

מדינה

יהודית

דמוקרטיה

תוכן

9	מדינה.....
9	תנאים למדינה:.....
9	אזרח.....
9	לאום ומדינות לאום.....
10	סוגי מדינות לאום.....
11	גלובליזציה.....
11	הצדקות דמוקרטיות לקיום מדינת הלאום.....
12	הכרזת העצמאות.....
12	מבוא היסטורי – תכנית החלוקה.....
13	הכרזת העצמאות.....
13	חלק ראשון - היסטורי: ההצדקות להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.....
13	חלק שני - מעשי: הקמת המדינה – הפעולות האופרטיביות.....
13	חלק שלישי – חלק הצהרתי: אופייה של המדינה ופניות.....
13	עקרונות המעידים שמדינת ישראל היא מדינה יהודית.....
14	עקרונות המעידים שמדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית.....
14	ארבע קריאות (פניות) של מדינת ישראל לשיתוף פעולה.....
14	נקודות דמיון ושוני בין הכרזת העצמאות ותוכנית החלוקה.....
15	דמוקרטיה.....
15	האמנה החברתית.....
15	שני פנים לדמוקרטיה: דמוקרטיה כצורת ממשל ודמוקרטיה כערך.....
15	דמוקרטיה כצורת ממשל.....
15	דמוקרטיה כערך.....
15	תרבות פוליטית דמוקרטית.....
16	גישות כלכליות חברתיות בדמוקרטיה.....
16	חירות כלכלית-חברתית.....
16	שוויון כלכלי-חברתי.....
17	הגישה הליברלית.....
17	הגישה הסוציאל-דמוקרטית.....
18	טבלה מסכמת – שני קצוות לרצף גישות חברתיות-כלכליות.....
19	עקרונות הדמוקרטיה.....
19	1. עקרון שלטון העם -.....
19	דמוקרטיה עקיפה/ ייצוגית.....
19	דמוקרטיה ישירה.....
20	מעורבות העם.....
21	עורבות אזרחית / השתתפות פוליטית.....
22	2. עקרון הכרעת הרוב.....
22	סוגי רוב.....
23	3. עקרון שלטון החוק.....

23	הציות לחוק – מנגנונים לאכיפת החוק
24	עבריינות – הבדלים בין סוגי הפרת חוק שונים
25	4. עקרון הגבלת השלטון
25	מבוא – מקורות הכוח של השלטון ומטרות עקרון הגבלת השלטון
25	אמצעים שונים להגבלת השלטון
25	1. חוקה
25	2. הפרדת רשויות
26	3. בחירות
26	4. מנגנונים שונים להגבלת השלטון
26	א. מנגנוני פיקוח וביקורת פורמליים / מוסדיים
26	ב. מנגנוני פיקוח וביקורת בלתי פורמליים / לא מוסדיים
28	5. עקרון הפלורליזם
28	6. עקרון הסובלנות
28	7. עקרון ההסכמיות
29	8. השמירה על זכויות האדם והאזרח
29	מהן זכויות האדם ("הזכויות הטבעיות")
29	הזכות לחיים ולביטחון
29	הזכות לשוויון / עקרון השוויון / ערך השוויון
29	מדיניות של אפליה
29	מדיניות של הבחנה
29	מדיניות של העדפה מתקנת
30	הזכות לקניין
30	הזכות להליך הוגן
31	הזכות לכבוד
31	א. הזכות לפרטיות
31	ב. הזכות לשם טוב
31	הזכות לחירות / ערך החירות / עקרון החירות
31	חירות המחשבה, הדעה והמצפון
31	חופש הביטוי
31	חופש הדת
31	חופש מדת
32	חופש התנועה
32	חופש העיסוק
32	זכויות פוליטיות – זכויות אזרח
32	חובות האדם כאדם וכאזרח
32	חובות האדם כאדם
32	חובות האדם כאזרח
33	זכויות חברתיות
33	הזכות לחינוך (מורה)
33	הזכות לטיפול רפואי (מרפא)

33	הזכות לדיור (מחסה).....
33	הזכות לרמת חיים נאותה (מזון מלבוש ורמת חיים).....
33	זכויות עובדים ותנאי העסקה (משכורת ותנאים).....
33	זכויות מיעוט/ קבוצה - כללי.....
33	הגדרת זכויות קבוצה ודוגמות להן:
34	גבולות בדמוקרטיה.....
34	דמוקרטיה מתגוננת.....
34	"דמוקרטיה מתגוננת" בישראל.....
34	זכות המדינה להגן על עצמה ועל אזרחיה מפני איומים על הביטחון.....
34	תקנות לשעת חירום ומעצר מנהלי:
36	תפיסות דמוקרטיות לגבי תפקיד המדינה.....
36	תפיסה דמוקרטית ליברלית-אינדיבידואלית.....
36	תפיסה דמוקרטית רפובליקנית.....
36	תפיסה דמוקרטית ליברלית-רב-תרבותית.....
38	מאפייניה היהודיים של מדינת ישראל.....
38	א. מדינה יהודית - היבטים משפטיים / חקיקה.....
39	ב. מדינה יהודית – המרחב הציבורי.....
39	מעמדה של השפה העברית במדינת ישראל.....
39	לוח השנה העברי.....
39	סמלי המדינה.....
40	ג. מדינה יהודית - בין הציבורי לפרטי- הסדר הסטטוס קוו.....
41	השסע הדתי (אשכול העולם היהודי) (על פי סיכום של מורי חותם).....
41	הקבוצות בחברה היהודית בישראל (חילוניים, מסורתיים, דתיים).....
42	השוואה בין הזרמים השונים של היהדות הדתית.....
43	מהם הגורמים לשסע הדתי?.....
44	מהן דרכי ביטוי השסע הדתי?.....
45	מהן דרכי התמודדות עם השסע הדתי?.....
45	מדינת ישראל והעם היהודי בתפוצות.....
45	מרכיבי הזהות של יהודי התפוצות: אזרחית, לאומית ודתית.....
46	תהליכים דמוגרפיים המעוררים דאגה בקהילות היהודיות, בעיקר בארצות הברית:.....
46	אחריות מדינת ישראל ליהודי התפוצות – לבגרות כולה, לא רק לאשכול.....
47	יחס יהודי התפוצות למדינה – לבגרות כולה, לא רק לאשכול.....
47	המיעוטים בישראל.....
47	המיעוט הערבי במדינת ישראל.....
48	המוסלמים בישראל.....
48	הנוצרים בישראל.....
48	הדרוזים בישראל.....
49	מעמד המיעוטים במדינת ישראל.....
49	ביטויי קבוצת המיעוט במרחב הציבורי והמוסדי.....

50	החברה הישראלית – השסע הלאומי
50	השסע הלאומי: גורמים
51	השסע הלאומי: דרכי ביטוי
51	השסע הלאומי: דרכי התמודדות אפשריות
52	היסודות החוקתיים של מדינת ישראל
52	יסודות חוקתיים – הגדרה
52	הכרזת העצמאות - יסוד חוקתי ראשון
52	המעמד המשפטי של הכרזת העצמאות – הגדרה
52	דוגמות לחוקים שמסתמכים על העקרונות שמופיעים בהכרזת העצמאות:
53	דוגמות להסתמכות של שופטים או של היועץ המשפטי לממשלה על הכרזת העצמאות:
53	חוקי היסוד - יסוד חוקתי שני
53	פשרת הררי
53	חוק יסוד בישראל - הגדרה
54	שלושת ההבדלים בין חוק יסוד לבין חוק רגיל
55	חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו
55	חוק יסוד: חופש העיסוק
55	ייחודם של חוק יסוד חופש העיסוק וחוק יסוד כבוד האדם וחירותו
56	חוק השבות - יסוד חוקתי שלישי
56	תוכן החוק
57	מיהו יהודי? עתירות לבג"צ בעניין חוק השבות
58	חוק האזרחות - יסוד חוקתי רביעי
58	7 דרכים לקבלת אזרחות ישראלית:
58	ארבעה מקרים בהם באישור בית משפט ניתן לבטל אזרחות ישראלית:
59	זכויות אדם ואזרח בישראל
59	דוגמות להגנה בחוק על זכויות אדם ואזרח בישראל
59	דוגמות להגנה בהחלטות בית משפט על זכויות אדם ואזרח בישראל
59	דוגמות להגנה על מיעוטים בישראל על ידי ארגוני מגזר שלישי (ארגונים לא שלטוניים)
60	הרשות המחוקקת – הכנסת
60	קואליציה ואופוזיציה
60	פורומים מרכזיים בהם עובדים בכנסת
60	מליאה
60	ועדות
60	סיעה
61	תפקידי הכנסת
61	1. הכנסת כמייצגת את האזרחים
61	2. רשות מחוקקת
63	3. הכנסת כרשות מפקחת ומבקרת – מנגנון פיקוח פורמאלי (מוסדי)
64	4. מאשרת את הממשלה ומצביעה אי אמון
64	5. רשות מכווננת
64	6. מינוי בעלי תפקידים

65	הרשות המבצעת: הממשלה.....
65	הרשות המבצעת - הגדרה.....
65	סמכויות ותפקידי הממשלה.....
65	קביעת המדיניות וביצועה.....
65	סמכות שיורית (שיורית – מה שנשאר).....
65	קביעת תקנות – חקיקת משנה.....
66	הקמת הקואליציה והממשלה.....
66	ממשלה קואליציונית (קואליציה).....
66	משא ומתן קואליציוני.....
66	הסכם קואליציוני.....
66	קואליציה צרה (ממשלה צרה).....
66	קואליציה רחבה (ממשלה רחבה).....
67	ממשלת אחדות-לאומית.....
67	הסיבות להעדפת קואליציה רחבה (יתרונות).....
67	תחומי הפעילות העיקריים של הממשלה.....
68	ועדות שרים (לא נדרש בבגרות).....
68	שני סוגי אחריות של הממשלה.....
68	אחריות ממשלתית משותפת.....
68	אחריות מיניסטריאלית (מיניסטר - שר).....
68	מעמד ראש הממשלה.....
69	הרשות השופטת: בתי המשפט.....
69	הרשות השופטת (בתי המשפט) – הגדרה.....
69	עקרון אי-תלותה (עצמאותה) של הרשות השופטת.....
70	ארבעה סוגי משפט בישראל.....
70	1. משפט פלילי.....
70	2. משפט אזרחי.....
71	3. משפט חוקתי (קונסטיטוציוני) (לא נדרש בבגרות).....
71	4. משפט מנהלי (לא נדרש בבגרות).....
71	משפט אזרחי מול משפט פלילי.....
72	בית המשפט העליון – ערכאת ערעורים ובית משפט גבוה לצדק.....
72	הקדמה – בית משפט העליון.....
72	סמכויות ותפקידי בג"צ – נותן "סעד למען הצדק".....
72	כיצד פועל בג"צ?.....
73	צווי בג"צ.....
73	חקיקה שיפוטית – יצירת תקדים (בתי המשפט מחוקקים).....
74	ביקורת שיפוטית.....
74	שתי גישות שיפוטיות – פורמליזם שיפוטי ואקטיביזם שיפוטי.....
75	"המהפכה החוקתית" (לא נדרש בבגרות).....
75	ארבעה סוגי חקיקה.....

76	הרשויות המקומיות.....
76	סמכויות הרשויות המקומיות.....
76	חקיקת חוקי עזר.....
76	הטלת מסים.....
76	תכנון ובניה.....
77	שפיטה.....
77	תפקידי השלטון המקומי.....
77	תברואה וניקיון.....
77	אספקת מים ופינוי ביוב.....
77	רישוי עסקים.....
77	שירותי דת.....
77	חינוך.....
78	שירותי רווחה.....
78	תקציב הרשות המקומית.....
79	מבנה הרשויות המקומיות.....
79	סוגים של רשויות מקומיות.....
79	גופים בתוך הרשות המקומית.....
80	הבחירות ברשויות המקומיות.....
80	הבחירות לראש הרשות המקומית.....
80	הבחירות למועצת הרשות המקומית.....
80	דרג נבחר ודרג מבצע.....
81	יחסי השלטון המרכזי והשלטון המקומי.....
81	מעורבות השלטון המרכזי בהתנהלות השלטון המקומי.....
82	בעד ונגד הפיקוח של השלטון המרכזי על השלטון המקומי.....
82	ייצוג השלטון המקומי מול השלטון המרכזי.....
82	"מדד חברתי כלכלי".....
83	הרשויות המקומיות – היבטים פוליטיים.....
83	השלטון המקומי במגזר הערבי.....
83	בעיות יסוד ברשויות המקומיות במגזר הערבי.....
84	טבלה - ההבדלים בין השלטון המקומי במגזר הערבי ובמגזר היהודי.....
84	מגמות פוליטיות בשלטון המקומי במגזר הערבי.....
84	החשיבות המיוחדת של השלטון המקומי במגזר הערבי.....
85	עקרונות דמוקרטיים ויישומם.....
86	תקשורת ופוליטיקה (לא נלמד בכיתה).....
86	הגדרות.....
86	תקשורת.....
86	תקשורת המונים.....
86	הזכות לחופש הביטוי.....
86	חשיבות הזכות לחופש הביטוי במדינה הדמוקרטית.....
87	יחסיות הזכות לחופש הביטוי.....

- 87 זכות הציבור לדעת.
- 88 מקורות המידע של התקשורת.
- 88 הציבור ☐
- 88 אירועים ☐
- 88 ארגונים ☐
- 88 המערכת השלטונית ☐
- 88 תפקידי אמצעי התקשורת במדינה דמוקרטית.
- 88 עיתונות מדווחת.
- 88 עיתונות מעורבת.
- 89 אמצעים בהם משתמשים כלי התקשורת.
- 89 א. דיווח / סיקור ומתן פרשנות.
- 89 ב. ביקורת.
- 89 ג. העברת מידע ותיווך בין השלטון לאזרחים ומתן במה.
- 89 ד. תעמולת בחירות.
- 89 כוחם ועוצמתם של כלי התקשורת.
- 89 התקשורת קובעת את סדר היום הציבורי.
- 89 התקשורת מבנה מציאות ומעצבת דעת קהל.
- 90 גורמים שמשפיעים על בחירת הנושאים שיסוקרו בחדשות.
- 90 אמצעים המגבילים את התקשורת.
- 91 אמצעים השומרים על עצמאותה של התקשורת.
- 91 מועצת העיתונות – נציגי המועצה מגנים על חופש העיתונות בכנסת ובמאבק על דעת הקהל.
- 92 תקשורת מגויסת.
- 92 השפעת האינטרנט על החוקים והכללים.

מדינה

ארגון חברתי הכולל שלטון, על אוכלוסייה היושבת בשטח מוגדר, בעל ריבונות פנימית וחיצונית (כלומר, אינו כפוף לגורמים חיצוניים), והזוכה להכרה בינלאומית (יש כאלו שחושבים ש"הכרה בינלאומית" אינו רכיב הכרחי בהגדרה).

תנאים למדינה:

כלומר, מה **חייב** להתקיים בישות כדי שנגדיר אותה כ"מדינה" - **שע"ה א"ש** :

- א. **שטח** – טריטוריה, איזור מוגדר בעל גבולות ברורים בתחומי היבשה, האוויר, הים וכן בתחום התת-קרקעי. גודל ורציפות אינם הכרחיים.
- ב. **עצמאות / ריבונות** – ריבונות / עצמאות המדינה. יכולתו של השלטון לנהל את ענייני הפנים וענייני החוץ של המדינה ללא התערבות של גורם אחר.
- ג. **הכרה בינלאומית** – הסכמה של מדינות העולם לקיומה של המדינה בשטח שעליו היא טוענת לריבונות. הסכמה זו באה לידי ביטוי, לדוגמה, בהחלטה של ארגון האומות המאוחדות להכיר בקיומה של המדינה. יש כאלו הטוענים שתנאי זה אינו הכרחי.
- ד. **אוכלוסייה** – תושבים קבועים בשטח המדינה – אזרחים ושאינם אזרחים.
- ה. **שלטון** – גוף (ממסד) המנהל את ענייני המדינה, שולט בשטח ובאוכלוסייה.

אזרח

מעמד חוקי ממנו נובעות זכויות וחובות (התנאים לקבלת האזרחות משתנים ממדינה למדינה). הזכויות העיקריות שניתנות לאזרח הן: הגנה על בטחונו, הצבעה בבחירות, זכות כניסה למדינה, חופש עיסוק במדינה, זכויות סוציאליות. החובות העיקריות המוטלות על אזרח הן ציות לחוק וקיום חובות על פי חוק (תשלום מיסים, שירות צבאי או לאומי).

לאום ומדינות לאום

קבוצה אתנית: קבוצה שיש לה מכנה משותף אתני תרבותי, כמו מוצא, דת והיסטוריה משותפת, לא בהכרח רוצה הגדרה עצמית או מדינה. למשל: הדרוזים.

לאום: קבוצה שיש לה מכנה משותף ויש לה מדינה ריבונית או אוטונומיה בתוך מדינה קיימת, או שהיא רוצה להקים מדינה עצמאית או אוטונומיה.

לאומיות אתנית-תרבותית: השאיפה של קבוצה להקים מדינה או לנהל את עצמה בתוך מדינה, אשר מבוססת על מכנה משותף אתני תרבותי, כמו מוצא, היסטוריה, שפת אם, תרבות ולעיתים גם דת (אין חפיפה בין "לאומיות" ל"אזרחות").

לאומיות פוליטית: השאיפה של קבוצה להקים מדינה או לנהל את עצמה בתוך מדינה, אשר מבוססת על יסודות פוליטיים: רצון משותף לחיות באותה מדינה או מסגרת פוליטית, לקדם ביחד רעיונות, ערכים או אידיאולוגיה משותפים.

סוגי מדינות לאום

מדינת לאום אתנית תרבותית:

מדינה המזוהה ברמה הכללית עם לאום אתני תרבותי אחד ומבטאת את זכותו להגדרה עצמית. לכן, חלק מהסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים התרבותיים (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, ולפעמים גם דת) של קבוצת הרוב הלאומי. יש בה גם יסודות פוליטיים תרבותיים ערכיים משותפים לכלל אזרחי המדינה (רצון משותף לחיות באותה מדינה ולקדם יחד ערכים ונורמות משותפים). **למשל:** ישראל.

מדינה דו לאומית:

מדינה המזוהה ברמה הכללית עם שני לאומים אתניים שונים ומבטאת את זכותם להגדרה עצמית. לכן, חלק מהסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים התרבותיים (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, ולפעמים גם דת) של שני הלאומים הדומיננטיים במדינה. יש בה גם יסודות פוליטיים תרבותיים ערכיים המגבשים את שני הלאומים (רצון משותף לחיות באותה מדינה ולקדם יחד ערכים ונורמות משותפים).

מדינה רב לאומית:

מדינה המזוהה ברמה הכללית עם מספר לאומים דומיננטיים. לכן, הסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים התרבותיים (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, ולפעמים גם דת) של כל הלאומים הדומיננטיים במדינה. יש בה גם יסודות פוליטיים תרבותיים ערכיים המגבשים את כלל הלאומים. **למשל:** שווייץ.

מדינת לאום פוליטית/ כלל אזרחיה:

מדינה שמגדירה את השייכות הלאומית על בסיס האזרחות בלבד, ניטרלית מבחינה אתנית (חפיפה בין לאומיות לאזרחות), ולכן הסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה אמורים לבטא יסודות המשותפים לכל האזרחים במדינה. היסודות הפוליטיים משקפים ערכים משותפים לכלל אזרחי המדינה **למשל:** ארה"ב.

גלובליזציה

תהליכים כלל עולמיים בין מדינות, חברות ויחידים. מתארים יכולת מעבר הולכת וגדלה של סחורות, שירותים, מידע, רעיונות ובני אדם, במהירות ובקלות יחסית, בנפח הולך וגדל.

העולם נתפס כ"כפר גלובלי" והדבר משפיע על תחומי חיים רבים: חברה וכלכלה, תרבות ולאומיות, משפט ויחסים בין מדינות.

במקביל – מתקיימים תהליכים הפוכים של התחזקות הדת והלאומיות.

הצדקות דמוקרטיות לקיום מדינת הלאום

לשים לב לא לבלבל את ההצדקות לקיום מדינת לאום (למה מדינת לאום אינה שוללת דמוקרטיה) עם ההצדקות להקמת מדינת ישראל בארץ ישראל (ההצדקות שמופיעות בהכרזת העצמאות)

1. ההצדקה על פי עקרון הכרעת הרוב:

לאזרחי המדינה יש זכות לשלוט בה באמצעות עיקרון הכרעת הרוב, שהוא עקרון יסוד בדמוקרטיה. לכן, מותר לרוב האזרחים במדינה לעצב את המדינה לפי האופי של הלאום האתני שלהם, בתנאי שהם שומרים על זכויות המיעוט.

יישום לישראל: רוב האזרחים במדינה תומכים בהגדרה מדינה יהודית ודמוקרטית ולכן על פי עקרון הכרעת הרוב מוצדק שתהיה כזו.

2. ההצדקה על פי הזכות לחיים וביטחון:

לבני אדם זכות לחיים ולביטחון ובמקרים של רדיפות ואיום על אדם בשל שייכותו ללאום מסוים, מדינת לאום מהווה מסגרת מיטבית להגנה עליו.

יישום לישראל: הלאום היהודי מאיים על ידי אנטישמיות, וישראל כמדינת לאום דואגת לשמירה על חייהם וביטחונם של יהודים.

3. הזכות לתרבות:

במסגרת זכויות הפרט למימוש עצמי כלולה גם זכותו של הפרט לממש את תרבותו ולשמור על ייחודה. כלומר, זכות הפרט כוללת גם זכות לקביעת החברה שבה יחיה ואופייה. מדינת לאום היא הכלי המיטבי לפיתוח תרבותי מלא של אומה, ולכן יש לשאוף להעניק לכל תרבות לפחות מדינה אחת. (כמובן, כל עוד לא נדרסות זכויות המיעוטים, ונשמרת להם הזכות לתרבות במרחב הקהילה שלהם).

יישום לישראל: מדינת ישראל היא המדינה היחידה בעולם שבה המרחב הציבורי משקף את התרבות היהודית: שפה, סמלים, ימי שבתון).

הכרזת העצמאות

מבוא היסטורי – תכנית החלוקה

הצהרת בלפור : בשנת 1917 שלח שר החוץ הבריטי בלפור מכתב ללורד היהודי רוטשילד. במכתב הודיע בלפור על החלטת ממשלת בריטניה לקדם הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל.

כתב המנדט : בשנת 1922 ניתן לבריטניה, על ידי חבר הלאומים (הגוף שקדם לאו"ם), מנדט (רישיון) להקים בארץ ישראל בית לאומי לעם היהודי. המנדט ניתן על ארץ ישראל משני עברי הירדן, אך בריטניה הוציאה את עבר הירדן המזרחי מחוץ למנדט, ושם הוקמה ממלכת ירדן. המנדט הדגיש את הצורך לשמור על הזכויות האזרחיות והדתיות של לא-יהודים בישראל. בשנת 1947 פנו הבריטים, ששלטו בארץ ישראל, לאו"ם וביקשו עזרה בפתרון הסכסוך בין היהודים לפלסטינים על השטח.

החלטה 181 - תכנית החלוקה : ב- 29.11.1947 האו"ם החליט על תכנית החלוקה, שקובעת שצריך להקים שתי מדינות, יהודית וערבית, בתוך החלק שנותר מן המנדט בארץ ישראל. רק חלק מהתוכנית יצא לפועל. בסופו של דבר, המנדט הבריטי הסתיים ומדינה יהודית הוקמה בארץ ישראל.

תוכן תוכנית החלוקה

הקמת שתי מדינות, מדינה יהודית ומדינה ערבית, בגבולות שהוחלטו על ידי האו"ם ושורטטו במפה.

ירושלים תהיה אזור בין לאומי שישלוט בה נציג של האו"ם.
לשתי המדינות תהיה כלכלה משותפת שתנוהל על ידי מועצה כלכלית משותפת.
שתי המדינות חייבות לקיים בחירות דמוקרטיות לאספה מכוונת, אשר תנסח חוקה למדינה.

תגובות הצדדים המערבים לתוכנית החלוקה

ההנהגה הערבית בארץ ומדינות ערב השכנות התנגדו לתוכנית והודיעו כי יילחמו בה.
הנהגת היישוב היהודי והתנועה הציונית קיבלו את התוכנית.
הבריטים הודיעו כי הם יפנו את שטחי ארץ ישראל גם אם לא ימצא פתרון לסכסוך.

מה קרה אחרי החלטת האו"ם?

בארץ החל מאבק אלים, יום לפני שהבריטים עזבו את ארץ ישראל, היישוב היהודי הכריז על הקמת מדינה יהודית – הכרזת העצמאות. בתגובה להכרזה הצטרפו מדינות ערב ליישוב הערבי בארץ והמלחמה הפכה למלחמה בין מדינות.
בסוף המלחמה הזו נחתמו הסכמי שביתת נשק, בגבולות שונים מגבולות מפת החלוקה. מדינה ערבית לא הוקמה.

הכרזת העצמאות

חלק ראשון - היסטורי: ההצדקות להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל

(לא לבלבל עם ההצדקות למדינת לאום!!!)

הצדקה היסטורית: נובעת מהקשר בין העם היהודי וארץ ישראל, מהאירועים ההיסטוריים שקושרים את העם היהודי לארצו. לדוגמה: בה קם העם היהודי, התעצב ויצר נכסי תרבות ובראשם התנ"ך, במהלך הגלות המשיך העם בתקוה ובמאמץ לשוב לארץ ישראל, נעשה מאמץ לשיבה לארץ בדורות האחרונים – שהביא להקמת ישוב גדול ומבוסס, השואה הוכיחה את הצורך בפתרון בעיית האנטישמיות על ידי הקמת מדינה יהודית.

הצדקה בין לאומית: הצדקה הנובעת מההחלטות של גופים בינלאומיים רשמיים להכיר בזכות העם היהודי למדינה בארץ ישראל: הצהרת בלפור בה נאמר שהבריטים רואים בעין יפה הקמת בית לאומי ליהודים בארץ ישראל, המנדט שניתן על ידי חבר הלאומים והחלטת האו"ם על החלוקה.

הצדקה טבעית/אוניברסלית: הצדקה הנובעת מן הזכות הטבעית והאוניברסלית של כל עם להגדרה עצמית.

חלק שני - מעשי: הקמת המדינה – הפעולות האופרטיביות

- בחלק זה מכריזים באופן רשמי על הקמת המדינה.
- שם המדינה החדשה יהיה מדינת ישראל.
- במדינה זו יהיו רשות מחוקקת ורשות מבצעת.
- מוסדות המדינה יהיו נבחרים.

חלק שלישי – חלק הצהרתי: אופייה של המדינה ופניות

עקרונות המעידים שמדינת ישראל היא מדינה יהודית

- מדינת ישראל תהיה פתוחה לעלייה יהודית.
- קריאה לעם היהודי להתלכד סביבה.
- קביעה כי המדינה תהיה מושתתת על יסודות החירות הצדק והשלום לאור חזונו של נביא ישראל
- מכריזים על הקמת "מדינה יהודית" (בחלק השני של ההכרזה).
- שם המדינה – "ישראל" (בחלק השני של ההכרזה).

עקרונות המעידים שמדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית

- מדינת ישראל תשמור על שוויון זכויות חברתי ומדיני לכל אזרחיה, ללא הבדל דת גזע ומין.
- מדינת ישראל תעניק לאזרחיה חופש דת, לשון, מצפון, חינוך ותרבות.
- הבטחה לשמירה על המקומות הקדושים לכל הדתות.
- הבטחה לפיתוח הארץ לטובת כל תושביה.
- הכרזה על הקמת מוסדות דמוקרטיים (קיום בחירות, כינון חוקה) (בחלק השני של ההכרזה)
- קריאה לערבים תושבי המדינה שקמה להשתתף בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה.

ארבע קריאות (פניות) של מדינת ישראל לשיתוף פעולה

- **לאו"ם**: שיקבל את מדינת ישראל למשפחת העמים, לשיתוף פעולה בהגשמת תוכנית החלוקה והקמת אחדות כלכלית בארץ ישראל.
- **לערביי ישראל**: לשמור על השלום, לקחת חלק בהקמת המדינה, על יסוד אזרחות שווה ומלאה וייצוג מתאים בכל מוסדות המדינה.
- **למדינות ערב השכנות**: ישראל מושיטה יד לשלום ושכנות טובה, וקוראת לשיתוף פעולה במטרה להגיע לשלום ופיתוח של המזרח התיכון.
- **ליהודים בגולה**: להתלכד סביב הישוב היהודי, שיעלו לארץ או יסייעו למדינה ממקום מגוריהם.

נקודות דמיון ושוני בין הכרזת העצמאות ותוכנית החלוקה

החלטת האו"ם	הכרזת העצמאות	
מכריזה על הקמת מדינה יהודית.	מציעה הקמת מדינה יהודית ומדינה פלסטינית.	אופי המדינה
מתארת מדינה דמוקרטית	מדינה דמוקרטית	דמוקרטיה
ירושלים לא מוזכרת.	ירושלים תהיה נפרדת משתי המדינות ויהיה בה משטר בין לאומי מיוחד. מישוהו שאינו אזרח באף אחת מהמדינות ישלוט בה כנציג של האו"ם.	מעמד ירושלים
לא מזכירים גבולות בכלל.	יש גבולות מפורטים של שתי המדינות, מצוירים במפה.	גבולות
מבטיחה חופש דת	מבטיחה חופש דת	חופש דת
קוראת לעליה יהודית	הובטחה גישה לים לאפשר עליה.	עליה יהודית
נכונות להקמת האחדות הכלכלית של ארץ ישראל בשלמותה.	נקבע שתתקיים אחדות כלכלית – אותה שיטת מטבע, הפעלת רכבות, כבישים, נמל תעופה ועוד.	איחוד כלכלי

דמוקרטיה

האמנה החברתית

רעיון תיאורטי המסביר מדוע קיימות מדינות בעולם. בהתאם לרעיון זה:

- האדם הוא יצור תבוני ועצמאי. כל בני האדם בעלי זכויות (חופש) וכל בני האדם שווים.
- המדינה מבטאת הסכם בלתי כתוב בין האזרחים לבין עצמם ובינם לבין המדינה.
- על פי ההסכם: האזרחים מוותרים על חלק מהחירות (חופש) שלהם ומצייתים לחוק והמדינה מגנה על האינטרסים, הזכויות והביטחון של האזרחים.
- לפיכך, מקור הסמכות של השלטון הוא העם (הרשות לשלוט ניתנה לשלטון על ידי העם).

הערכים לפיהם כל אדם הוא חופשי (ערך החירות), ושווה לכל אדם אחר (ערך השוויון) הם בבסיס שיטת המשטר הדמוקרטית.

שימו לב: בבחינת הבגרות המושגים חירות ושוויון יכולים להופיע כערך, כעקרון או כזכות!!

שני פנים לדמוקרטיה: דמוקרטיה כצורת ממשל ודמוקרטיה כערך

דמוקרטיה כצורת ממשל

מערכת של כללים, כללי משחק מוסכמים שמאפשרים השתתפות שוויונית בקביעת סדרי החיים המשותפים במדינה (בחירות, הפרדת רשויות, הכרעת הרוב והגנה על המיעוט, חופש הביטוי, חופש ההתאגדות ושלטון החוק)

דמוקרטיה כערך

השקפת עולם אשר במרכזה האדם. האדם הוא יצור תבוני, עצמאי, אחראי, שמבקש טוב עבור עצמו ועבור אחרים. לאדם זכויות טבעיות שלא ניתן לקחת ממנו. כל בני האדם שווים וזכותם לכבוד וחירות. כדי להבטיח את השקפת העולם הזו והערכים הללו נקבעים הכללים והנהלים הדמוקרטיים.

תרבות פוליטית דמוקרטית

הכוונה לערכים, אמונות וצורות התנהגות המבטאים הזדהות עם עקרונות הדמוקרטיה. ביניהם ניתן למנות רמה גבוהה של השתתפות בבחירות והשתתפות אזרחית, קבלת הכרעת הרוב, הכרה בשלטון החוק והפנמת ערכים כמו פלורליזם סובלנות והסכמיות. תרבות פוליטית דמוקרטית והחינוך אליה מחזקים את היציבות של המדינה הדמוקרטית, אולם והיא לא קיימת במידה שווה בכל הדמוקרטיות.

גישות כלכליות חברתיות בדמוקרטיה

הגישות הכלכליות חברתיות בדמוקרטיה נובעות משני עקרונות היסוד - חירות ושוויון. עקרונות אלו מתנגשים (נמצאים בקונפליקט) בתחום החברתי-כלכלי:

חירות כלכלית-חברתית

פירושה החופש של הפרט לפעול ולעשות כל מה שנכון לו על מנת לשפר את מצבו הכלכלי ומעמדו החברתי, ללא מגבלה וללא התערבות בענייניו.

אם מדגישים את עקרון החירות = < המדינה צריכה להתערב כמה שפחות בענייניו הכלכליים חברתיים של הפרט, רק במקום שההתערבות חיונית לתפקודה של המסגרת המדינית [לדוגמה: גביית מיסים לצורכי ביטחון ושיטור] ולקיומו הבסיסי של הפרט [לדוגמה: מניעת רעב או מגיפות].

שוויון כלכלי-חברתי

פירושו שלכל אדם ישנה הזדמנות שווה לאחר להתקדם מבחינה כלכלית ומבחינה חברתית. לאור הגדרה זו יש לבדוק: האם כולנו נולדים עם הזדמנות שווה? גורמים שמשפיעים על ההזדמנות של האדם יכולים להיות מצבם הכלכלי של הוריו, השכלת ההורים, מקום מגוריו (במרכז יותר מקומות עבודה מאשר בפריפריה).

אם מדגישים את עקרון השוויון = < המדינה צריכה להתערב על מנת להבטיח שוויון הזדמנויות.

על פי החשיבות הניתנת לכל אחד מן העקרונות נהוג לדבר על רצף של גישות חברתיות כלכליות בדמוקרטיה. בקצה אחד - **הגישה הליברלית** המדגישה את עקרון החירות ובקצה השני **הגישה הסוציאל-דמוקרטית** המדגישה את עקרון השוויון.

שתי הגישות מקבלות את הרעיון הדמוקרטי:

שלטון העם – העם הוא הריבון, הקובע.

זכויות אדם ואזרח - השלטון חייב להגן עליהן.

תפקיד המדינה - לדאוג שכל פרט יממש את זכויותיו וימצא את יכולתו בצורה הטובה ביותר.

הגישות שונות זו מזו לגבי התשובה לשאלה: כיצד מממשים את הרעיון הדמוקרטי (האם וכמה מתערבים) ומהי האחריות החברתית של המדינה (האם לקדם שוויון הזדמנויות)?

הגישה הליברלית

גישה כלכלית-חברתית שמעמידה את **הפרט וחירותו הכלכלית** במרכז. לפי גישה זו צריכה להיות במדינה תחרות חופשית, יוזמה פרטית. לפי גישה זו המדינה צריכה להתערב כמה **שפחות** בתחום החברתי-כלכלי, וכל אחד אחראי לרווחתו: המדינה מקצצת תקציבים של קצבאות, מפריטה שירותים שונים ומשתדלת לפקח כמה שפחות על עסקים ושירותים. גישה זו תתמוך בצמצום המיסוי למינימום.

התומכים בגישה טוענים כי ללא התערבות, חסמים או מגבלות ניתנת לכל פרט **החירות הכלכלית** לממש באופן מרבי את הפוטנציאל הטמון בו, וכי לכל אחד ישנה הזדמנות שווה לקחת חלק בתחרות הכלכלית – חברתית, מעצם העובדה שהמדינה כמעט שאינה מגבילה וכמעט שאינה מתערבת בענייניו של הפרט בתחום זה.

המתנגדים לגישה זו טוענים שהיא מתעלמת מהעובדה שלא לכל בני האדם יש בסיס חברתי-כלכלי ממנו הם יכולים להתקדם בכוחות עצמם. יש כאלו שחסרים להם הכלים הבסיסיים ביותר כמו כסף, רכוש והשכלה שדרושים כדי להתקדם בסולם (בתחום) הכלכלי והחברתי. כלומר, אין להם חופש אמיתי לממש את הפוטנציאל הטמון בהם.

הגישה הסוציאל-דמוקרטית

הגישה הסוציאל-דמוקרטית מדגישה את ערך **השוויון החברתי כלכלי**. גישה זו קובעת שמדינה דמוקרטית צריכה לבטא ערכים של שוויון. הכוונה ליותר שוויון כלכלי וחברתי ולשוויון הזדמנויות, ולא רק שוויון בזכויות הפוליטיות. לכן, לפי גישה זו, המדינה אחראית לצמצם פערים בין שכבות האוכלוסייה ולקדם שוויון הזדמנויות, להבטיח קיום בכבוד לכל אדם, לדאוג לחלשים. כלומר, המדינה צריכה להיות מעורבת בתחום החברתי כלכלי, לדוגמה על ידי סבסוד שירותים (כמו מחירי תרופות), הענקת שירותים חברתיים (כמו יום לימודים ארוך). גישה זו תתמוך במיסוי גבוה על העשירים, ובאחריות המדינה כלפי החלשים.

התומכים בגישה זו טוענים שצמצום הפערים החברתיים והכלכליים בדרך של הבטחת שוויון ההזדמנויות החברתי והכלכלי תורם גם למימוש **השוויון הפוליטי** (אדם רעב וחסר השכלה נוטה לפתח אדישות במישור הפוליטי).

המתנגדים לגישה זו רואים בהתערבות המדינה בענייניו הכלכליים – חברתיים של הפרט הגבלה לא מידתית של חירות הפרט ופגיעה מוגזמת בזכויות יסוד כגון הזכות לקניין.

טבלה מסכמת – שני קצוות לרצף גישות חברתיות-כלכליות

הגישה / קריטריונים	על פי הגישה הליברלית	בדומה ל / בשונה מ	על פי הגישה הסוציאל-דמוקרטית
חירות פוליטית	חירות פוליטית מלאה	דומה	חירות פוליטית מלאה
חירות כלכלית	חירות כלכלית כמעט מלאה	שונה	חירות כלכלית – מוגבלת
התערבות המדינה בתחום הכלכלי - חברתי	<p>הפרט אחראי לעצמו [אינדיבידואליות]</p> <p>על המדינה להימנע ככל האפשר מהתערבות של המדינה בעניינים הכלכליים והחברתיים</p> <p>אי התערבות המדינה משמעה עידוד יוזמה פרטית, תחרות וכלכלת שוק. כך יתאפשר לכל פרט ופרט לפעול בחירות מרבית ולהגשים את עצמו.</p> <p>[ככל שהפרט נהנה מחירות גדולה יותר למימוש הפוטנציאל הטמון בו כך משתפר מצבו ומשתפר מצבה של החברה כולה]</p>	שונה	<p>אחריות החברה כלפי הפרט - [סולידריות חברתית]</p> <p>על המדינה להתערב ולהיות מעורבת בעניינים הכלכליים והחברתיים בכל מקום שיש צורך בכך להשגת מטרות של צמצום פערים</p> <p>התערבות המדינה פוגעת, אמנם, במידה מסוימת בחירותו של הפרט, אך במקביל מאפשרת <u>ליותר פרטים</u> להגשים את עצמם ולמצות את יכולותיהם, כלומר – לממש את חירותם.</p> <p>[ככל שהחברה שוויונית יותר ותומכת יותר כך גדל מספר הפרטים היכולים ליהנות מחירותם ולממש את הפוטנציאל הטמון בהם]</p>
שוויון פוליטי	שוויון פוליטי מלא	דומה	שוויון פוליטי מלא
שוויון בפני החוק (שוויון משפטי)	שוויון בפני החוק (שוויון משפטי) מלא	דומה	שוויון בפני החוק (שוויון משפטי) מלא
שוויון חברתי – כלכלי [שוויון הזדמנויות חברתי – כלכלי]	<p>המדינה <u>לא</u> צריכה לבצע פעולות לקידום שוויון ההזדמנויות החברתי כלכלי – עליה רק להבטיח שלא תהיה הגבלה שתמנע מפרט להשתתף בתחרות החברתית – כלכלית,</p> <p><u>יחס שווה לכולם</u> – שוויון פורמאלי</p>	שונה	<p>המדינה <u>צריכה</u> ליזום פעולות שיבטיחו את שוויון ההזדמנויות החברתי והכלכלי מדגישה את ערך השוויון ודואגת למימושו במובן המהותי</p> <p>דוגלת בצמצום פערים בחברה</p> <p>[שוויון הזדמנויות כלכלי – חברתי יתרום גם למימוש המלא של השוויון הפוליטי ושל השוויון בפני החוק (השוויון המשפטי)]</p>
הרבה או מעט מיסים?	מעט	שונה	הרבה

עקרונות הדמוקרטיה

לזכור: כדי שמשטר יהיה דמוקרטי צריכים להתקיים כל העקרונות הדמוקרטיים.

עקרונות דמוקרטיים הם כל אחד מאלו: שלטון העם, הכרעת הרוב, שלטון החוק, הגבלת השלטון, הפרדת רשויות, פלורליזם, סובלנות, הסכמיות, וגם שוויון או חירות – שלגביהם חשוב לעגן טוב, והשמירה על זכויות אדם ואזרח – שבבחינה אינם בגדר "עקרון". אפשר לזכור:

שש"ה החש"ה (ז) פס"ה: שלטון העם שלטון החוק הגבלת השלטון הפרדת רשויות חירות שוויון (שמירה על זכויות אדם ואזרח) הכרעת הרוב פלורליזם סובלנות הסכמיות

1. עקרון שלטון העם -

תנאי הכרחי לקיומו של משטר דמוקרטי; **העם**, הכולל את כל אזרחי המדינה, הוא **מקור הסמכות השלטונית** במדינה, הוא **הריבון**. העם הוא שאחראי על ניהול המדינה ועל קביעת כללי המשחק בה באמצעות בחירת נציגים שפועלים עבור האזרחים ובאמצעות דרכים נוספות. עקרון זה בא לידי ביטוי במדינות דמוקרטיות מודרניות בדמוקרטיה עקיפה (נקראת גם "דמוקרטיה ייצוגית"). **חשוב לזכור: כשמדברים על "שלטון העם", העם הוא כל אזרחי המדינה.**

דמוקרטיה עקיפה / ייצוגית: כלל אזרחי המדינה בוחרים נציגים שינהלו את המדינה בשמם ולמענם, לתקופה קבועה מראש. הנציגים הנבחרים מחוקקים חוקים ואחראים בעצמם או על ידי מינוי ממשלה לביצוע החוקים במדינה.

דמוקרטיה ישירה: כלל אזרחי המדינה מנהלים את ענייני המדינה באופן ישיר בלי נציגים או מתווכים – האזרחים בעצמם מתליטים החלטות. דמוקרטיה ישירה התקיימה בצורה מלאה רק בעבר, באתונה העתיקה. חשוב לזכור ש"העם" אז היה רק גברים מגיל מסוים ומעלה, בעלי רכוש, שאינם עבדים. **היום המשטר במדינה דמוקרטית מודרנית אינו יכול להתבסס על דמוקרטיה ישירה בלבד מכמה סיבות:**

- גודל האוכלוסייה במדינה המודרנית אינו מאפשר לכנס את כל העם כדי לקבל החלטות (לכן יש צורך במספר נציגים מצומצם).
- ההחלטות מורכבות - רוב הציבור אינו יכול לרכוש את כל הידע הדרוש לקבלת החלטות (לכן יש צורך בנציגים בעלי ידע מתאים).
- כדי לקבל את ההחלטות הנכונות ולפעול באופן יעיל, יש להכיר את המערכת הפוליטית. רוב הציבור אינו מכיר אותה לעומקה / מתעניין בה (לכן יש צורך בנציגים המתמחים במבנה השלטון ובדרכי פעולתו).

1. בבחירות – הליך המאפשר חילופי שלטון. בחירות הן מאפיין בסיסי בכל סוגי

הדמוקרטיות. בחירות בדמוקרטיה חייבות לקיים חמישה תנאים: כ"ח מש"ה.

כלליות - כל האזרחים (במגבלות גיל, במדינות מסוימות עבריינות על החוק) זכאים לבחור ולהיבחר.

חשאיות. איש מלבד הבוחר לא יודע במי בחר. מבטיח שמי שבחר לא יושפע מלחצים.

מחזוריות - הבחירות מתקיימות בפרקי זמן סדירים הקבועים בחוק.

שוות – לכל אחד קול אחד. כל קול שווה לקול אחר.

התמודדות חופשית – כלומר, יש התמודדות: לפחות שני מתמודדים/ מפלגות, והיא

חופשית כלומר הוגנת: מתבצעת תוך שמירה על חירויות יסוד כמו חופש ביטוי

התארגנות. אסור להשפיע על המצביעים באמצעים לא הוגנים כמו איום, שוחד.

שיטת הבחירות בישראל: רשימתית יחסית ארצית.

רשימתית: בחירות לרשימה (מפלגה) – ולא לאנשים ספציפיים. הרשימה מורכבת מראש בדרכים שונות (פריימריז, ועדה מסדרת)

יחסית – דרך לחשב מנדטים (מושבבים בכנסת). מספר המנדטים למפלגה נקבע לפי אחוזי ההצבעה בה (להבדיל מרוביות – מי שקיבל רוב מקבל את כל המקומות), בתנאי שעברה את אחוז החסימה. בישראל אחוז החסימה הוא 3.25% (כארבעה מנדטים).

ארצית – כל המדינה איזור בחירות אחד, הבחירות מתקיימות בכל המדינה באותו יום.

2.

במשאל עם: במשאל עם פונים אל כלל האזרחים בשאלה המתייחסת לעניינים בעלי

חשיבות רבה. העם מתבקש לקבל בעצמו החלטה בקשר לבעיה שהוצגה בפניו, האזרחים מתבקשים לענות כן או לא לשאלה שהוצגה בפניהם. משאל עם מבטא דמוקרטיה ישירה

– העם משתתף פעיל בקבלת ההחלטה בנושא עליו נשאל. בחלק מן המדינות תוצאות המשאל מחייבות ובאחרות הן כלי מייעץ בלבד.

טבלה מסכמת – יתרונות וחסרונות משאל עם

טענות בעד – יתרונות משאל עם	טענות נגד – חסרונות משאל עם
משאל עם מבטא בדיוק את דעת הציבור בשאלות ספציפיות	במדינות מודרניות כשיש מיליוני אזרחים קשה טכנית לקיים משאל עם
משאל עם מאפשר לאזרח להחליט בעצמו בשאלה שנשאלת, ולא שנציג יחליט עבורו	ניסוח השאלה יכול לגרום לאזרחים להצביע בדרך מסוימת, ובכך להשפיע על התוצאות
משאל עם מגביר את ההשתתפות הפעילה של האזרחים בניהול ענייני המדינה	במשאל עם מחליטים כן או לא, ואין מקום לפשרה (דעת המיעוט אינה באה לידי ביטוי). בחברה מפולגת (כמו החברה בישראל) דבר כזה עלול להגדיל את המתח וחוסר ההסכמה
ההחלטה במשאל עם נעשית על ידי העם עצמו, דבר שנותן יותר תוקף להחלטה	לפעמים הנושא מורכב מכדי לענות עליו בכך או לא, מורכבות הנושא דורשת הכנה והבנה שלא תמיד ניתן להשיג במסגרת הליך של "משאל עם".

3. מעורבות אזרחית / השתתפות פוליטית - לאזרח במדינה הדמוקרטית פתוחות דרכים שונות להשתתף בחיים הפוליטיים של המדינה ולהשפיע על מדיניותה: הצבעה בבחירות, הצטרפות למפלגה, השתתפות בהפגנות ובעצרות בנושאים שונים, פעילות פוליטית מגוונת והתמודדות על תפקידים פוליטיים שונים (הנהגת המפלגה, פרלמנט, ממשלה). ההשתתפות הפוליטית היא במטרה להשפיע על התנהלות המדינה, לעורר דעת קהל בעד או נגד התנהלות השלטון.

מעורבות אזרחית גבוהה מהווה חלק מ"תרבות פוליטית דמוקרטית"

בישראל, נהוגה **דמוקרטיה פרלמנטרית**. כלומר: העם הריבון בוחר את נציגיו ל"פרלמנט" (הכנסת, הרשות המחוקקת) ומעביר לידיהם את כל הסמכות השלטונית. הרשות המחוקקת (הפרלמנט) משאירה בידה את סמכות החקיקה ובוחרת מתוכה ממשלה. הממשלה, הרשות המבצעת, שואבת את כוחה מהפרלמנט ותלויה בו. פעילות הממשלה תלויה בקיומו של רוב בפרלמנט התומך במדיניותה. (שיטת משטר אחרת היא דמוקרטיה נשיאותית, כמו בארה"ב).

2. עקרון הכרעת הרוב

עקרון דמוקרטי שקובע איך מקבלים החלטות. על פי עקרון זה :

- א. מתוך כמה אפשרויות מתקבלת זו שרוב המצביעים תומכים בה.
 - ב. החלטת הרוב קובעת, ונוהגים על פיה, והמיעוט חייב לציית להכרעת הרוב.
 - ג. אסור לרוב לקבל החלטות שפוגעות באופן לא סביר בזכויות יסוד ובמיוחד בזכויות המיעוט. לדוגמה : הרוב לא רשאי לשלול לגמרי את עקרון זכויות האדם והאזרח ולא רשאי למנוע מן המיעוט להעביר ביקורת על הכרעת הרוב או למנוע מן המיעוט את הניסיון לשכנע את הרוב בצדקת המיעוט.
- לשים לב : להכרעת הרוב יש **היבט (מובן) פורמלי**, כלומר רוב מספרי, הכרעה באמצעות הצבעה או ספירת קולות וגם **היבט מהותי**, שעיקרו איסור - אין לפגוע בצורה בלתי סבירה בזכויותיו של המיעוט.
- "עריצות הרוב"**, היא שימוש לרעה בהכרעת הרוב.
- הנימוקים לשימוש בעקרון הכרעת הרוב לשם קבלת החלטות :
- א. בדמוקרטיה מודגש האופי היחסי של כל אמת או ערך. אין קנה מידה ל"טוב" או "רע", "צודק, או "לא צודק" - וההנחה היא שסיכויי הרוב לקבל החלטה נכונה גבוהים יותר מסיכויי המיעוט ("שאלה לקהל").
 - ב. הרוב מייצג את רוב האנשים וקבלת דעתם של רוב האנשים מבטיחה יותר יציבות.

סוגי רוב

רוב רגיל : על פי מספר הקולות הגדול ביותר.

רוב מוחלט : מעל 50% מבעלי זכות ההצבעה או מהמשתתפים בהצבעה. אם אף צד לא השיג תוצאה זו, עושים בחירות חוזרות.

רוב מיוחס : אחוז מיוחד מוגדר מראש מכלל בעלי זכות ההצבעה או מן המשתתפים בהצבעה, מעל 50 אחוז. בדרך כלל שני שליש או שלושה רבעים מהקולות.

3. עקרון שלטון החוק

קובע את עליונות החוק במדינה: הן רשויות השלטון והן כלל האזרחים במדינה כפופים לחוק שהתקבל בדרך דמוקרטית, על ידי רשות מחוקקת שנבחרה בבחירות דמוקרטיות. כולם שווים בפני החוק וכולם צריכים לציית לו. לא מספיק שהחוק נחקק בדרך דמוקרטית, עליו להיות בעל תוכן דמוקרטי. רשויות השלטון יכולות לפעול רק לפי חוק.

הציות לחוק – מנגנונים לאכיפת החוק

- משטרה** - תפקידה לפעול לגילוי עבירות ועבריינים.
- בתי המשפט** - תפקידם לקבוע האם אדם הפר את החוק וראוי לעונש.
- בתי הסוהר** - תפקידם להבטיח את ביצוע גזר הדין של המאסר.
- היועץ המשפטי לממשלה** - מופקד על שלטון החוק במדינה.
- חינוך** - לפלורליזם, סובלנות, כבוד לאחר ולזכויותיו ולחשיבות הציות לחוק.

עקרון שלטון החוק הוא כמו דבק שמחבר את היחידים ואת הקבוצות השונים זה מזה, משום שהוא מבטא את ההסכמה בדבר הצורך בקיומה של מסגרת משותפת המחייבת את הכל לפעול על פי הכללים. לכן, הציות לחוק הוא אחד הדברים החשובים ביותר במדינה הדמוקרטית. בלעדיו לא יהיו ביטחון, שמירה על זכויות ושירותים של המדינה לאזרחים. אנחנו נוטים להתרגל לאט לאט לתופעות של זלזול בחוק, קודם מצד הציבור ולאחר מכן גם מצד נבחרי הציבור. השחיקה של שלטון החוק היא תופעה מסוכנת, בישראל היא מסוכנת במיוחד. החברה בישראל מאד מפולגת ומסוכסכת, ואין לה תרבות של פלורליזם וסובלנות, והיא נוטה לקיצוניות אידיאולוגית. רק הציות לחוק מונע לפעמים מהסכסוכים בתוך החברה הישראלית להפוך לאלימות.

אכיפת החוק בדרך של ציות מבפנים, של חינוך ותרבות, של הסברה ושכנוע, עדיפה בשל כך שהיא מעודדת ומאפשרת את החופש (במקום אווירת טרור ומשטרה אם נדרשת אכיפה), החינוך "מגביר" את עצמו, כלומר, כאשר הציות לחוק נובע מהסברה ושכנוע כל אחד הופך בעצם למחנך בעצמו, כמו ילדים המזכירים להורים לחגור ברכב.

עבריינות - הבדלים בין סוגי הפרת חוק שונים

עבריינות פלילית: הפרת חוק.

עבריינות שלטונית: המבצע איש ציבור (אדם הממלא תפקיד במערכת הציבורית) תוך כדי ניצול מעמדו וסמכותו לטובת ציבור מסוים או השקפת עולם מסוימת או לטובת אינטרס אישי שלו. למשל: שר הלוקח כספים מתקציב משרדו, שנועדו למטרות מסוימות, ומעביר אותם למוסדות של מפלגתו או לטובת משפחתו / ילדיו.

עבריינות פוליטית: פעולה בלתי חוקית – פגיעה פיזית או הסתה לאלימות או פעולה לא חוקית שאינה אלימה - מסיבות של עמדה פוליטית או אידיאולוגית, כנגד נציגי השלטון, מוסדות, ארגונים או כל אדם בשל עמדתו הפוליטית. מטרת העבריינות להביא לשינוי במדיניות של השלטון. לפעמים העבריין מנצל את העמדתו לדין על מנת להשיג פרסום תמיכה. אלימות כזו מהווה איום על קיום המשטר הדמוקרטי. למשל: זריקת אבנים על מכוניות בשבת.

סירוב מטעמי מצפון ואידיאולוגיה: הפרת חוק במצב שבו יש קונפליקט, התנגשות בין החוק לבין המוסר, מצפון, אידיאולוגיה או אמונה דתית של האדם. העבריין לא מעוניין לשנות את המדיניות של השלטון, אלא רק לא לבגוד בערכיו ואמונותיו ולכן הוא מעדיף את צו המצפון או האמונה על פני חובת הציות לחוק – כאשר הוא מוכן לשאת בעונש על כך. למשל: סירוב לשרת בשטחים הכבושים. סירוב מאיים על השלטון הדמוקרטי, וגבולות הלגיטימיות שלו שנויים במחלוקת. יש מדינות המקבלות עבריינות זו ומוכנות לפטור את העבריין מעונש ומחובת ביצוע הפעולה.

פקודה בלתי חוקית בעליל: המקרה היחיד יוצא הדופן שבו **אסור** לציית לחוק, ולהיפך, חובה להימנע מלציית. פקודה בלתי חוקית בעליל היא:

- הוראה שניתנה על ידי מפקד מוסמך או רשות מוסמכת
- **מנוגדת** לערכי הדמוקרטיה במידה חמורה, לא מוסרית: " **אי חוקיות הדוקרת את העין ומקוממת את הלב, אם העין אינה עיוורת והלב אינו אטום או מושחת**". (לזכור: היא לא רק מנוגדת לחוק, אלא מנוגדת לערכי יסוד, למוסר האנושי).
- חובה שלא לציית לפקודה כזו, אפילו לא במסגרת צבאית
- מי שמציית לפקודה כזו – יועמד לדין ויישא באחריות.

דוגמות לפקודה בלתי חוקית בעליל: הטבח בכפר קאסם. מכות לעצירים.

חשוב להבחין בין "פקודה בלתי חוקית בעליל" ל"פקודה בלתי חוקית" – פקודה בלתי חוקית היא הוראה שניתנה על ידי מפקד מוסמך או רשות מוסמכת אבל עומדת בניגוד לחוק, להנחיות הצבא או חורגת מסמכות מי שנתן אותה. במסגרת צבאית חובה לציית לה, ואי ציות יגרום להעמדה לדין. במסגרת אזרחית אין חובה לציית לה. בשני המקרים, נותן ההוראה / פקודה הבלתי חוקית יעמוד לדין. דוגמות ל"פקודה בלתי חוקית" – ירי על צמיגי מכוניות שמפרות עוצר, נהיגה במצב עייפות.

4. עקרון הגבלת השלטון

מבוא - מקורות הכוח של השלטון ומטרות עקרון הגבלת השלטון

השלטון במדינה מחזיק בידיו כוח רב:

שליטה על משאבים כלכליים. קרקעות, אוצרות טבע ומפעלים. במדינות הדמוקרטיות, שבהן מושם דגש על מדיניות חברתית, קיימת מעורבות של הממשלה בחיי הכלכלה והחברה: חינוך, רווחה, דיור, קליטת עלייה. מעורבות זו מגדילה את כוחה ואת עוצמתה של הממשלה.

שליטה על משאבים אנושיים. לרשות הממשלה עומד כוח אדם רב ומומחים.

שליטה על מקורות המידע. בידי הרשות המבצעת מצויים מקורות מידע בתחומי פנים ובתחומי חוץ וביטחון, והיא מהווה מקור מידע בעבור גופים אחרים במדינה, כגון הרשות המחוקקת ואמצעי התקשורת. מאגר מדלן, כל הבראות.

שליטה על מנגנוני אכיפה. הרשות המבצעת שולטת על מנגנוני האכיפה כמו המשטרה והצבא.

קיים החשש שכוח זה של השלטון עלול להיות מופנה בחלקו כנגד אזרחי המדינה, ולהיות מנוצל לרעה ולפגיעה בזכויות האדם והאזרח או בזכויות קבוצה. לכן, הפרדת רשויות, חוקה ומנגנונים פורמליים ובלתי פורמליים נועדו להגביל את השלטון ולמנוע ניצול לרעה של כוחו.

סיבה נוספת בעטיה חשוב להגביל את השלטון היא **הצורך להבטיח מנהל תקין**, כלומר – להבטיח שהשלטון יפעל לפי החוק, בצורה שקופה (גלויה לאזרחים) והוגנת, וללא שחיתות.

אמצעים שונים להגבלת השלטון

1. **חוקה** – מסמך מכונן ובסיסי הקובע עקרונות יסוד של המדינה, את היחסים בין רשויות השלטון ואת עקרונות השמירה על זכויות האדם והאזרח במדינה. לחוקה מעמד מיוחד והיא עליונה לחוקים, כלומר – חוקים צריכים להתאים לחוקה, לא יכולים להיות מנוגדים לה. בדרך כלל, שינוי חוקה דורש תהליך ארוך והסכמה רחבה. החוקה עליונה על החוקים, יש חוקה כתובה (פורמאלית) ויש חוקה שאינה כתובה (מטריאלית). בישראל – "חוקי יסוד".

2. **הפרדת רשויות** – סמכויות השלטון מתחלקות בין שלוש רשויות שלטון. לכל רשות יש סמכות שלטונית עיקרית ששייכת לה. כל רשות היא עצמאית אך אינה יכולה לפעול ככל העולה על רוחה, משום שיש לרשויות האחרות כדי לפקח, לאזן ולבלום אותה. בין שלושת הרשויות מתקיימת מערכת יחסי גומלין של איזון, ריסון ובקרה שמטרתה להגביל את השלטון – למנוע את עריצות השלטון, להגן על זכויות האדם והאזרח ולקיים מערכת שלטונית יעילה ותקינה הנתונה לביקורת. בישראל שלוש הרשויות הן:

א. הרשות המחוקקת – הכנסת – היא הרשות הקובעת את החוקים בחקיקה הראשית. בישראל הכנסת מחוקקת גם את חוקי היסוד. לכנסת יש עליונות על הממשלה משום שבמשל פרלמנטארי הכנסת היא זו המאפשרת את קיום הממשלה (הממשלה זקוקה לאמון רוב חברי הכנסת). הכנסת יכולה להפיל את הממשלה בהצבעת אי-אמון. לכנסת יש עליונות על הרשות השופטת משום שהשופטים פוסקים בבית המשפט לפי החוקים שהכנסת מחוקקת ותפקידם לאכוף את החוקים שהכנסת חוקקה. כלומר הרשות השופטת כמו כל הרשויות והאזרחים המדינה כפופים לחוקים שהכנסת חוקקה. מצד שני גם הכנסת כרשות מחוקקת כפופה לחוקים (עקרון שלטון החוק, וכשיש חוקה - לחוקה) והיא מוגבלת על ידי בית המשפט כאשר היא מחוקקת חוקים שפוגעים למשל בחוקי יסוד (החוקה העתידית של המדינה). בישראל יש 120 חברי כנסת.

ב. הרשות המבצעת – הממשלה - מחליטה וקובעת מדיניות וגם אחראית לביצוע החלטות הממשלה והחוקים שהכנסת חוקקה. לשים לב: הרשות המבצעת בישראל נהנית מרוב בכנסת (שיטת ממשל פרלמנטרית), וכך, לכאורה, היא יכולה לשנות חוקים. הרשות השופטת – מערכת בתי המשפט - פועלת כאשר פונים אליה להכרעה: בסכסוכים בין האזרחים לבין עצמם, ובין האזרחים לרשויות השלטון ובסכסוכים בין הרשויות עצמן.

ג. הרשות השופטת מופקדת על שמירת עקרון שלטון החוק, ועל שמירת חוקיות פעולותיהן של הרשויות. פעילותה נועדה להבטיח את ההגנה על חירויות האדם והאזרח ולשמור על עקרונות הדמוקרטיה.

3. **בחירות** – כ"ח מש"ה, ארצות, יחסיות וישרות – [ראו בחומר של "שלטון העם"].

4. **מנגנונים שונים להגבלת השלטון**

א. **מנגנוני פיקוח וביקורת פורמליים / מוסדיים**: ביקורת של גופים או מוסדות שהחוק קובע כי יבקרו או יפקחו על השלטון ועל חוקיות פעולותיו. בין הגופים הללו – הפרלמנט (אופוזיציה, ועדות הכנסת, כלים פרלמנטריים), מבקר המדינה, נציב תלונות הציבור ומערכת המשפט. הביקורת מתבצעת באמצעות פרסום דוחות, הנחיות, חוקים או מסמכים רשמיים אחרים המציגים את פעולות השלטון.

ב. **מנגנוני פיקוח וביקורת בלתי פורמליים / לא מוסדיים**: גופים ואנשים שמפקחים ומבקרים על השלטון ועל חוקיות פעולותיו לא משום שזהו התפקיד שלהם על פי חוק אלא מיוזמתם: התקשורת, הפגנות, שביתות, עצומות, או יצירות אומנות. מדינת ישראל, כמשטרים דמוקרטיים אחרים, מאפשרת את קיומם של מנגנונים אלו ומכירה בהם ככלי חשוב לשמירה על הדמוקרטיה. הביקורת מבוצעת באמצעות לחץ על קובעי מדיניות, הבעת ביקורת ויצירת דיון ציבורי.

מנגנוני פיקוח וביקורת פורמליים – טבלה מסכמת

הסבר	סוג מנגנון הפיקוח
<p>בית הנבחרים- מייצג את האזרחים וממלא תפקיד חשוב בביקורת ופיקוח על פעולות הרשות המבצעת. אמצעי הפיקוח הם:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. חקיקה- הפרלמנט מגביל את הממשלה ומפקח עליה באמצעות <u>החוק</u>. היות ופעילות הממשלה מוגבלת אך ורק על פי חוק. דוג': חוק התקציב. 2. הצבעת אי אמון- הפרלמנט יכול להביע אי אמון בממשלה ולהביא לסיום כהונת הממשלה. דוג': פירוק הממשלה הנוכחית. 3. תקציב- תקציב הממשלה חייב להיות מאושר ע"י הפרלמנט והפרלמנט מפקח על הוצאות הממשלה. 4. דרישת מידע- הפרלמנט רשאי לדרוש מידע על פעולות הממשלה באמצעות: שאלות, דיונים, ועדות חקירה והצעות לסדר היום. 5. האופוזיציה- הגוף המבקר על הרשות המבצעת. מפקחת על הממשלה באמצעות: חקיקה, אי אמון, שאלות, ועדות, דיונים והצעות לסדר היום- ולהציע חלופות למדיניות הממשלה. 	<p>הכנסת – הרשות המחוקקת (פרלמנט)</p>
<p>מעביר ביקורת שיפוטית ומרסן פעולות לא חוקיות של השלטון למען ביסוס שלטון החוק במדינה והגנה על זכויות האדם והאזרח.</p> <p>מפקח על הרשות המחוקקת ובודק אם החקיקה שנחקקה נחקקה בסמכות, בהתאם לחוק ולחוקי היסוד.</p> <p>על הרשות המחוקקת ובודק אם החקיקה שנחקקה אינה מנוגדת לחוק.</p>	<p>בית המשפט</p>
<p>נבחר על ידי הכנסת ל-7 שנים ומתוקצב על ידי המדינה.</p> <p>מוסד עצמאי המפקח על מוסדות ציבוריים, צבא ומשרדי ממשלה.</p> <p>בודק אם הממשלה פועלת בחיסכון, ביעילות ובטוהר המידות.</p> <p>הדו"ח מתפרסם ברבים וכולם רשאים לראותו, לבקרו ולהגיב בנושא.</p>	<p>מבקר המדינה</p>
<p>מטפל בפניות אזרחים הסבורים שרשויות השלטון פגעו בהם בניגוד לחוק/לצדק. כל אדם רשאי להתלונן - חוץ מחיילים, שוטרים, סוהרים ועובדי מדינה.</p>	<p>נציב תלונות הציבור</p>

5. עקרון הפלורליזם

עקרון הפלורליזם מכיר בזכות קיומן של דעות והשקפות שונות, של צרכים ורצונות שונים של יחידים וקבוצות שונות בחברה, ובזכות של כל אזרח לממש דעות, השקפות, צרכים ורצונות אלו ולהגשים את האינטרסים שלו ולמצוא מענה לצרכיו. עקרון הפלורליזם בא לידי ביטוי בתחומים שונים:

בתחום הכלכלי – חברות שונות, מקצועות שונים.

בתחום החברתי – עמותות ותנועות שונות.

בתחום התרבותי-חינוכי – אוטונומיה יחסית לזרמי חינוך שונים שתחת עקרון הפלורליזם יכולים לחנך את ילדיהם על פי תפיסת עולמם. שאלת מחשבה: מקצועות הליבה....

בתחום הפוליטי – ריבוי מפלגות הלוקחות חלק בשלטון בכדי לממש רעיונות שמבטאים קבוצות והשקפות שונות בחברה. להסביר: פלורליזם פוליטי וקואליציות, פלורליזם ושיטת בחירות יחסית, פלורליזם ואחוז החסימה.

במבנה החוקתי-המוסדי – רשויות מקומיות מול השלטון המרכזי. פתיחת עסקים בשבת, שיווק מוצרי חזיר.

6. עקרון הסובלנות

עקרון שהוא תנאי לפלורליזם. עקרון הסובלנות מבוסס על קבלת השונה, ומשמעותו "לסבול" – לכבד את מי ששונה ממך במראה החיצוני, בשיוך הקבוצתי, באורח החיים, באמונות או בהעדפות שלו, להימנע מתגובות אלימות מילולית או פיזית בעת מחלוקת, ומחייב כי השלטון ימנע מהפעלת סמכות שלטונית כלפי עמדות ביקורתיות או מרגיזות.

עקרון הסובלנות תורם ליציבות של החברה והמשטר הדמוקרטי, מכיוון שהוא מאפשר קיומו של פלורליזם וחיים במשותף של פרטים וקבוצות השונים זה מזה.

7. עקרון ההסכמיות

עקרון זה משמעו כי קיימת הסכמה רחבה במדינה, כי כלל אזרחי המדינה מקבלים על עצמם עקרונות בסיסיים משותפים (מעין כללי משחק) שמאפשרים לחברה לפעול כחברה מגובשת ואחידה, לנהל חיים משותפים (כמו הסכמה על צורת המשטר במדינה). ההסכמיות מחזקת את היציבות החברתית.

קיים מתח בין עקרון הפלורליזם המעודד ריבוי דעות לערך ההסכמיות המחזק את האחידות.

8. השמירה על זכויות האדם והאזרח

מהן זכויות האדם ("הזכויות הטבעיות")

זכויות האדם הן זכויות טבעיות ובסיסיות והן שייכות לאדם מרגע לידתו, באשר הוא אדם. הן אינן מוענקות ע"י מדינה או שלטון כלשהו ולכן אף מדינה או שלטון לא יכולים לקחת אותן מהאדם (גם לא האדם עצמו). השלטון חייב לאפשר אותן ולהגן עליהן. זכויות האדם (חוץ מחופש הדעה) הן זכויות יחסיות ולכן במקרה של התנגשות בין זכויות או בין זכויות לאינטרס ציבורי נדרש איזון ביניהן. כלומר, פגיעה מידתית (קטנה ככל הניתן) בזכות אחת על מנת לאפשר קיומה של הזכות האחרת.

אפשר לזכור את הזכויות בעזרת: כ"ח החש"ק – כבוד, חיים, הליך הוגן, חירות, שוויון וקניין (חומרי ורוחני)

הזכות לחיים ולביטחון

זכותו של כל אדם לחיות מבלי שיהיו מפגעים פיזיים או נפשיים שיסכנו את חייו ו/או את שלמות גופו וללא תחושה של איום בפגיעה כזו וחובת המדינה להגן על כל בני האדם החיים בה.

הזכות לשוויון / עקרון השוויון / ערך השוויון

כל בני האדם נולדו שווים בערכם ולכל אדם הזכות שיתייחסו אליו באופן שווה לכל אדם אחר ויעניקו לו זכויות שוות והזדמנויות שוות, וכל הבדל בהתייחסות אליו חייב להיות משיקולים רלוונטיים בלבד. בדרך כלל, שיקולי דת, גזע ומין הם לא שיקולים רלוונטיים. במובן המצומצם, לכל אדם הזכות לשוויון בפני החוק ולשוויון פוליטי. במובן הרחב – לכל אדם הזכות לשוויון הזדמנויות במובן הכלכלי והחברתי.

בקשר עם הזכות לשוויון מדברים על שלוש אפשרויות של "מדיניות":

מדיניות של אפליה: כל מקרה שבו אדם מקבל זכות מסוימת או דבר מסוים על סמך שיקולים שהם לא רלוונטיים. לדוגמה, לא לאפשר כניסה למועדון על בסיס צבע עור, לא לאפשר לנשים להתגייס לקורס טייס.

מדיניות של הבחנה: כל מקרה שבו מחליטים על הענקת זכויות מסוימות לאדם מסוים על בסיס שיקולים רלוונטיים. לדוגמה, מתן התאמות בדרכי ההיבחנות לתלמידים בעלי צרכים, אי-הכנסת שיכור למועדון.

מדיניות של העדפה מתקנת: מדיניות שבה יכולים לנקוט רק גורמים רשמיים, לא גורם פרטי. לפי מדיניות זו יש החלטה לקדם קבוצה מסוימת באוכלוסייה שהופלתה לרעה משיקולים לא רלוונטיים. המטרה היא לקדם קבוצה זו באופן זמני עד לתיקון המצב. לדוגמה: החלטה של אוניברסיטאות לקבל ללימודים סטודנטים אתיופיים בתנאים מקלים, החלטה להעדיף נשים לכהונת דירקטור.

ההבדל בין הבחנה להעדפה מתקנת

הבחנה נוגעת ליחידים ואילו העדפה מתקנת מתייחסת לקבוצה שלמה (נשים, עולים, אתיופיים).

העדפה מתקנת היא מדיניות זמנית עד לתיקון המצב. הבחנה אינה מדיניות שהוגדרה כמוגבלת בזמן, והיא נמשכת.

הזכות לקניין

זכותו של כל אדם להחזיק בדבר שיש לו ערך כלכלי שהוא יצר או קיבל בדרך חוקית, מבלי שימנעו ממנו ומבלי שיפריעו לו לעשות שימוש כרצונו ברכושו, מבלי שרכושו, ייפגע או יילקח ממנו בלי הסכמתו. הקניין מחולק לקניין חומרי, כלומר: כל מה שאדם יצר במהלך חייו והוא מוחשי (אפשר לגעת בו), כמו בית, טלפון, אופניים; ולקניין רוחני, כלומר, כל מה שאדם יצר או רכש במהלך חייו והוא לא מוחשי.

הזכות להליך הוגן

כל אדם חף מפשע עד שלא הוכחה אשמתו, ולכל אדם הנמצא בהליך משפטי (כלומר, אכיפת החוק והעמדה לדין, כמו לדוגמה: חקירה משטרתית; מעצר; משפט) יש זכות שלא יפגעו בזכויותיו מעבר לנדרש ולצורך ביצוע ההליך. ההליך צריך להתנהל לפי כללים ידועים מראש, ביניהם, לדוגמה:

- א. כל אדם זכאי להישפט על ידי שופטים לא משוחדים.
- ב. זכותו של אדם לדעת במה הוא נאשם, מראשית החקירה כדי שיוכל להגן על עצמו.
- ג. כל אדם זכאי לקבל ייצוג משפטי.
- ד. למשטרה אסור לעצור אדם יותר מיום או יומיים (תלוי במקרה), אלא אם קיבלו אישור בית משפט.
- ה. אין לערוך חיפוש בביתו של אדם, בחפציו או בגופו, ואין לבצע האזנת סתר אלא באישור בית משפט, או אם יש חשש ממשי ומידי לעבירה.
- ו. אם אדם מורשע בבית משפט יש לו אפשרות לערער, גם על ההרשעה וגם על העונש.
- ז. אסור לשפוט אדם פעמיים על אותה עבירה.
- ח. אדם נענש על פי האשמה וכפי שקבוע בחוק.

הזכות לכבוד

כל אדם נולד בן אנוש, וזכותו של כל אדם לשמור על צלם האדם שבו, מבלי שישפילו אותו ומבלי שיעליבו אותו, מבלי שיפגעו בדימויו העצמי ובתחושת הערך הסובייקטיבית שלו.

מן הזכות לכבוד נגזרות זכויות נוספות:

א. הזכות לפרטיות

זכותו של כל אדם שחיוו האישיים יישארו שלו ושלא יחדרו לתחומו הפרטי ללא רשותו. זכותו של אדם שלא יגועו בחפציו ובגופו ו/או יאספו לגביו מידע ו/או יפרסמו פרטים על אודותיו ללא הסכמתו.

ב. הזכות לשם טוב

שמו הטוב של אדם הוא הנכס העיקרי שלו וזכותו של כל אדם ששמו הטוב יישמר, כלומר, שלא יפרסמו אודותיו מידע שקרי שיש בו כדי לפגוע בשמו ובדימויו הציבורי (פרסום + מידע מכפיש + מידע שקרי)

הזכות לחירות / ערך החירות / עקרון החירות

האדם הוא יצור תבוני ועצמאי ולכן הוא אחראי על עצמו. לכל אדם הזכות לחיות ולעשות מה שהוא רוצה מבלי שתהיה הגבלה על מעשיו; מבלי שיוגבלו חופש הבחירה וחופש הפעולה שלו. הזכות לחירות מורכבת מהרבה זכויות נגזרות:

חירות המחשבה, הדעה והמצפון - זכותו של כל אדם לחשוב ולגבש לעצמו דעה בכל נושא ועניין - חירות הדעה היא זכות מוחלטת שאין לה ביטוי חיצוני, זכותו של אדם לפעול בהתאם למצפונו או לא לפעול בניגוד למצפונו.

חופש הביטוי - החופש של כל אדם לבטא כל דעה, רגש, אמונה, העדפה בכל דרך: אמצעי תקשורת (כתובה ואלקטרונית), אמנות לוגיה (ספרים, מחזות וכו'), הפגנות, תקשורת בין-אישית (טלפון, מכתבים, אינטרנט וכו'), צורת לבוש ועוד. השלטון לא רשאי למנוע פרסום דעה רק כי היא לא נכונה בעיניו.

חופש הדת - החופש של כל פרט להאמין בכל אמונה או להשתייך לכל קבוצה דתית ולקיים את מנהגי הדת וטקסי הפולחן שלה, באופן פרטי ובפומבי.

חופש מדת - החופש הנתון לכל אדם לבחור בדרך של אי-אמונה, מבלי שייכפו על הפרט קיום מצוות וטקסי פולחן דתיים או יחשפו אותו להטפה דתית מטעם המדינה.

חופש התנועה - החופש של כל אדם לנוע ממקום למקום. זכותו של הפרט לנוע בחופשיות בתחומי המדינה וזכותו לצאת מהמדינה לחו"ל. זכות הכניסה החופשית למדינה ניתנת לאזרחים).

חופש העיסוק - כל אדם יכול לבחור לעסוק בכל מקצוע או מקום עבודה שירצה, ולפעול במקום ובדרך הרצויים לו, לשם הבטחת צורכי הקיום שלו ולהגשמה עצמית. חופש העיסוק מוענק בישראל לאזרחים ולתושבים בלבד.

אפשר לזכור את סוגי החירויות באמצעות מעבד"ת: מחשבה דעה ומצפון, עיסוק, ביטוי, דת ומדת, תנועה

זכויות פוליטיות – זכויות אזרח

זכויות פוליטיות הן זכויות הקשורות לתחום הפוליטי, חלקן זכויות אזרח בלבד, וחלקן מבוססות על הזכויות הטבעיות של כל אדם. זכויות פוליטיות שהן **זכויות אזרח** הן:

1. הזכות לבחור – זכות לקבוע מי שולט
 2. הזכות להיבחר – זכות לשלוט
 3. חופש ההתאגדות הפוליטית – זכות לממש מטרות פוליטיות כקבוצה
- זכויות פוליטיות הנובעות מזכויות טבעיות (ולכן לא מוגבלות לאזרחים) הן:

1. חופש ההפגנה והמחאה
2. הזכות לבקר את השלטון

חובות האדם כאדם וכאזרח

חובות האדם כאדם:

לכבד את זכויות האדם של שאר בני האדם ולהימנע מפגיעה בהן.
להתריע על עוולות, למחות כנגד אי-צדק.

חובות האדם כאזרח:

לציית לחוק ולקיים את החובות הקבועות בחוק – לשלם מיסים, לשרת בצבא.
חובות על פי השקפת עולם – לקיים אזרחות טובה – להשתתף בפעילות ציבורית ולתרום לקהילה ולמדינה (דוגמות: להצביע, לבקר, למסור מידע, להתלונן על מי שחנה במקום נכה, להתלונן על שירות לא ראוי, להתנדב לפעילויות שונות)

לזכור: אין קשר בין הזכויות לחובות. מימוש הזכויות אינו מותנה במילוי החובות. אין לשלול זכויות – אפשר, במקרים מאד יוצאי דופן ובאישור בית משפט, לשלול אזרחות.

זכויות חברתיות

הזכויות החברתיות הן זכויות שקשורות לשירותים חברתיים אותם מעניקה המדינה לבני האדם שגרים בתחומה. אלו זכויות שניתנות בדרך של מתן משאבים ושירותים. מטרתן של הזכויות החברתיות היא **להבטיח קיום רמת חיים אנושית, סבירה, וביניהן:** הזכות לחינוך, לבריאות, לביטחון סוציאלי ולרמת חיים נאותה, לדיוור ולזכויות עובדים ותנאי עבודה. זכויות חברתיות **מוענקות** על ידי המדינה – כלומר, המדינה אינה חייבת להעניק אותן. רוב המדינות המודרניות מעניקות זכויות חברתיות, בהתאם לגישה החברתית כלכלית (ליברלית או סוציאל-דמוקרטית) שנהוגה בה ולפי כמות הכסף שיש למדינה לתת (כמה עשירה המדינה).

הזכות לחינוך (מורה)

הזכות של כל אדם לקבל מהמדינה ללא שלום וברמה נאותה הזדמנות להשכלה, ידע ומיומנות. בישראל, ניתן חינוך חינם מגיל 3-18, המדינה מממנת באופן חלקי שכר לימוד באוניברסיטאות.

הזכות לטיפול רפואי (מרפא)

הזכות של כל אדם לקבל מהמדינה ללא תשלום את השירותים הנחוצים לשמירה על בריאותו ולמניעת מחלות. אם חלה או נפצע על המדינה לאפשר לו לקבל את הטיפול הרפואי הדרוש כדי שיחזור לאיתנו. בישראל, המדינה נותנת זכות זו באופן חלקי – כל אדם חייב שיהיה לו ביטוח רפואי, אבל אפשרת תמורת תשלום להגדיל ולהרחיב את הכיסוי הביטוחי.

הזכות לדיוור (מחסה)

הזכות לקורת גג ולמגורים נאותים.

הזכות לרמת חיים נאותה (מזון מלבוש ורמת חיים)

הזכות של כל אדם לחיות ברמת חיים סבירה. תפקידה של המדינה לקבוע מהו קיום בכבוד ולאפשר אותו לאזרחיה, לדאוג לכל אדם במצבי מצוקה. המדינה יכולה לתת קצבאות, מענקים, כמו לדוגמה, קצבאות ילדים, קצבאות גמלאים, סבסוד מוצרי מזון.

זכויות עובדים ותנאי העסקה (משכורת ותנאים)

הזכות של כל אדם לתנאי עבודה נאותים והוגנים כמו שכר מינימום, הגבלת מספר שעות עבודה, מתן ימי חופשה. אלו זכויות שהמדינה מחייבת את המעסיקים להעניק לעובדים. היקפן ואופיין תלוי במדיניות החברתית כלכלית של המדינה.

זכויות מיעוט/ קבוצה - כללי

הגדרת זכויות קבוצה ודוגמות להן:

אלו זכויות **קיבוציות** שהמדינה קובעת **אם** לתת **ועד כמה** לתמוך בהן. זכויות אלו ניתנות לקבוצות אתניות-תרבותיות או מיעוטים לאומיים כדי שיוכלו לשמור על זהותן הייחודית, השונה מהזהות של אוכלוסיית הרוב במדינה ולאפשר להן ביטוי פיתוח ושימור התרבות שלהן.

דוגמות לזכויות קבוצה הן: **הזכות לחינוך** - הזכות לחנך את הילדים על פי השפה והתרבות השל המיעוט, **הזכות לתרבות** / **לקיום מצוות הדת וחופש הפולחן** - הזכות לקיים טקסים ומצוות של תרבות או דת נפרדת, **הזכות לייצוג** - הזכות לנציגים משלהם בשלטון, **הזכות לשפה** – הזכות להשתמש בשפת הקבוצה וההכרה בה כשפה מוכרת או רשמית במדינה.

גבולות בדמוקרטיה

דמוקרטיה מתגוננת

אחד מעקרונות הדמוקרטיה הוא השמירה על זכויות האדם, כולל חופש הביטוי וחופש ההתארגנות. אבל מה קורה כשקמה קבוצה במדינה שרוצה שהמדינה תהפוך להיות לא דמוקרטית? קבוצה כזו היא מסוכנת לדמוקרטיה במדינה. האם צריך להשתיק אותה? הדילמה: האם למדינה הדמוקרטית מותר לפגוע בזכויות אותה קבוצה, כדי לשמור על הדמוקרטיה במדינה? התשובה לדילמה זו היא רעיון ה"דמוקרטיה המתגוננת". "דמוקרטיה מתגוננת" – כאשר אדם או קבוצה פועלים כדי לפגוע במשטר הדמוקרטי במדינה, כדי למנוע מהם לעשות זאת, מותר לשלול את זכותם להיבחר, להתארגן ולפעול מבחינה פוליטית ולהגביל את חופש הביטוי שלהם.

"דמוקרטיה מתגוננת" בישראל

אפשרות פסילת רשימה או מועמד לכנסת (חוק יסוד: הכנסת, חוק המפלגות)

על פי חוק יסוד הכנסת וחוק המפלגות, ניתן למנוע מאדם או רשימה להשתתף בבחירות אם יש במטרותיהם או מעשיהם שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, הסתה לגזענות, תמיכה במאבן מזוין נגד מדינה ישראל או כאשר הם משמשים מסווה לפעולות בלתי חוקיות.

הפסילה תעשה רק במקרים קיצוניים, כאשר יש הוכחה שהאדם או הרשימה אם ישתתפו בבחירות באמת יסכנו את המדינה, המשטר הדמוקרטי או יסיתו לגזענות.

זכות המדינה להגן על עצמה ועל אזרחיה מפני איומים על הביטחון

הדילמה נוספת היא כיצד לנהוג כאשר קיים איום על בטחון המדינה, והצורך לשמור על בטחון המדינה מתנגש עם עקרונות הדמוקרטיה (חופש הביטוי, לדוגמה). במצב חירום התנגשות זו הופכת לחמורה ונפוצה יותר. גם כאן, המדינה נוקטת אמצעים כדי למנוע את הפגיעה בה ובאזרחים, גם תוך פגיעה בזכויות וחירויות. בדרך כלל, הפגיעה הזו היא לפי חוקות או אמנות בינלאומיות, המתירות לפגוע בחירויות יסוד בזמן חירום ומלחמה כדי להגן על בטחון המדינה.

תקנות לשעת חירום ומעצר מנהלי:

לפי החוק בישראל, הממשלה מוסמכת להתקין **תקנה לשעת חירום** לטובת הגנת המדינה, ביטחון הציבור או קיום אספקה ושירותים חיוניים. הממשלה מוסמכת לעשות זאת כאשר הכנסת מכריזה על מצב חירום במדינה. בפועל, בעת הקמת המדינה הכריזה הכנסת על מצב חירום בישראל, וההכרזה הזו מחודשת מאז אחת לשנה. כלומר – בישראל מוכרז מצב חירום באופן תמידי. למרות שהתקנות לשעת חירום נקבעות על ידי הממשלה (הרשות המבצעת) ומשום כך הן "חקיקת משנה". הן יכולות לגבור על הוראות חוק של הכנסת (למעט חוקים חסינים, כמו חוק יסוד כבוד האדם וחירותו, חוק יסוד חופש העיסוק וחוק יסוד הכנסת).

- בישראל ניתן לבצע "מעצר מנהלי", שבניגוד למעצר רגיל, הוא מאפשר :
- לעצור אדם לשם מניעת סכנה או פגיעה בביטחון הציבור או בזכות לחיים ולביטחון של אזרחי המדינה, גם אם לא בוצעה עוד עבירה.
- לעצור אדם בהוראת שר הביטחון רק על בסיס חשד שהוא מתכוון לעשות עברה.
- לא חייבים להגיד לאדם במה הוא מואשם.
- לא חייבים לתת לאדם לראות עורך דין ולא צריך להביא אותו למשפט, אפשר פשוט לעצור אותו לשישה חודשים. אחרי שישה חודשים צריך אישור שופט להארכת מעצר.

צנזורה לפי תקנות לשעת חירום - על פי התקנות לשעת חירום, חלה בישראל צנזורה על פרסום כל חומר שעוסק בענייני ביטחונה של ישראל. כלומר, כל פרסום כזה צריך לקבל אישור מראש של הצנזור – שהוא קצין בכיר בצה"ל.

תפיסות דמוקרטיות לגבי תפקיד המדינה

תפיסה דמוקרטית ליברלית-אינדיבידואלית

- זכויות האדם וחירויותיו במרכז
- תפקידה של המדינה לאפשר לכל אזרח מימוש מרבי של רצונותיו וזכויותיו, בלי התייחסות להשתייכותו האתנית-תרבותית.
- על אזרח או קהילה חופשיים לקבוע לעצמם את ערכיהם ואין זה מתפקידה של המדינה לקדם ערכים או מאפיינים תרבותיים.
- המדינה לא מכירה בזכויות קבוצה.
- המדינה וחוקיה לא מזוהים עם הקבוצה האתנית / לאומית / תרבותית / דתית של האזרחים.
- המדינה לא מזוהה עם ערכים מסוימים.
- המשותף לאזרחים: חוקים, חוקה ואזרחות.
- חסרונות: קשה לגבש את החברה הכללית, יש פגיעה בזכויות הקבוצה (שנחשבת פחות חשובה מהאדם הבודד).

תפיסה דמוקרטית רפובליקנית

- זכויות האדם וחירויותיו במרכז, אבל האדם הוא גם יחיד וגם חלק מקהילה לאומית או אזרחית.
- תפקידה של המדינה הוא שמירה על חופש הפרט אבל גם לאפשר את טובת הכלל ומימוש ערכי הקהילה המשותפים הנקבעים בתהליך הדמוקרטי, למקסם את ה"טוב המשותף", המדינה צריכה לעשות את מה שיהיה הכי טוב לכל החברה ביחד.
- זכויות הפרט של כל האזרחים נשמרות, גם של אלו שאינם שייכים לקבוצת הרוב הלאומית.
- למדינה יש זהות תרבותית או ערכים משותפים שהיא מקדמת ומטפחת.
- חסרונות: פגיעה בזכויות האדם, במיוחד בחירות, דחייה של קבוצות מיעוט.

תפיסה דמוקרטית ליברלית-רב-תרבותית

- זכויות האדם וחירויותיו במרכז, אבל האדם הוא גם יחיד וגם חלק מקהילה – לאומית, אתנית-תרבותית או דתית.
- תפקיד המדינה אינו רק שמירה על חופש הפרט אלא היא נועדה גם כדי לתמוך בקהילות השונות המצויות בתוכה במידה שווה.
- התמיכה נעשית בעיקר באמצעות תקצוב הקבוצות השונות כך שניתן להן מקום במרחב הציבורי, כל קבוצה תחנך לערכים שלה ולתרבות שלה בנפרד.
- המדינה ניטראלית ואינה מעדיפה קבוצה מסוימת, יש שוויון בין הקהילות השונות.
- המדינה מכירה ותומכת במימוש זכויות קבוצה של הקבוצות השונות בה.
- חסרונות: קושי בגיבוש החברה הכללית ופגיעה בזכויות האדם, במיוחד בחירות.

בפועל, מדינות רבות משלבות בין התפישות השונות. בישראל – בהיותה מדינת לאום יהודית, יש מקום משמעותי לתפיסה הרפובליקנית, אבל האופי הרצוי של הדמוקרטיה הישראלית שנוי במחלוקת ציבורית.

הקריטריון	האינדיבידואלית	הריפובליקנית	הרב תרבותית
טובתו של האדם	*תתממש כאשר המדינה תתייחס לפרט כאינדיבידואל.	*תתממש בצורה המיטבית במסגרת הקולקטיב, חיי הפרט משמעותיים יותר כאשר ערכיו ייושמו במישור הפרטי והציבורי.	*זהות היחיד תתפתח טוב יותר במסגרת קבוצתו התרבותית / לשונית / דתית.
יחסה של המדינה לזהות אזרחיה.	*האזרחים הם פרטים שווים * אין הכרה בזכויות קבוצתיות.	*למדינה זהות תרבותית ערכית משותפת, המתייחסת לכלל האזרחים או לרוב הלאומי הדומיננטי. לעיתים יש ולעיתים אין הכרה בזכויות קבוצתיות.	*המדינה מחויבת לשמירת התרבויות של הקבוצות השונות אך אין עדיפות לקבוצה תרבותית אחת על אחרת – נייטרליות. *יש הכרה בזכויות קבוצתיות.
כיצד נקבע אופיו של המרחב הציבורי	*נקבע על ידי האזרחים באמצעות שיתוף פעולה בין קבוצות שונות.	* "הטוב הכללי" ייקבע במשותף ע"י כל אזרחי מדינת הלאום אזרחית מדינתית, ועל ידי קבוצת הרוב הדומיננטית במדינת לאום אתנו-תרבותית.	*השפעתן ההדדית של הקבוצות השונות תקבע את אופיו של המרחב הציבורי.
תפקיד המדינה	לשמור על זכויות הפרט.	*לשמור על זכויות האזרחים, לקדם ערכים משותפים, ולטפח השתתפות, מעורבות סולידריות.	לשמור ולטפח את כל התרבויות של הקבוצות השונות בתחומה.
סוג הלאומיות המתאים לגישה	לאומיות אזרחית / מדינתית.	לאומיות מדינתית אזרחית המכוונת לזהות קולקטיבית או לאומיות אתנו תרבותית.	לאומיות רב תרבותית
מדינה מדגימה	ארה"ב	במובן הראשון - צרפת "שפה אחת, תרבות אחת, זהות אחת".	קנדה הנהיגה בחוק מדינה את רעיון הרב תרבותיות: דוברי אנגלית / דוברי צרפתית / אסקימואים ואינדיאנים – לכולם הזכות לטפח את תרבותם באזורי מחייתם.

מאפייניה היהודיים של מדינת ישראל

א. מדינה יהודית - היבטים משפטיים / חקיקה

1. **חוק השבות:** מטרתו קיבוץ גלויות ותפיסת המדינה כמדינת לאום של כל היהודים. כל יהודי יכול לעלות לישראל ולגור בה, ולהביא איתו את בן זוגו, ילדו ונכדו של היהודי, בני זוגם של הילדים והנכדים, וכן ילדים ונכדים מנישואים קודמים של בן זוגו ובני זוגם של ילדים ונכדים אלה. יהודי – מי שנולד לאם יהודייה או נתגייר, ואינו בן דת אחרת. **וחוק האזרחות:** כל מי שעלה לארץ על פי חוק השבות מקבל אוטומטית אזרחות ישראלית. לשים לב: נלמדים בהרחבה בפרק יסודות חוקתיים של מדינת ישראל
2. **חוק יסוד מקרקעי ישראל:** קובע כי אדמות מדינת ישראל שייכות למדינה ולא לאדם פרטי. הן מנוהלות על ידי מנהל מקרקעי ישראל, כולל כל האדמות שקק"ל קנתה פעם. החוק קובע שאדמות אלה לא ניתנות למכירה אלא לחכירה (השכרה לטווח ארוך) בלבד, והוא נועד לשמירה על אדמות הקק"ל שנקנו במהלך השנים בידי יהודים ולמען פיתוח ההתיישבות היהודית. קיימת מחלוקת ציבורית במדינה על החוק ודרכי יישומו, בין היתר סביב השאלה האם המדינה רשאית להקצות אדמות ליהודים בלבד.
3. **חוק שעות עבודה ומנוחה:** קובע את ימי המנוחה הקבועים על פי החגים היהודיים (לדוג', יום כיפור) ואת יום המנוחה השבועי. יהודים – ביום שבת, אחרים: ראשון או שישי לפי דתם. צריך אישור מיוחד כדי להעסיק עובדים ביום המנוחה שלהם.
4. **חוק איסור גידול חזיר:** אסור לגדל חזירים באזורים יהודים ומוסלמים. קשור למעמד הסמלי והשלילי של החזיר ביהדות. החוק אינו מונע אכילת חזיר או גידול חיות לא כשרות אחרות.
5. **חוק חג המצות:** אוסר על חנויות באזורים יהודיים להציג חמץ בפומבי למכירה או לצריכה בפסח. החוק אינו אוסר על אכילת חמץ.
6. **חוק לעשיית דין בנאצים ועוזריהם:** מאפשר להעמיד לדין בישראל פושעים נאצים ועוזריהם על פשעים נגד העם היהודי למרות שנעשו לפני הקמת מדינה ומחוץ לגבולותיה, וקובע עונשים ייחודיים (כולל עונש מוות).
7. **חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה:** קובע את כ"ז בניסן כתאריך בו מזכירים בכל שנה את השואה ומעשי הגבורה שנעשו בה. נועד להבטיח את זיכרון השואה כאירוע מרכזי בהיסטוריה היהודית, ומבטא בכך את הזיקה שבין מדינת ישראל לבין ההיסטוריה היהודית.

8. **חוק חינוך ממלכתי:** קובע את יעדי החינוך הממלכתי, ומדגיש שחשוב לחנך לתרבות היהודית במערכת החינוך בישראל, אהבת העם והארץ ולימוד מורשת ישראל והמסורת היהודית, מדגיש את חשיבות הנחלת התרבות היהודית בבתי הספר.
9. **חוק השידור הציבורי:** החוק קובע את יעדיו של השידור הציבורי בישראל וקובע ביניהם גם את טיפוח וקידום השפה העברית ומורשת ישראל.
10. **חוק יסודות המשפט:** קובע שאם קיימת בעיה משפטית שאין לה תשובה בחוקים הקיימים או בהלכות מחייבות צריך להחליט עליה לפי עקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של מורשת ישראל.
11. **חוק בתי דין רבניים:** קובע שכל אזרחי ישראל מחויבים להתחתן ולהתגרש במסגרת בתי הדין של בני דתם, וכי נישואין וגירושין של יהודים בישראל יערכו על פי דין תורה (החל מ-2010 המדינה מאפשרת נישואין אזרחיים לאזרחים "חסרי דת").

ב. מדינה יהודית – המרחב הציבורי

מעמדה של השפה העברית במדינת ישראל

אין במדינת ישראל חוק הקובע את מעמדה הרשמי של העברית כשפת המדינה היחידה, אלא נותרה בתוקף חקיקה מתקופת המנדט לפיה לעברית ולערבית יש מעמד של שפות רשמיות (לאחר ביטול של מעמד השפה האנגלית). עם זאת, החקיקה והפסיקה בישראל מקנות עדיפות לעברית כשפה רשמית, כביטוי לאופייה היהודי של המדינה.

לוח השנה העברי

לוח השנה העברי הוא לוח השנה הרשמי של מדינת ישראל, כביטוי לאופייה היהודי של המדינה, והחוק מחייב שימוש בתאריך עברי בכל מסמך רשמי היוצא מטעם המדינה ומוסדותיה.. לפיכך, החגים היהודיים הינם ימי שבתון רשמיים במדינה.

סמלי המדינה

סמלי המדינה מייצגים את ערכי המדינה ומעניקים לאזרחים תחושת אחדות. הם מבטאים את עצמאות המדינה והאופי שלה.

1. הדגל:

- מגן הדוד הוא סמל יהודי מסורתי.
- צבעי הדגל הם תכלת ולבן, כמו צבעי הטלית.
- אלו גם צבעי הבגדים של הכוהן הגדול בבית המקדש.

2. סמל המדינה:

- הסמל מורכב ממנורה וענפי זית, כמו בנבואת זכריה (זכריה ד', 6-1).
- המנורה מסמלת את מנורת בית המקדש שנלקחה על ידי הרומאים בזמן חורבן בית שני.
- ענפי הזית מסמלים את השלום ומקורם בסיפור תיבת נוח בתנ"ך.

3. ההמנון: התקווה.

- נכתב ידי המשורר נפתלי הרץ אימבר.
- הוא מבטא את הגעגועים לארץ והרצון להקים מדינה עצמאית לעם היהודי בארץ ישראל.

ג. מדינה יהודית - בין הציבורי לפרטי- הסדר הסטטוס קוו

הרקע לחתימת הסכם הסטטוס קוו:

ב-1947, לפני הקמת המדינה, ביקשה הנהגת הישוב היהודי בארץ להציג בפני ועד האו"ם חזית אחידה ולשכנע כי היהודים יכולים להקים מדינה עצמאית. לשם כך, נדרש היה ליצור הסכמה בין הקבוצות הדתיות לחילוניות בנושא מעמד הדת במדינת ישראל, הסכמה שתהווה בסיס למציאת דרך לחיות ביחד במדינה ולשתף פעולה בשלטון. לשם כך, נשלח על ידי הנהלת הסוכנות היהודית למפלגת אגודת ישראל מכתב הצהרות כוונות המכונה "הסדר הסטטוס קוו (סטטוס קוו = מצב קיים). למעשה, ההסכם נועד לבטא את עקרון ההסכמיות בציבור היהודי בענייני דת ומדינה. חשוב לזכור שבהסכם יש החלטות כלליות אבל אין בו פתרון לכל ויכוח ולכל שאלה.

הסדר הסטטוס קוו עוסק בארבעה תחומים:

- שמירת כשרות במוסדות מדינה (כמו משרדי הממשלה וצה"ל).
- שמירת שבת במקומות ציבוריים (למשל - אין תחבורה ציבורית ומקומות בילוי).
- שמירת המעמד העצמאי של החינוך הדתי והחרדי.
- רק בתי דין רבניים יעסקו בענייני נישואין וגירושין של יהודים.

הסדר הסטטוס קוו מתפתח עם השנים:

מטרת הסדר הסטטוס קוו היתה לקבוע פשרות שיחזיקו מעמד לאורך השנים, ורובו בא לידי ביטוי בחקיקה, עם זאת, התנאים במדינה משתנים עם השנים ויש ויכוח ציבורי לאורך כל השנים מהי הדרך שבה יש לשמור עליו איך יש לקיים אותו. כך למשל, למשל, כאשר הגיעה הטלוויזיה לישראל היה וויכוח בשאלה האם מותר לשדר שידורי טלוויזיה בשבת. הדתיים טענו שאם לא כתוב בסטטוס קוו שמותר, אז אסור. החילוניים טענו שאם כתוב בסטטוס קוו שמותר לשדר רדיו בשבת, אז מותר גם לשדר טלוויזיה.

השסע הדתי (אשכול העולם היהודי) (על פי סיכום של מורי חותם)

החברה הישראלית היא חברה הטרוגנית אשר מתקיים בה פלורליזם של השקפות בנוגע לצביונה (אופייה) של מדינת ישראל ולמקומה של הדת בחיים הציבוריים במדינה. חברה המסוגלת להכיל ולכבד את השונות של מרכיביה ולגלות סובלנות כלפי הקבוצות השונות – תוכל להתקיים כחברה יציבה ומלוכדת, על אף המחלוקות. אבל כאשר המחלוקות מתחדדות ומעמיקות, פירוש של דבר שנוצר שסע, קרע, המאיים על לכידותה של החברה ועל יציבותה של הדמוקרטיה במדינה.

שסע פירושו קו גבול חברתי החוצה את החברה ומחלק אותה למחנות שונים, שביניהם מתקיימים חילוקי דעות, ניגודים וחיכוכים. אלה יוצרים מתח בין הקבוצות, מתח העלול לגרום לאי-יציבות חברתית.

השסע הדתי-חילוני הוא מעין קו גבול המפריד בין קבוצות שונות בחברה היהודית בישראל. בין הקבוצות הללו שורר מתח בשל יחסן לדת ובשל השקפתן השונה לגבי אופייה של מדינת ישראל. בכל אחת מן הקבוצות ניתן למצוא תת-קבוצות.

הקבוצות בחברה היהודית בישראל (חילוניים, מסורתיים, דתיים)

- **החילוניים** - החברה החילונית מדגישה את הזהות הלאומית, כלומר: קבוצה זו מגדירה את היהדות כתרבות לאומית ולא כדת. חלק מן החילוניים רוצים לבטא את צביונה היהודי של מדינת ישראל בסמלים הקשורים למסורת ולמורשת התרבותית היהודית, אבל הם אינם נותנים למורשת זו פרשנות דתית.
- יש חילוניים המקיימים מצוות אחדות הקשורות לחגים ולטקסים יהודיים, אבל לא מתוך מניע דתי אלא מתוך זיקה אל ההיסטוריה ואל המוצא היהודי שלהם. יש גם חילוניים המעוניינים שמדינת ישראל תהיה חילונית ולכן הם תומכים בהפרדת הדת מהמדינה ומתנגדים לכל סוג שהוא של חקיקה דתית. על פי השקפתם, המדינה שייכת לכלל אזרחיה ללא הבדל דת, גזע, מין ומוצא, והיא מחויבת לקיים שוויון זכויות מלא לכל.
- **המסורתיים** - קבוצה מגוונת מאוד בהתייחסותה לדת, המבקשת לשמור על המורשת היהודית, מורשת שבה יש לדת חלק נכבד. יחד עם זאת, להבדיל מן היהודי המגדיר עצמו דתי, המסורתי איננו מחויב לאורח חיים דתי מלא.
- בין המסורתיים יש המקיימים מצוות רבות ויש כאלה המקיימים מצוות בודדות. רוב המסורתיים מקיימים מצוות הקשורות לחגים ולטקסים, כמו: ברית מילה, שמירת כשרות, צום ביום כיפור, שמירת שבת ועוד. חלק מן הציבור המסורתי תומך בחקיקה דתית, בעיקר בנושא נישואים וגירושים, מתוך רצון לשמור על שלמותו ועל אחדותו של עם ישראל.
- **הדתיים** - בישראל נחלקים לשלושה זרמים: אורתודוקסים, קונסרבטיבים ורפורמים.
- הזרם האורתודוקסי – כולל את החברה הדתית-לאומית המכירה בציונות ובדמוקרטיה, וכן את החברה החרדית אשר אינה ציונית ואינה דמוקרטית. קבוצות מסוימות בקרב החרדים אינן מכירות בקיומה של מדינת ישראל. הזרם האורתודוקסי הוא הזרם המרכזי והשולט בישראל ויש לו השפעה על המערכת הפוליטית ועל מוסדות הדת במדינה.

- **הזרם הקונסרבטיבי והזרם הרפורמי** הם זרמים שהתפתחו בתפוצות ורוב יהדות ארצות הברית משתייך אליהם (שם, הזרם האורתודוכסי מהווה מיעוט מכלל האוכלוסייה היהודית). בישראל יש קהילות קטנות לכל אחד מן הזרמים. האורתודוכסים בארץ מתנגדים לזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי ואינם רואים בהם זרמים לגיטימיים ביהדות. בעזרת כוחם הפוליטי והממסדי מנסים האורתודוכסים למנוע מזרמים אלה מלהתקיים בישראל.

השוואה בין הזרמים השונים של היהדות הדתית

אורתודוכסים	קונסרבטיבים	רפורמים
הלכה	קיום ההלכה ככתבה וכלשונה,	קיום ההלכה תוך התאמתה לחיים המודרניים
נשים	הפרדה בין נשים לגברים. אישה אינה ממלאה תפקידים ציבוריים בקהילה, לא יכולה להיות שליחת ציבור.	יש שוויון בין גברים לבין נשים בקהילה. גם נשים יכולות להיות מוסמכות ולרבות שליחות ציבור.
גיור	גיור כהלכה על ידי רב אורתודוכסי. המתגייר מחויב לקבל על עצמו עול מצוות ההלכה.	המתגייר אינו מחויב לקבל על עצמו עול מצוות. גיור על ידי רב רפורמי
נישואין	על פי ההלכה. הגבר מקדש את האישה. אינם מחתנים "פסולי חיתון" (כהן וגרושה, ממזרים).	על פי ההלכה, הגבר מקדש את האישה. לעיתים מאפשרים נישואים של "פסולי חיתון" (כמו נישואי כהן וגרושה, משום שהטעם לאיסור בטל בהעדר בית מקדש)
חקיקה	מקדמים חקיקה דתית	לדעתם אין לכפות על הפרט את מצוות הדת ולכן אין מקום לחקיקה דתית שיש בה משום כפייה

מהם הגורמים לשסע הדתי?

1. שילוב חקיקה דתית במערכת החוקים של מדינת ישראל

המחלוקת על צבינה של ישראל כמדינה יהודית מעלה את השאלה – האם ישראל היא מדינה יהודית לאומית-תרבותית, השואבת מהמסורת היהודית, אבל עליה להיות מדינה חילונית, או, שישראל צריכה להיות מדינה יהודית במשמעות דתית-לאומית או במובן של מדינת התורה.

עיקר הוויכוח הוא סביב השאלה אם ההלכה היהודית ועקרונות המשפט העברי הם שיקבעו בחוק את אורח החיים של הפרטים במדינה, או שהם חלק מהמורשת ההיסטורית והתרבותית שאינה מחייבת את כלל האזרחים באורח חייהם. מחלוקת זו קיימת לא רק בין דתיים לחילוניים, אלא גם בתוך החברה הדתית.

החילוניים רואים בחקיקה דתית כפייה של אורח חיים דתי, פגיעה בזכות לחופש דת ולחופש מדת ופגיעה בחירותו של כל אדם לקבוע את אורח חייו. בין החוקים שנחקקו על רקע דתי אפשר למצוא את חוק בתי דין רבניים הקובע שנישואין וגירושין ייעשו רק על פי ההלכה. חוק זה אינו מאפשר נישואין וגירושין אזרחיים, וכן אינו מאפשר לפסולי חיתון להינשא. חוק החמץ האוסר הצגת חמץ בפסח באזורים בהם יש רוב יהודי, וחוק החזיר האוסר גידול חזיר ביישובים בהם יש רוב יהודי. לעומת זאת, הציבור הדתי נאבק על חקיקה דתית, כיוון שהוא מפרש את צבינה היהודי של המדינה היהודית במשמעות דתית. הציבור הדתי גם טוען כי רק חקיקה דתית תאפשר לו להשתלב בחברה הישראלית תוך קיום אורח חיים דתי. כך, פקודת מאכל כשר בצה"ל מאפשרת לצעירים דתיים לשרת בצבא.

2. צבינה של השבת ברשות הרבים

על פי תפיסת העולם הדתית השבת מהווה סמל לעם היהודי. היא נתפסת כשומרת על שלמותו וייחודו של עם ישראל. הדתיים רואים בשבת יום של קדושה, שבו צריך כל יהודי לשבות ממלאכה כולל עבודה הקשורה בבילוי ובנסיעה הנחשבים כחילול קדושת השבת. יש להקדיש יום זה למשפחה, לתפילה וללימוד תורה. לעומת זאת, החילונים מדברים על תפיסה חברתית של השבת, רואים בשבת יום מנוחה מעבודה המיועד למשפחה, לבילוי ולהנאה. ציבור זה מעוניין בשירותי בידור, תיירות ותחבורה ציבורית בשבת.

3. נישואין וגירושין על פי ההלכה היהודית

על פי חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), מדינת ישראל מכירה בנישואים וגירושין של יהודים בישראל רק אם התבצעו על פי ההלכה, לפי פרשנות הזרם האורתודוקסי. התומכים בחוק מבססים עמדתם על הרצון לשמור על אחדות העם, ולוודא שלא יוצרו קבוצות שלא יכולות להינשא ביניהן. הם מדגישים שהחוק עוסק בהכרה הציבורית של המדינה בנישואים, ולא מונע מערכות יחסים אחרות. המתנגדים טוענים שהכפיפות לחוקי הדת מהווה כפייה דתית, מונעת מאזרחים שונים להנשא זה לזה (לדוגמה, מי שאינו יהודי על פי ההלכה ליהודי, בני זוג חד מיניים, מי שאינו יהודי ליהודי), מותירה נשים עגונות – התלויות ברצון הגבר לגירושין.

4. שירות חרדים בצבא

צעירים חרדים המצהירים כי "תורתם אמונתם" – מקבלים דחיית שירות צבאי שהופכת לפטור. החילוניים והדתיים הלאומיים רואים בכך השתמטות מחובה לאומית משותפת והתנכרות למדינה. לעומתם, החרדים רואים בלימוד תורה ערך מרכזי ואמצעי שנועד להגן על עם ישראל. לכן, לטענת החרדים, כל ניסיון להביא לגיוסם לצבא אינו אלא חוסר התחשבות ברגשותיהם ובאורח חייהם.

5. הגדרת מיהו יהודי ושאלת הגיור

הציבור האורתודוקסי וחלק מן הציבור המסורתי, רואים בהגדרת מיהו יהודי הגדרה דתית על פי ההלכה אשר קובעת כי יהודי הוא אך ורק מי שנולד לאם יהודייה או, מי שהתגייר על פי ההלכה, כלומר: עבר מילה, טבילה וקיבל על עצמו עול מצוות. לעומתם, רבים מהחילוניים טוענים שיהודי הוא מי שמזדהה עם הלאום היהודי, תורם למדינת ישראל, ואין משמעות להבחנה הדתית אם הוא בן לאם יהודייה או בן לאב יהודי. שאלת מיהו יהודי יצרה מחלוקת נוספת בנושא הגיור. חלק מן הציבור החילוני מתנגד לכך שהגיור היחיד המוכר בישראל הוא גיור שנעשה על ידי רב אורתודוקסי. חילוניים וחברי הזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי נאבקים על כך שבישראל יוכרו גם גיורים הנעשים על ידי רבנים מן הזרמים הללו.

6. הכרה במעמדם של הזרם הקונסרבטיבי והזרם הרפורמי

הציבור הדתי והממסד האורתודוקסי (הרבנות הראשית ובתי הדין הרבניים) מתנגדים להכרה בזרמים אלה כזרמים יהודיים לגיטימיים. הם אינם מכירים ברבנים מזרמים אלה כרבנים המוסמכים לעסוק ברבנות, לערוך טקסים דתיים כמו טקסי נישואין וגירושין ולכהן במועצות דתיות. הזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי וחלק מן הציבור החילוני דורשים הכרה בפלורליזם דתי ושוויון בין הזרמים מבחינת מימון המוסדות והכרה בהם על ידי המדינה. הם גם דורשים שהטיפול בנושאים דתיים לא יהיה נתון לסמכותו הבלעדית של הזרם האורתודוקסי. המאבק על הכרה בזרמים בארץ גורם למחלוקת בין מדינת ישראל לזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי בארצות הברית, שם הם מהווים רוב.

מהן דרכי ביטוי השסע הדתי?

פניות לבג"ץ – כדי שיכריע בסוגיות שונות שעליהן יש ויכוח, כמו: מינוי נציג רפורמי, או אישה, למועצה דתית, גיוס תלמידי ישיבות לצה"ל, ועוד.

הפגנות ומחאות מצד חרדים נגד גיוס לצבא, נגד פתיחת אתרי בילוי, או מתחמי קניות, בשבת.

אלימות מילולית ואף פיזית בזמן הפגנות, כשהמפגינים קוראים קריאות גנאי ונאצה נגד השוטרים, משחיתים רכוש ציבורי (רמזורים, תחנות אוטובוס וכדומה) ואף חוסמים לתנועה רחובות ראשיים, ללא היתר.

יצירת סטריאוטיפים שליליים – בשל העוינות בין חרדים לחילוניים, בכל צד נוצרים סטריאוטיפים שליליים על הצד השני. העוינות והחשדנות השוררות בין דתיים לחילוניים באות לידי ביטוי לעתים באלימות מילולית ואף פיזית (קריאות גנאי ונאצה, השחתת רכוש ציבורי, ועוד). כמו כן, כל צד מרגיש מאוים ונוצרים סטריאוטיפים שליליים על הצד שמנגד.

מהן דרכי התמודדות עם השסע הדתי?

הסדר הסטטוס-קוו כדוגמה למשא ומתן ולפשרה: הצדדים שבמחלוקת נמנעים מלהגיע להכרעות חד משמעיות בנושאים הקשורים לדת ומדינה כדי לא להעמיק את השסע.

העברת המחלוקת מן הרמה הלאומית למישור המקומי: במקום שהכנסת תחוקק חוקים המחייבים את כלל האוכלוסייה, העבירה הרשות המחוקקת לרשויות המקומיות את הסמכות להחליט כיצד יתנהלו החיים בתחום הרשות בהתאם להרכב האוכלוסייה ואופייה. הרשות המקומית מחוקקת חוקי עזר המאפשרים או, אוסרים פתיחת בתי עסק, אתרי בילוי ובתי אוכל בשבת.

ממשלות קואליציוניות: כל ממשלות ישראל הן קואליציוניות. ברוב הממשלות שהוקמו עד היום היו שותפות גם מפלגות חרדיות. עובדה זו ממתנת את המחלוקות בין הצדדים בכך שהיא מאפשרת ביטוי לקבוצות השונות.

התארגנויות חברתיות שמטרתן היכרות הדדית, פעולות חברתיות משותפות, וחינוך לסובלנות וחיים משותפים – בניית אמון בין הצדדים.

מדינת ישראל והעם היהודי בתפוצות

בעולם יש כ-13.5 מיליון יהודים, הריכוז הגדול ביותר של יהודים הוא היום בישראל (למעלה מ-40%, ואחריו בצפון אמריקה (ארה"ב וקנדה) – גם למעלה מ-40%.

הקבוצה הדתית הגדולה ביהדות ארה"ב היא הקבוצה הרפורמית, אחריה הקונסרבטיבית, ורק אחריה האורתודוקסית (ויש רבים שמגדירים עצמם יהודים ללא השתייכות דתית). בישראל – רוב מוחלט של דתיים מגדירים עצמם אורתודוקסים. ריכוזים יהודים גדולים של יהודים מצויים בצרפת, בריטניה, רוסיה, ארגנטינה וגרמניה.

בקרב יהודי העולם ישנם אחוזים גדולים של נישואי תערובת, וההמשכיות של הזהות היהודית היא נושא מרכזי בדיון הציבורי.

מרכיבי הזהות של יהודי התפוצות: אזרחית, לאומית ודתית.

הזהות האזרחית באה לידי ביטוי בכך שהיהודים רואים עצמם אזרחים נאמנים ושווים במדינות מגוריהם.

הזהות הלאומית פירושה מידת זיקתם לעם היהודי. חלק מיהודי התפוצות, דתיים וחילוניים, מרגישים קירבה, שותפות גורל ומחויבות למדינת ישראל ולשאר יהודי העולם. בכך הם מדגישים את המרכיב הלאומי בזהותם.

הזהות הדתית פירושה מידת זיקתם לדת היהודית. ישנם שלושה זרמים דתיים עיקריים: רפורמים, קונסרבטיבים ואורתודוקסים, וכן, יהודים אחרים שאינם שייכים לאחת הקהילות המאורגנות.

לעתים קיים מתח בין מרכיבי הזהות של יהודי התפוצות. הדבר קורה בעיקר בתקופות של מתחים בין מדינת ישראל לבין המדינות בהן הם חיים. כך לדוגמה, המתח בין ישראל לארצות הברית בעקבות פרשת פולארד והסכם הגרעין שנחתם עם איראן. אלה יצרו משבר זהות בקרב יהודי ארצות הברית וקרע מסוים בין נאמנותם כאזרחים לבין היותם יהודים, בעלי זיקה למדינת ישראל ולאינטרסים שלה.

תהליכים דמוגרפיים המעוררים דאגה בקהילות היהודיות, בעיקר בארצות הברית:

נישואי תערובת (התבוללות) – אחוז גדל והולך של נישואי תערובת בקרב צעירים בתפוצות. לעובדה זו יש השלכות לגבי הגדרתם וזהותם של הדורות הבאים ולגבי מספר היהודים בעולם.

ריבוי טבעי שלילי – הילודה בקרב היהודים הולכת ומתמעטת (ככל שרמת ההשכלה עולה, דחיית גיל הנישואים, העדפת פיתוח קריירה על פני הקמת משפחה).

שילוב בחברה ושינויים תרבותיים – מגורים בחברה לא יהודית, לימודים באוניברסיטאות ומגע יומיומי עם לא יהודים. אלה גורמים להזדהות פוחתת והולכת עם המוצא היהודי.

ירידה במעמדה של הקהילה היהודית בתפוצות – פחות ופחות יהודים חברים בקהילות יהודיות, בעיקר בקרב הדור הצעיר. הם עסוקים בזהותם כאזרחי המדינה בה הם חיים, הם פעילים בארגוני זכויות אדם מקומיים ועולמיים ופועלים לפתרון בעיותיו של כדור הארץ. עיסוקים אלה מרחיקים את בני הדור הצעיר מזהותם היהודית.

אחריות מדינת ישראל ליהודי התפוצות – לבגרות כולה, לא רק לאשכול

מחויבות המדינה ליהדות התפוצות באה לידי ביטוי בתחומים שונים, והיא מדגימה את התפיסה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של כל העם היהודי:

- בחוק השבות ובחוק האזרחות שכל יהודי זכאי לעלות ארצה ביחד עם משפחתו, ולקבל בה אזרחות.
- המשרד לקליטת עלייה עוזר לעולים בלימוד שפה, בכלכלה, במגורים ועבודה.
- ההסתדרות הציונית העולמית והסוכנות היהודית אחראיות על הקשר בין מדינת ישראל ליהודים בעולם על פי חוק, והן פועלות לחיזוק זהות היהודית של יהדות התפוצות ועלייתה לישראל.
- המדינה מתגייסת לטובת יהודים המצויים במצוקה ברחבי העולם (בשנות המדינה הראשונות נערכו מבצעים להל יהודי מדינות ערב והעלאתם לישראל, ניתן סיוע למסורבי העלייה בברית המועצות, נערכו מבצעים להעלאת יהודי אתיופיה).
- החוק הפלילי של מדינת ישראל מאפשר ענישה של מי שפגע ביהודי על רקע יהדותו, גם אם זה קרה מחו לשטח המדינה, וכלפי יהודי שאינו אזרח המדינה.

יחס יהודי התפוצות למדינה – לבגרות כולה, לא רק לאשכול

רבים מיהודי התפוצות חשים קרבה והזדהות עם מדינת ישראל, על אף שהם אזרחים לכל דבר במדינותיהם. במקרים מסוימים, הדבר גורם לדילמות של "נאמנות כפולה". בהרבה קהילות הדור הצעיר מזדהה פחות עם ישראל, ולכן נעשים מאמצים לחיזוק הזדהות זו (פרויקט תגלית, שליחי הסוכנות היהודית, המכביה – המתקיימת הקיץ בישראל, וכדומה).

יהודי התפוצות מסייעים לישראל בכמה מישורים:

תמיכה פוליטית – על ידי ארגונים ושדולות (דוגמת איפא"ק) המשתדלים להשפיע על ממשלותיהם לתמוך בישראל בהקשרים שונים.

תמיכה כלכלית – לאורך השנים תורמים יהודי התפוצות סכומים גדולים לפעילויות שונות בישראל.

המיעוטים בישראל

המיעוט הערבי במדינת ישראל

- הערבים הם קבוצת המיעוט הגדולה בישראל, והם מהווים כ-20% מאזרחי המדינה. כ-19% מהאוכלוסייה במדינת ישראל (בלי הדרוזים).
- רובם חיים בערים קטנות ומיעוטם חיים בערים מעורבות (יהודים וערבים ביחד), בשכונות נפרדות. מרוכזים בשלושה אזורים במדינה: גליל, ואדי ערה ובנגב (בעיקר בדוויס, שהם המאופיינים באורח חיים מסורתי, נוודי, ומשרתים בצה"ל).
- המיעוט הפלסטיני הוא מיעוט במדינת ישראל בכל התחומים: לאום שונה, דת שונה, תרבות שונה, שפה שונה.
- ניתן לזהות בקרב החברה הערבית בישראל מגמות של השתלבות במדינה ובחברה לצד תהליכי בידול והזדהות עם המאבק הפלשתיני נגד מדינת ישראל

קשר לעולם הערבי וזהות לאומית:

- לרבים מהערבים הישראלים יש קשרי משפחה עם ערבים במדינות אחרות.
- רובם רואים עצמם כחלק מן האומה הערבית הגדולה, וחלקם הגדול מזדהים גם כפלסטינים.

שירות צבאי:

- הערבים מקבלים פטור משירות צבאי, ורק מעטים מהם מתנדבים לצה"ל. הסיבה העיקרית לפטור היא הדילמה שתהיה לערביי ישראל במצב של מלחמה בין המדינה למדינות ערב וארגונים פלסטיניים. אצל הבדואים, שהם קבוצה בתוך הערבים, יש אחוז התנדבות גדול יותר.
- בשנים האחרונות יש הצעה שערביי ישראל יעשו שירות לאומי במקום צבא, כדי לעזור להם להשתלב בחברה.

המוסלמים בישראל

- המיעוט הדתי הגדול בישראל (18% מאוכלוסיית המדינה). רוב כמעט מוחלט של המוסלמים בישראל הם ערבים.
- מתוך האוכלוסייה המוסלמית כ-15% הם בדואים.

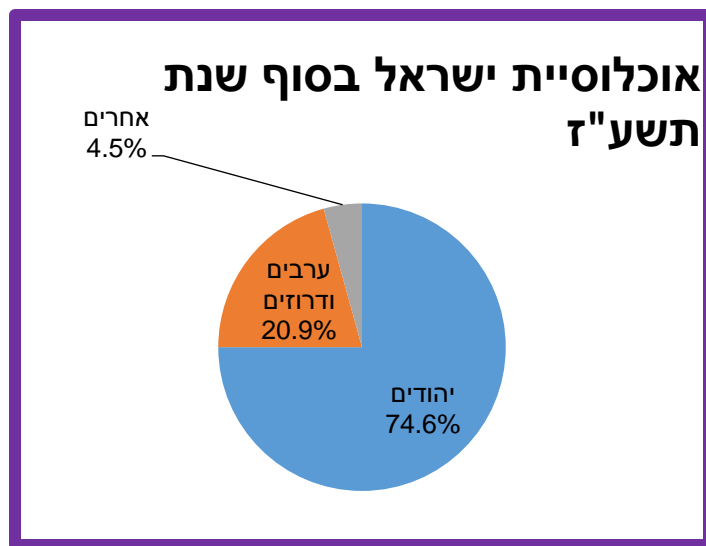
הנוצרים בישראל

- מיעוט דתי קטן יחסית (פחות מ-2%) מאזרחי המדינה.
- רוב הנוצרים רשומים בסעיף הלאום כערבים. מאז 2014 ניתנה להם רשות להירשם כארמים.
- חלק ניכר מבני המיעוט הנוצרי מתנדבים לשירות צבאי או לאומי.

הדרוזים בישראל

דמוגרפיה וגיאוגרפיה (כמה ואיפה):

- הדרוזים הם פחות מ-2% מאוכלוסיית ישראל. רובם גרים בכפרים בגליל, אזור חיפה וצפון רמת הגולן.
- בעלי דת ייחודית וסודית שהתפצלה מהאסלאם השיעי לפני כאלף שנים. הדרוזים מאמינים בנביא יתרו. עיקרי הדת הם סודיים. הדרוזים מסרבים לקבל לדתם מצטרפים חדשים.
- רובם מגדירים את עצמם כקבוצה אתנית נפרדת, ללא שאיפה לאומית-מדינית, ונאמנים למדינה בתוכה הם חיים. יש בתוכם מיעוט שכן משייך את עצמו ללאום הערבי – פלסטיני.
- הדרוזים תמכו ביישוב היהודי בישראל עוד לפני הקמת המדינה. הם משולבים במערכות הביטחון והמדינה, בשירות קבע ובדרגות בכירות.
- רמת הגולן עברה לשליטת ישראל במלחמת ששת הימים. החל מ-1981 חל החוק הישראלי ברמת הגולן. בניגוד לשאר הדרוזים בישראל, רוב הדרוזים ברמת הגולן משייכים את עצמם ללאום הסורי ומסרבים לקבל אזרחות ישראלית או להשתתף בבחירות.

מעמד המיעוטים במדינת ישראל

- בהכרזת העצמאות התחייבה המדינה להעניק זכויות שוות לכל אזרחיה, ללא הבדל דת גזע ומין.
- ישראל מעניקה לכל אזרחיה זכויות פרט מלאות ושוות.
- החוק אוסר על אפליה בקבלה לעבודה על בסיס לאומי או דתי.
- ישנה אפשרות נרחבת לביטוי תרבותי ודתי במרחב הציבורי ובהיבטים מוסדיים (לעומת כמה ממדינו אירופה שם קיימת הגבלה על לבישת כיסוי ראש מלא או בניית צריחי מסגדים).

ביטויי קבוצת המיעוט במרחב הציבורי והמוסדי

- לשפה הערבית מעמד מיוחד בישראל: חלק מפרסומי המדינה, שלטים ותקנות מחויבים להיכתב גם בערבית כך, מידע לציבור מתורגם לערבית, חלק מהפקות הטלוויזיה צריך להיות מתורגם, הוראות בטיחות בעבודה (אם יש עובדים ערביים) צריך להיות מתורגם, שלטי דרכים באזורים בהם גרים ערבים צריכים להופיע גם בערבית.
- ימי המועד של המיעוטים מוכרים להם כימי חופשה.
- בני העדות הלא יהודיות כפופים לשיפוט הדתי של בתי הדין על פי דתם בנושאי אישות.
- למעוטים השונים קיימות מערכות חינוך נפרדות המתנהלות בשפתם
- חוק החינוך הממלכתי קובע כמטרה לחנך כל אדם לכבוד למורשתו ולזהותו התרבותית.

החברה הישראלית – השסע הלאומי

פיצול בין אזרחי המדינה הערבים והיהודים

השסע הלאומי: גורמים

השסע הלאומי בין אזרחי המדינה נובע ממספר סיבות, היסטוריות, דתיות, חברתיות ופוליטיות:

הסכסוך הישראלי פלסטיני

כאשר התקבלה תוכנית החלוקה דחו אותה ערביי ישראל, ונלחמו נגד היהודים במלחמת העצמאות. במלחמת העצמאות הערבים הובסו, האליטות שלהם נעלמו והם הפכו מרוב מובהק למיעוט מובהק.

היהודים רואים במאבק הערבי נגד שיבת היהודים לציון ובסירוב הערבים להסכים לתוכנית החלוקה את הסיבות לאסון הפלסטיני. הפלסטינים רואים בישראל מדינה קולוניאליסטית – מדינה שהוקמה על ידי מהגרים (היהודים) על חשבון הילידים (הערבים), ובהקמת מדינת ישראל את הסיבה לאסונם.

מאז קום המדינה מצויה ישראל במאבק מול מדינת ערב (עם מצרים וירדן עד לחתימת הסכמי השלום עמ'ן), ומאז 1967 בסכסוך מול הפלסטינים שאינם אזרחי ישראל. ערביי ישראל רואים עצמם חלק מהאומה הערבית, או חלק מהעם הפלסטיני ולכן יש יהודים ישראלים שרואים בהם איום בטחוני, וקוראים שלא לשתף אותם בהכרעות לאומיות, כמו למשל עתיד השטחים.

מדינת ישראל: מדינת לאום יהודית.

מדינת ישראל מוגדרת כמדינת לאום יהודית, שסמליה וחלק מחוקיה קשורים ליהדות ולציונות. הערבים הם מיעוט במדינה והם לא מזדהים עם הסמלים והחוקים האלה, הם מרגישים שהסמלים היהודיים לא מתייחסים אליהם כחלק שווה מהחברה הישראלית.

הערבים הם אזרחי המדינה, ואמורים לקבל שוויון זכויות מלא, אך לפעמים אינם מקבלים יחס שווה מהמדינה.

יש מי שטוען שמדינה לא יכולה להיות גם יהודית וגם דמוקרטית, כי היא נותנת יחס מועדף ליהודים שחיים בה. רוב הערבים היו רוצים שמדינת ישראל לא תוגדר כמדינה יהודית. רוב היהודים רוצים שמדינת ישראל תמשיך להיות מוגדרת כמדינה יהודית, וההתנגדות של הערבים לכך גורמת להם לביקורת.

השסע הלאומי: דרכי ביטוי

השסע הלאומי מתבטא בעוינות הדדית, מתחים ואפליה. כך לדוגמה (לזכור אחת):

חלק מהחברה היהודית נוהג ביחס מפלה וגזעני כלפי אזרחים ערבים, למשל התנגדות למגורים של ערבים בשכונות יהודיות (עפולה), באיסור כניסה של ערבים למקומות בילוי.

הערבים אזרחי ישראל סובלים מאפליה, קיפוח ומצוקה: לדוגמה, חלוקת כספים לא שוויונית במערכת החינוך, שיוצרת פערים גדולים בין בתי הספר היהודיים לערביים, חלוקת כספים לא שוויונית בתחום הרווחה, שגורמת לכך שתקציבי הרווחה ומספר העובדים הסוציאליים ביישובים הערביים נמוכים מאשר ביישובים היהודיים.

על אף השסע, רוב ערביי ישראל מעוניינים לשמור על אזרחותם הישראלית אף אם תקום מדינה פלשתינית. כיצד אם כן מתמודדים עם השסע, ומנסים להקטינו?

השסע הלאומי: דרכי התמודדות אפשריות

- **חינוך והסברה**, לסובלנות וכבוד כלפי דעות שונות וקבוצות שונות ולקבלת האחר. נעשים על ידי מערכת החינוך ועל ידי ארגונים חברתיים שונים שמנסים לקדם סובלנות, דיאלוג בין הקבוצות ואמון הדדי. בתיכון שלנו החלנו בתוכנית מפגשים בין בני נוער יהודיים לערבים.
- **שמירה על זכויות הפרט** – שמירה על זכויות האדם במדינה, הקפדה על עקרונות השוויון והחירות.
- **הענקת זכויות תרבותיות מסוימות** – מתן אפשרות למיעוט להביא לידי ביטוי את תרבותו הייחודית.
- **העדפה מתקנת** מקטינה פערים ולכן ממתנת שסעים. מדיניות של העדפה מתקנת בחינוך, תעסוקה, רווחה ובייצוג במוסדות ציבור הונהגה בישראל בכמה תחומים כלפי המיעוט הערבי, לאחרונה אושרה תוכנית ממשלתית להעברת 15 מליארד ₪ למטרה זו.
- **הסכמי פשרה או ויתורים, כמו** פטור משירות צבאי, והצעת שירות אזרחי כחלופה (הקמת מנהלת השירות האזרחי ב 2007)
- **הבחירות היחסית** בישראל מעודדת כניסה של מפלגות רבות לכנסת, כלומר קבוצות רבות מקבלות ייצוג בשלטון. העלאת אחוז החסימה (ל-3.25%) עלולה הייתה לפגוע בכך, אבל יצרה בבחירות האחרונות איחוד של הרשימות הערביות, והגדילה את כוחן היחסי בכנסת.

היסודות החוקתיים של מדינת ישראל

יסודות חוקתיים – הגדרה

לכל מדינה יש מערכת של חוקים וכללים המבטאים את העקרונות, הערכים והנורמות שהחברה מעוניינת לחיות על פיהם. מערכת זו מנחה את הכנסת שמחוקקת חוקים, את הממשלה שקובעת ומבצעת מדיניות, ואת הרשות השופטת בפסיקותיה. למערכת זו של עקרונות, ערכים, כללים ונורמות קוראים יסודות חוקתיים.

ברוב המדינות היסודות החוקתיים מופיעים בחוקה. במדינת ישראל אין חוקה, ובמקום זאת יש ארבעה יסודות חוקתיים:

הכרזת העצמאות – שבה הוכרז על הקמת המדינה ועל מאפייניה של המדינה.
חוקי היסוד – כל אחד מהם מהווה חלק או פרק ממה שצריך להפוך בעתיד לחוקה.
חוק השבות – מהווה יסוד לכך שהמדינה היא מדינת הלאום של העם היהודי.
חוק האזרחות – קובע דרכים לקבלת אזרחות במדינת ישראל.

מה זה חוקתי ?

המילה "חוקתי" מתייחסת לכל דבר שצריך להופיע בחוקה. למשל, זכויות אדם ואזרח, זכויות מיעוט, סמכות של מוסד שלטוני, היחסים בין רשויות השלטון, עקרונות מרכזיים ועוד. כלומר, המושגים "חוק חוקתי", "יסוד חוקתי" וכדומה, מתייחסים למשהו שאמור להופיע בחוקה.

הכרזת העצמאות - יסוד חוקתי ראשון

המעמד המשפטי של הכרזת העצמאות – הגדרה

הכרזת העצמאות איננה חוק ואיננה חוקה. כלומר, מעמדה לא מחייב מבחינה משפטית. בכל זאת יש לה מעמד משפטי מיוחד, ובעיקר מעמד ערכי, ציבורי ופוליטי חשוב בתור מסמך מכונן המעיד על העקרונות והערכים של המדינה, ולכן המחוקקים והפוליטיקאים הבכירים מנסים לפעול לפי רוח המגילה. רוב הציבור רואה בהכרזת העצמאות את "האני מאמין" של מדינת ישראל. בנוסף, אם לשופטים בבית משפט אין חוק מפורש לגבי עניין מסוים שנדון, הרי שהם רשאים להסתמך על עקרונות המגילה. מעמדה המשפטי של הכרזת העצמאות התחזק מאז נחקקו ב-1992 שני חוקי היסוד העוסקים בזכויות אדם, שם נקבע כי זכויות האדם בישראל יכולדו ברוח העקרונות של הכרזת העצמאות. לפי הגישה הרווחת נותר מעמדה כמקור לפרשנות חוקים בלבד.

דוגמות לחוקים שמסתמכים על העקרונות שמופיעים בהכרזת העצמאות:

- **"חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו"** – בסעיף 1 שפותח את החוק כתוב "זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין, והן יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל." כלומר, חוק היסוד הראשון שכלל זכויות אדם התבסס על העקרונות שמופיעים במגילה. זה אומר שלמרות שלא חובה לבצע את מה שכתוב במגילה, הרי שבכל זאת ההשפעה שלה היא גדולה.
- **"חוק יסוד חופש העיסוק"** – זהו חוק היסוד השני שמתייחס לזכויות אדם. גם הוא נחקק ב-1992, וגם בו כתוב בסעיף 1 "זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין, והן יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל."

דוגמות להסתמכות של שופטים או של היועץ המשפטי לממשלה על הכרזת העצמאות:

- **בג"צ קעדאן** – אישור מגורים בקציר גם לערבים. החלטת בג"צ מסתמכת על עקרון השוויון שמופיע בהכרזת העצמאות. בג"צ קבע כי ההחלטה שלא לשווק קרקע ביישוב קציר לבני הזוג עאדל ואימאן קעדאן, רק משום היותם ערבים, מנוגדת לעיקרון השוויון שמופיע בהכרזת העצמאות.
- **בג"צ שקדיאל** – קבלת אישה למועצה הדתית בירוחם. החלטת בג"צ מסתמכת על עקרון השוויון בהכרזת העצמאות. בג"צ קבע כי ההחלטה של שר הדתות לבטל את בחירתה של לאה שקדיאל למועצה הדתית בירוחם, רק משום היותה אישה, מנוגדת לעיקרון השוויון שמופיע בהכרזת העצמאות.
- **חוות דעת של היועץ המשפטי לממשלה (מני מזוז)** – קרקעות בבעלות קק"ל ישווקו גם ללא יהודים. חוות דעת של היועץ המשפטי לממשלה על סמך עקרון השוויון שמופיע בהכרזת העצמאות. היועץ המשפטי לממשלה קבע כי המדיניות של "קרן קיימת לישראל" להחכיר (להשכיר) אדמות רק ליהודים מנוגדת לעיקרון השוויון שמופיע בהכרזת העצמאות.

חוקי היסוד - יסוד חוקתי שני

פשרת הררי

עם קום המדינה התנהל ויכוח חריף על החוקה, והוחלט שלא לכונן חוקה בשלב זה. בעקבות חוסר ההסכמה לגבי תוכן החוקה, הציע חבר הכנסת יזהר הררי פשרה: הכנסת תחוקק כל פעם פרק אחד של החוקה, והוא ייקרא חוק יסוד. כל פעם ידונו בנושא אחד שצריך להופיע בחוקה, וכשיגיעו להסכמה יחוקקו את אותו נושא בחוק יסוד. כאשר ישלימו את כל הפרקים יחברו את כל חוקי היסוד יחדיו לחוקה אחת מסודרת. בשנת הכנסת החליטה לקבל את הפשרה הזו, שנקראת מאז **"פשרת הררי"**.

חוק יסוד בישראל - הגדרה

חוקי יסוד הם חוקים בעלי מעמד חוקתי, וחלקם ניתנים לשינוי רק ברוב מוחלט בכנסת. חוקי היסוד אמורים להיות מעל החוקים הרגילים, ולהנחות את המערכת הפוליטית. חוקי היסוד שונים מחוקים רגילים במעמד, בתוכן ובצורה.

הם עוסקים בעניינים חוקתיים כמו הסמכויות של מוסדות השלטון המרכזיים, זכויות אדם ואזרח וכדומה.

בסה"כ נחקקו בישראל 12 חוקי יסוד, וחוק יסוד נוסף שעניינו תקציב המדינה (דו-שנתי). בהיעדר היכולת להגיע להסכמה לגבי חוקה, חוקי היסוד מהווים פרקים נפרדים של מה שצריך להיות חוקה שלמה.

קיימת מחלוקת האם חוקי היסוד מהווים חוקה, וב-1995 הכריז בית המשפט העליון שחוקי היסוד הם בעלי מעמד חוקתי, כלומר – גוברים על חוק רגיל.

שלושת ההבדלים בין חוק יסוד לבין חוק רגיל

1. המעמד

שריון (נוקשות) – שריון (נוקשות) פירושו הגנה פורמלית על החוק כולו, או על סעיפים מתוכו. הכוונה היא שכדי לשנות סעיף משוריין בחוק יסוד צריך רוב מוחלט או רוב מיוחד בכנסת. לכמה מחוקי היסוד בישראל אין שריון בכלל, וזה מפחית ממעמדם.

פסקת הגבלה – פסקת הגבלה היא פסקה בחוק היסוד שתפקידה למנוע חקיקה של חוק אחר הסותר את העקרונות המופיעים באותו חוק יסוד, פרט למקרים שנועדו לתכלית ראויה. זוהי הגנה מהותית על תוכן החוק. לא בכל חוקי היסוד של ישראל מופיעה פסקת הגבלה, וזה מפחית ממעמדם, אבל בכל מקרה, על פי פסיקת בית המשפט העליון, לחוק יסוד יש עליונות על חוק רגיל, והוראה הנמצאת בחוק יסוד גוברת על הוראה הנמצאת בחוק רגיל.

יציבות – יציבות פירושה שלא ניתן לשנות את חוקי היסוד אפילו באמצעות תקנות לשעת חירום, וזה מאפשר לשמור על קיומו של החוק בכל מצב.

2. התוכן

התוכן של חוק יסוד עוסק בנושאים שאמורים להיות בחוקה. התוכן הוא כללי ומציג את הבסיס הראוי לחוקים הבאים. הנושאים הם העקרונות המרכזיים של המדינה כמו היות מדינת ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית, סמכויות רשויות השלטון השונות וזכויות האדם והאזרח.

3. הצורה

הכותרת – בכותרת יופיעו המילים: "חוק יסוד".

ניסוח כללי – החוק ינוסח במילים כלליות, יהיה קצר יחסית. הפירוט יעשה בחוקים רגילים, על בסיס חוקי היסוד.

שנת החקיקה – בחוק יסוד לא מופיע התאריך.

חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו

זהו חוק היסוד הראשון בישראל שבו עוגנו זכויות אדם, ולכן אותן זכויות מקבלות מעמד חוקתי.

"חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" קובע שצריך לשמור על זכויות אדם כמו הזכות לחיים ולביטחון, הזכות לכבוד, הזכות לפרטיות, הזכות לקניין וחופש התנועה. הימצאותן של זכויות אלה בחוק יסוד מקנה להן מעמד חוקתי, כלומר מעמד גבוה יותר מחוק רגיל. בית-המשפט העליון השתמש במושג "כבוד האדם" כדי להרחיב את פרשנותו ולהגן על זכויות אדם נוספות שאינן מופיעות בחוק.

חשוב מאוד להבין שבחוק חסרים דברים רבים: החוק לא משוריין; יש בו פסקת הגבלה שקובעת כי ניתן לחוקק חוק הסותר את הכתוב בו רק למען תכלית ראויה ובצורה שתפגע בזכויות הללו באופן מידתי, אך מצד שני יש בו סעיף "שמירת דינים" שמונע אפשרות לפסול חוקים קודמים שפוגעים בזכויות אדם; והכי חסרות הן זכויות כמו שוויון, חופש דת, חופש מדת וחופש הביטוי – הכול חסר מתוך כוונה.

חוק יסוד: חופש העיסוק

גם החוק הזה עוסק בזכויות אדם, ואותן זכויות מקבלות מעמד חוקתי.

חוק זה מגן על האפשרות של אדם בישראל לעסוק בכל סוג של עיסוק או פרנסה, כל עוד לא נקבע על-פי חוק אחר שאותו עיסוק אסור. מניעה של עיסוק תהיה אך ורק למען מטרה ראויה כמו שמירה על שלום הציבור וכדומה.

החוק משוריין, וכולל פסקת הגבלה. אבל, מנגד, קיימת בחוק פסקת התגברות שבאופן מעשי מבטלת את פסקת ההגבלה לתקופה מסוימת. פסקת ההתגברות נוספה בלחץ המפלגות הדתיות, שמעוניינות לפקח על יבוא בשר, פתיחת בתי עינוגים ועוד סוגי עיסוק למיניהם, למרות שיש בזה משום פגיעה בחופש העיסוק. בית המשפט מרחיב את פרשנותו בהגנה על חופש העיסוק, משום שלדעתו הוא בעל מעמד חוקתי, והדבר גורם למחלוקת ציבורית.

ייחודם של חוק יסוד חופש העיסוק וחוק יסוד כבוד האדם וחירותו

תוכן: אלו חוקי היסוד היחידים שעוסקים בזכויות דמוקרטיות.

מעמד: אלו שני חוקי היסוד היחידים שיש בהם פסקת הגבלה. פסקת ההגבלה שומרת על הזכויות שבחוקים האלה מפגיעה על ידי הכנסת: אם הכנסת מחוקקת חוק שמנוגד לחוקים אלה, בית המשפט יכול לבטל את החוק.

קישור לאתר הכנסת המרכז את חוקי היסוד ותוכנם:

<http://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Pages/BasicLaws.aspx>

חוק השבות - יסוד חוקתי שלישי

ההבדל בין "עלייה" ל-"הגירה":

- מדיניות ההגירה של ישראל מתבססת על התפיסה שהגירה של יהודי למדינה אינה הגירה רגילה, היא עלייה.
- לפי תפיסה זו, מדינת ישראל היא מדינה יהודית והיא אמורה להיות מקלט לכל היהודים בעולם. לכן הגירה של יהודים אליה היא עלייה, חזרה הביתה.
- תפיסה זו באה לידי ביטוי בחקיקת שני חוקים, חוק השבות וחוק האזרחות.

חוק השבות נובע מתפיסת היסוד של מדינת ישראל כמדינת הלאום של כל יהודי העולם, ולכן מקובל לראות בו חוק הנובע מתוך הבחנה ולא מתוך אפליה פסולה. במדינות רבות מדיניות ההגירה מתבססת על מתן עדיפות לבני הלאום המרכזי.

תוכן החוק

- כל יהודי זכאי לעלות ארצה. הזכות הזו חלה גם על בן/ בת זוגו, ילדיו ובני זוג ונכדיו ובני זוגם.

מיהו יהודי? עתירות לבג"צ בעניין חוק השבות

בג"צ רופאייזן (האח דניאל):

- אוסוולד רופאייזן היה יהודי שהתחבא במהלך השואה במנזר והמיר את דתו לנצרות, שמו הפך להיות האח דניאל.
- כאשר גדל הפך לנזיר והוצב, לבקשתו, במנזר בישראל.
- הוא ביקש לקבל אזרחות ישראלית על פי חוק השבות, בטענה שהוא שייך ללאום היהודי וגם לדת הנוצרית.
- בקשתו נפסלה והוא עתר לבג"צ על מנת שיכריח את משרד הפנים לקבל את בקשתו.
- בג"צ לא נעתר לבקשתו. ניתנה לו אזרחות במסלול אחר, לא כיהודי.
- בעקבות מקרה זה נוסף התיקון הראשון לחוק השבות: יהודי אינו יכול להיות מי שהמיר את דתו מרצון לדת אחרת.

בג"צ שליט

- רב סרן בנימין שליט הוא יהודי שהיה נשוי לנוצרייה חילונית. מכיוון שאמם לא יהודייה, על פי ההלכה גם ילדיו לא מוגדרים כיהודים.
- הוא ביקש ממשרד הפנים לרשום את ילדיו כבעלי לאום יהודי, מכיוון שהוא מתכוון לחנך אותם כיהודים.
- משרד הפנים סירב לעשות זאת. שליט עתר לבג"צ בבקשה שיכריח את משרד הפנים למלא את בקשתו. בג"צ קיבל את העתירה והכריח את משרד הפנים לרשום את הילדים כיהודים.
- בעקבות המשפט הוכנס התיקון השני לחוק השבות: יהודי הוא בן לאם יהודייה או מי שהתגייר. תיקון זה תואם להגדרה של יהודי על פי ההלכה האורתודוקסית.

השינויים בחוק השבות במהלך השנים

- יהודי מוגדר כמי שנולד לאם יהודייה או התגייר (בעקבות בג"צ שליט).
- יהודי מוגדר כמי שאינו בן דת אחרת. כלומר, על פי החוק אדם שהיה יהודי והמיר את דתו מרצון אינו יהודי (בעקבות בג"צ רופאייזן).
- מהו "שהתגייר" – על פי פסיקת בתי המשפט כיום מוכרים גם גיור רפורמי וגיור קונסרבטיבי, שבוצעו בחו"ל

האם חוק השבות הינו חוק מבחין או חוק מפלה?

- **אפליה פסולה** - פוגע בעקרון השוויון, בזכות לכבוד ואינו נדרש עוד.
- **הבחנה מותרת** - מממש את הזכות להגדרה עצמית, את הזכות לתרבות לאומית יהודית, מהווה העדפה מתקנת, מגן על יהודים מפני רדיפות, גירוש או השמדה, מדיניות הגירה מוכרת, אין אפליה בין אזרחים, המדינה הוקמה כמדינת הלאום היהודי.

חוק האזרחות - יסוד חוקתי רביעי

7 דרכים לקבלת אזרחות ישראלית:

1. **מכוח שבות:** כל מי שהגיע לארץ על פי חוק השבות, מקבל אזרחות ישראלית.
 2. **מכוח ישיבה בארץ:** מי שגר בשטח מדינת ישראל בזמן שהוקמה זכאי לאזרחות.
 3. **מכוח לידה:**
 - מי שנולד בישראל ויש לו הורה שהוא אזרח ישראל, זכאי לאזרחות ישראלית.
 - מי שנולד מחוץ לישראל להורה שיש לו אזרחות ישראלית, זכאי לאזרחות, אך אם ייוולדו לו ילדים במדינה אחרת הם כבר לא יהיו זכאים לאזרחות ישראלית.
 4. **מכוח לידה וישיבה בארץ:**
במסלול זה זכאי לקבל אזרחות ישראלית:
 - א. מי שנולד בארץ לאחר קום המדינה.
 - ב. מעולם לא הייתה לו אזרחות אחרת.
 - ג. היה תושב בארץ חמש שנים רצופות לפני שהגיש את הבקשה.
 - ד. ומגיש בקשה להתאזרחות בין יום הולדתו ה - 18 ליום הולדתו ה - 21.
 5. **מכוח התאזרחות - אם עומד בתנאים הבאים:**
 - א. גר בישראל שלוש מבין חמש השנים שקדמו להגשת הבקשה.
 - ב. מתכוון לגור במדינה באופן קבוע.
 - ג. יודע עברית ברמה מסוימת.
 - ד. מוותר על אזרחותו הקודמת או מוכיח שהוא יאבד אותה כשיהיה אזרח ישראלי.
 - ה. כבר יש לו מעמד של תושב קבע.
 - ו. הצהיר הצהרת נאמנות למדינת ישראל.**גם אם מגיש הבקשה עמד בכל התנאים, שר הפנים יכול להחליט לסרב לה.**
 6. **מכוח אימוץ.** כאשר ההורים אזרחי ישראל.
 7. **מכוח הענקה:** שר הפנים רשאי להעניק אזרחות ישראלית לכל אחד על פי החלטתו. בדרך כלל לאדם שתרים תרומה משמעותית למדינת ישראל או לעם היהודי.
- ארבעה מקרים בהם באישור בית משפט ניתן לבטל אזרחות ישראלית:**
1. **יציאה מישראל שלא כדין** לאחת מהמדינות המפורטות בחוק או רכישת אזרחות במדינה כזו.
 2. **מעשה של הפרת אמונים** כפי המדינה. הסמכות לבית משפט, לאחר בקשה של שר הפנים.
 3. **רכישת האזרחות על יסוד פרטים כוזבים.**
 4. **ויתור מרצון על האזרחות,** כרוך בהסכמת שר הפנים.

זכויות אדם ואזרח בישראל

דוגמות להגנה בחוק על זכויות אדם ואזרח בישראל

1. חוק שוויון זכויות האישה : קובע שהגברים והנשים הם שווים בפני החוק. כל חוק שמפלה נשים הוא פסול. החוק מגן על הזכות לשוויון ומנסה למנוע אפליה פסולה של נשים.

2. חוק למניעת אלימות במשפחה : נועד לתת עזרה מיידית לכל מי שסובל מאלימות במשפחה. מאפשר לבית המשפט לתת צו שמרחיק את האדם האלים מהבית. מגן על הזכות לחיים וביטחון.

דוגמות להגנה בהחלטות בית משפט על זכויות אדם ואזרח בישראל

1. בג"צ קול העם : שני עיתונים של המפלגה הקומוניסטית פרסמו ביקורת על הממשלה בשנת 1953. שר הפנים הורה לסגור את העיתונים לכמה ימים, בטענה שהם מסכנים אם ביטחון המדינה. בג"צ ביטל החלטה זו וקבע שהזכות לחופש הביטוי היא זכות עליונה ואפשר לפגוע בה רק כשיש סכנה ממשית ומיידית לביטחון המדינה.

2. בג"צ בנושא שוויון לאנשים עם מוגבלויות (נכים) : עמותת "בזכות" עתרה לבג"צ בשם נער נכה נגד המועצה המקומית שלו, בטענה שאין נגישות לנכים בבית הספר בו למד ובמקלטים ציבוריים. בג"צ חייב את המועצה לדאוג לנגישות לנכים באותם מקומות.

דוגמות להגנה על מיעוטים בישראל על ידי ארגוני מגזר שלישי (ארגונים לא שלטוניים)

1. האגודה לזכויות האזרח : יוזמת הצעות חוק בנושא זכויות האדם והאזרח ומייצגת אנשים שזכויותיהם נפגעו על ידי השלטון בפני בתי המשפט, בעיקר במקרים שבהם אפשר לשמור על זכויות האדם והאזרח בישראל באמצעות בתי המשפט.

2. קו לעובד : עמותה שמטרתה להגן על זכויות העובדים החלשים ביותר בישראל, למשל מהגרי עבודה (עובדים זרים), עובדים פלסטינים מהשטחים, פליטים, מבקשי מקלט וקורבנות סחר בבני אדם. העמותה פועלת גם לשינוי חקיקה ולהעלאת המודעות הציבורית לזכויות עובדים.

הרשות המחוקקת – הכנסת

קואליציה ואופוזיציה

- בכנסת יש 120 חברים, מחולקים למפלגות. המפלגות בכנסת מחולקות לרוב ומיעוט.
- הרוב, שתומך בממשלה ושולח שרים לממשלה, הוא הקואליציה. הקואליציה מבוססת על הסכמים בין המפלגות המרכיבות אותה.
- המיעוט (בדרך כלל), שלא השתתף בהקמת הממשלה, הוא האופוזיציה. תפקיד האופוזיציה להעביר ביקורת על הממשלה וליטול חלק בהליכי החקיקה ובפעולת וועדות הכנסת.

פורומים מרכזיים בהם עובדים בכנסת

מליאה

- אספה של כל חברי הכנסת – 120, הגוף המרכזי בו נעשית עבודת הכנסת ובו מתקבלות מרבית ההחלטות.
- דיוני המליאה מתקיימים באולם המליאה, וההחלטות מתקבלות ברוב קולות של חברי הכנסת הנוכחים בדיון (למעט עניינים לגביהם נדרש בחוק רוב מיוחד).
- במליאה יש ארבע אפשרויות לפעולה: הצעה לסדר יום, שאילתה, הצעת חוק או הצבעת אי אמון בממשלה.

ועדות

- בכנסת יש ועדות, חלקן קבועות וחלקן מיוחדות, המתמחות בתחומים שונים, כמו חוץ וביטחון, ועדת הכספים.
- רוב העבודה של חברי הכנסת נעשית בוועדות. דיונים בהצעות חוק, בדיקת התקנות שהממשלה מחוקקת, דיון על נושאים שונים הקשורים לתחום של הוועדה.
- מספר חברי הכנסת מכל מפלגה שישבו בוועדה נקבע על פי גודל המפלגה בכנסת, מה שמבטיח שלקואליציה תמיד יהיה רוב בכל ועדות הכנסת.
- נושאי הדיונים (חובה לזכור שתי דוגמות): דיון על פרטי הצעות חוק וניסוח שלהן, אישור חקיקת משנה, דיון עם אנשי מקצוע וכל עניין אחר אשר נמסר ע"י הכנסת לדיון בוועדה.
- תפקיד הוועדות לייעל את עבודת הכנסת (בירור פרטים, היועצות במומחים, שיתוף ציבור).

סיעה

נציגיה של מפלגה בכנסת נקראים חברי סיעה. ייתכן ושתי מפלגות יקיימו בכנסת סיעה אחת (הרשימה המשותפת).

תפקידי הכנסת

1. הכנסת כמייצגת את האזרחים

חוק יסוד: הכנסת מגדיר את הכנסת כבית הנבחרים של המדינה והרשות המחוקקת. חברי הכנסת הם נציגי הציבור, ותפקידם לייצג את הרצונות של הבוחרים. הרכב חברי הכנסת מייצג את הפלורליזם (מגוון) בחברה הישראלית. גודל המפלגה בכנסת משקף את גודל האוכלוסייה שתומכת בה.

2. רשות מחוקקת

הכנסת מחוקקת חוקים שקובעים את האופי של המדינה. החוקים מחייבים את האזרחים וגם את רשויות השלטון האחרות. החקיקה בכנסת נקראת חקיקה ראשית.

הצעת חוק פרטית

הצעת חוק שיוזמים חברי כנסת, והיא צריכה לעבור שלב הצבעה נוסף שנקרא קריאה טרומית. הצעת חוק פרטית מוגשת לאישור יו"ר הכנסת וסגניו, לפני הבאתה לקריאה טרומית במליאת הכנסת. לאחר אישורה בקריאה טרומית היא עוברת לוועדת הכנסת המתאימה, המגישה אותה למליאה לקריאה ראשונה.

הצעת חוק ממשלתית

הצעת חוק שיוזמת הממשלה, והיא אינה צריכה לעבור קריאה טרומית (הממשלה רק יוזמת, לא מחוקקת). הצעת חוק ממשלתית מוגשת לאישור ועדת השרים לענייני חקיקה (לשים לב: זו ועדה ממשלתית, לא ועדת כנסת), לפני הבאתה לקריאה ראשונה במליאת הכנסת.

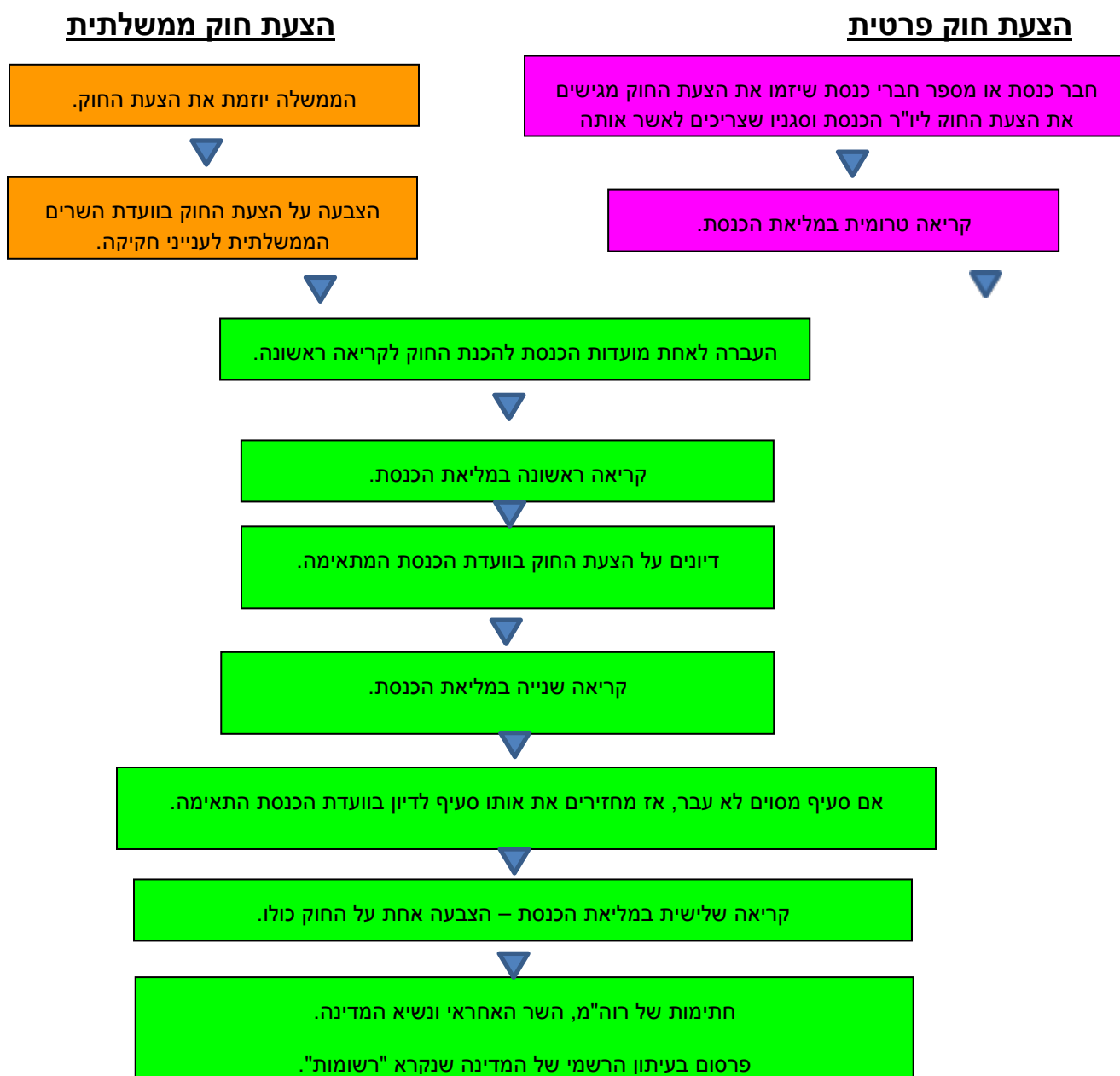
הליך החקיקה – הליך קבלת חוק בכנסת

הליך קבלת חוק עובר **שלושה שלבים** של הצבעות ודיונים (לא כולל קריאה טרומית). מתקיימים דיונים רבים לגבי הצעת החוק (במליאת הכנסת או בוועדות הכנסת), ובסוף הדיונים יש הצבעה (כל הצבעה במליאת הכנסת נקראת קריאה).

- **קריאה טרומית** היא הצבעה במליאת הכנסת על הצעת חוק פרטית, שאושרה לפני כן על-ידי נשיאות הכנסת. אם יש רוב, ההצעה עוברת לוועדת הכנסת המתאימה, ושם יערכו אותה לקראת ההצבעה בקריאה ראשונה. הצעת חוק ממשלתית פטורה מהשלב של קריאה טרומית.
- **קריאה ראשונה** - מצביעים על הצעת החוק במליאת הכנסת. אם יש רוב, הצעת החוק עוברת לוועדת הכנסת המתאימה כדי שזו תדון ותערוך שינויים לפי מידת הצורך. בוועדת הכנסת רשאי כל חבר כנסת שחבר בוועדה לצרף הסתייגות על סעיפי הצעת החוק השונים. בתום הדיונים בוועדה, מעבירים את הצעת החוק לקריאה שנייה במליאת הכנסת.

- **בקריאה שנייה** - מצביעים במליאת הכנסת בנפרד על כל סעיף של הצעת החוק ועל כל הסתייגות של חבר כנסת מן הוועדה. אם סעיף מסוים לא עבר, ההצעה חוזרת לוועדה כדי לתקן את אותו סעיף. ברגע שהכנסת אישרה את כל סעיפי החוק, עוברים מיד לקריאה שלישית.
- **קריאה שלישית** - מצביעים במליאת הכנסת על החוק כולו. אם יש רוב, הרי שהחוק מאושר. לאחר אישור החוק עוברים לחתימות: על כל חוק שאושר חותמים רה"מ, נשיא המדינה והשר האחראי. לאחר החתימות מפרסמים את החוק בעיתון של המדינה שנקרא "רשומות". לאחר הפרסום החוק נכנס לתוקף, אלא אם כן נקבע בחוק עצמו שהתוקף יתחיל במועד מאוחר יותר.

הליך החקיקה – תרשים

3. הכנסת כרשות מפקחת ומבקרת – מנגנון פיקוח פורמאלי (מוסדי)

האופוזיציה – הפיקוח והביקורת האמיתיים

הכנסת אמורה לפקח ולבקר את הממשלה, והיא גם זו שמאשרת את הקמת הממשלה, אבל יש בעיה: רוב חברי הכנסת מרכיבים את הקואליציה, ומתוך הקואליציה באים ראש הממשלה וכל השרים בממשלה. כך יוצא שרוב פעולות הפיקוח והביקורת באות מהאופוזיציה שמהווה מיעוט מקרב חברי הכנסת – פחות מ-60.

בהתאם לגודל הקואליציה, כך גודל האופוזיציה וכוחה. בכנסת ה-18 צירפה ממשלת נתניהו את מפלגת "קדימה" לקואליציה, והפכה את הקואליציה לגוש ענק של 94 חברי כנסת. ברור שבמקרה כזה כוח הפיקוח והביקורת של האופוזיציה הוא קטן. כיום (הכנסת ה-20) בקואליציה 67 חברי כנסת – קואליציה צרה, והאופוזיציה מונה 53 – אופוזיציה גדולה, שכוח הפיקוח שלה גדול יותר.

לאופוזיציה יש מספר כלים כדי לפקח ולבקר: חקיקת חוקים המגבילים את הרשות המבצעת והרשות השופטת, אישור התקציב השנתי לפיו פועלת הממשלה, אפשרות להפיל את הממשלה בהצבעת אי אמון – כל אלה הן פעולות שהאופוזיציה מתקשה לבצע בגלל היותה מיעוט. אבל יש כלים אחרים כמו הגשת שאילתות, נאומים במליאת הכנסת וכדומה. אלה פעולות שחושפות בפני הציבור את פעולות הממשלה, ובכך כוחה של האופוזיציה. שאילתה פירושה שאלה שמפנה ח"כ לשר מסוים. השר מחויב לענות על השאלה תוך 42 ימים, ולעשות זאת מעל דוכן הכנסת. באמצעות השאילתות משמשים חברי הכנסת פה לציבור הרחב.

כוחן ומגבלותיהן של וועדות הכנסת

כוחן של וועדות הכנסת הוא בעיקר בדיונים שלהם: הן רשאיות לזמן כל אדם. לדוגמה, כאשר נוצר ויכוח על תמלוגי הגז זימנה "ועדת הכלכלה" נציגים של החברות שזכו בזיכיון הממשלתי לקידוח הגז, וכאשר היועץ המשפטי לממשלה הכין עסקת טיעון עם משה קצב, זימנה "ועדת חוק, חוקה ומשפט" את היועץ לענות על שאלות. מבחינת הצבעות וקבלת החלטות, כוחן של וועדות הכנסת מוגבל בגלל היתרון שיש לחברי הכנסת של הקואליציה בכול ועדה. לוועדות השונות יש חשיבות בדיונים על הצעת חוק, משום שהן דנות על כל סעיף של החוק, ויש להן יכולת לשנות ולהשפיע.

חוק התקציב (בקרה על חלוקת המשאבים)

הכנסת מאשרת את תקציב המדינה פעם בשנה (ולעיתים שנתיים), ואם אין רוב לתקציב, אז הממשלה נופלת.

תקציב המדינה ואישורו על ידי הכנסת, מאפשר לכנסת לפקח ולבקר את הממשלה בנוגע לחלוקת הכסף וקביעת סדרי עדיפות. התקציב כולל הקצאות כספים רק לגופים שנמצאים תחת אחריות הממשלה, להוציא מקרים חריגים. במידה וחוק התקציב אינו מאושר בזמן – מתפזרת הכנסת.

שלוש בעיות גדולות בנוגע לאישור תקציב המדינה

1. לממשלה יש רוב בכנסת, כי הממשלה מבוססת על הקואליציה שמהווה את רוב חברי הכנסת.
2. התקציב כולל אלפי סעיפים, ואליו נוסף גם חוק ההסדרים, ולחברי הכנסת אין מספיק זמן לעיין או לדון בכל הסעיפים השונים.
3. הוועדה שמפקחת על ניהול התקציב היא ועדת הכספים. זו הוועדה המבוקשת ביותר בכנסת, ותמיד מתקיים מאבק לגבי מי יעמוד בראשה. ועדה זו מוסמכת לאשר העברת כספים במהלך השנה מסעיף תקציבי אחד לסעיף תקציבי אחר, וזהו פתח לשחיתות שלטונית ולשוחד פוליטי בין מפלגות הקואליציה. למפלגות הקואליציה יש רוב בוועדת הכספים, וגם יו"ר הוועדה הוא מהקואליציה, מה שמחליש את יכולת הפיקוח והביקורת על משאבי המדינה (משאבי המדינה = בעיקר כסף).

4. מאשרת את הממשלה ומצביעה אי אמון

בשיטת ממשל פרלמנטרית, הפרלמנט מאשר את הקמת הממשלה, והפרלמנט יכול גם להפיל את הממשלה בהצבעת אי אמון. בכנסת שלנו דרוש רוב מוחלט של 61 חברי כנסת בהצבעת אי אמון. לפי התיקון משנת 2014 ל"חוק יסוד: הממשלה", הצבעת אי אמון יכולה להתקבל רק אם הכנסת מאשרת ממשלה חלופית אחרת.

5. רשות מכוננת

תפקידה של הכנסת כרשות מכוננת הוא לחוקק חוקה למדינה, והיא מבצעת זאת בעזרת חקיקת חוקי יסוד.

6. מינוי בעלי תפקידים

בחירת נשיא המדינה

הכנסת בוחרת את נשיא המדינה כל 7 שנים בהצבעה חשאית. הנשיא נבחר באמצעות רוב מוחלט של לפחות 61 חברי כנסת. הכנסת רשאית להדיח את הנשיא ברוב מיוחד של 75%, כלומר לפחות 90 חברי כנסת.

בחירת מבקר המדינה

הכנסת בוחרת את מבקר המדינה כל 7 שנים בהצבעה חשאית. מבקר המדינה נושא באחריות כלפי הכנסת בלבד – הוא מגיש לכנסת פעמיים בשנה את הדו"ח שלו, והוא מקיים קשר שוטף עם הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת.

הרשות המבצעת: הממשלה

הרשות המבצעת - הגדרה

הרשות המבצעת היא גורם ענק הכולל את מערכת החינוך, הבריאות, הרווחה, האוצר, השיטור, הביטחון ועוד. הממשלה היא זו שאחראית על הרשות המבצעת, וכל גוף ברשות המבצעת צריך להיות תחת אחריות של איזשהו משרד ממשלתי. הממשלה קמה בהתאם לתוצאות הבחירות לכנסת, והכנסת היא זו שמאשרת את הקמת הממשלה. הממשלה רשאית ליזום הצעות חוק ממשלתיות שמוגשות לאישור הכנסת; היא רשאית להתקין תקנות (חקיקת משנה); והיא רשאית גם לקבוע תקנות לשעת חירום. הממשלה רשאית לקבל כל החלטה ולבצע כל פעולה, כל עוד לא אוסר על כך החוק. היא רשאית לפעול בכל תחום לפי סמכות שיורית, כלומר אם לא נקבע מפורשות בחוק שאותה סמכות, או אותו תחום, מוענקים לגוף שלטוני מסוים.

סמכויות ותפקידי הממשלה

קביעת המדיניות וביצועה

הממשלה רשאית לקבוע מדיניות בכל תחום, כלומר לקבל החלטות עקרוניות, וגם לפעול לביצוע ההחלטות שקיבלה. תפקיד זה מתבצע על ידי משרדי הממשלה השונים, כל משרד בתחום הרלוונטי לו (בטחון, חינוך, אוצר), באמצעות השר, מנכ"ל המשרד והמנגנון הפקידותי, ובאמצעות ישיבות ממשלה או ישיבות של ועדות ממשלתיות (לא לבלבל עם ועדות הכנסת!).

סמכות שיורית (שיורית – מה שנשאר)

הממשלה מוסמכת לבצע כל דבר שאינו מוטל על רשות אחרת. בפועל אומר הדבר שהיא מוסמכת לפעול בכל נושא, ולעשות כל דבר, זולת מה שמגביל אותה החוק, או שהנושא והסמכות הספציפיים מוטלים על גוף שלטוני אחר. לשים לב: סמכות שיורית לא מאפשרת פגיעה בזכויות אדם, כל פגיעה בזכויות אדם יכולה להיעשות רק אם יש חוק שמאפשר את זה. הסמכות השיורית מוגדרת ב"חוק יסוד: הממשלה".

קביעת תקנות – חקיקת משנה

חקיקת משנה היא תקנות וצווים ששר בממשלה (או גורם אחר ברשות המבצעת) מוסיפים, ומהווים הוראות לביצוע החוק, או התאמת החוק לנסיבות הקיימות. חקיקת המשנה חייבת להסתמך על החקיקה הראשית, ואסור לה להיות מנוגדת למה שכתוב בחוק – ועדות הכנסת מפקחות על כך. חקיקת משנה מתפרסמת במה שמכונה "קובץ תקנות". לא להתבלבל!! חקיקת משנה היא לא חקיקת חוק, אלא קביעה של הוראות שמאפשרות ביצוע של חוק קיים.

הקמת הקואליציה והממשלה

ממשלה קואליציונית (קואליציה)

קואליציה פירושה שילוב של מס' סיעות (מפלגות) בפרלמנט (הכנסת). סיעה היא נציגי המפלגה המכהנים בפרלמנט. סיעות הקואליציה מהוות כמעט תמיד את הרוב בפרלמנט, והסיעות שמהוות את המיעוט בפרלמנט נקראות אופוזיציה. תפקיד האופוזיציה הוא לבקר את הממשלה, ואולי אף להעמיד חלופה אפשרית במקומה. הממשלה הקואליציונית מבוססת על הסכם קואליציוני שחתומות עליו כל הסיעות המרכיבות אותה.

משא ומתן קואליציוני

לאחר פרסום תוצאות הבחירות מתייעץ נשיא המדינה עם נציגים מכל סיעות הפרלמנט. כל סיעה אומרת לנשיא במי תתמוך, וכך מטיל הנשיא את הרכבת הממשלה על המועמד בעל הסיכויים הטובים ביותר. לאחר שהמועמד הרכיב ממשלה הוא מבקש את אישור הפרלמנט. המועמד הוא נציג הסיעה שלה יש את הסיכויים הטובים ביותר להרכיב ממשלה.

הסכם קואליציוני

הסכם בין הסיעות המהוות את הרוב בפרלמנט, שהן החברות בקואליציה ומרכיבות את הממשלה. ההסכם מתייחס לחלוקת התפקידים במשרדי הממשלה (מי יהיה שר), קווי יסוד למדיניות משותפת, נושאים שבהם יצביעו במשמעת קואליציונית ועוד. ההסכם הוא גלוי וחובה לפרסמו.

קואליציה צרה (ממשלה צרה)

קואליציה שמס' חברי הפרלמנט בה הוא מעט מעבר למחצית מחברי הפרלמנט. פרישה של סיעה אחת מן הקואליציה תביא לאיבוד הרוב בפרלמנט, ולפיכך לנפילת הממשלה. בישראל קואליציה צרה מונה 61 חברי כנסת או קרוב לכך, כמו שיש כעת. קואליציה צרה תלויה בכל אחד מחבריה.

קואליציה רחבה (ממשלה רחבה)

קואליציה שמס' חברי הפרלמנט בה גבוה בצורה משמעותית מעבר למחצית מחברי הפרלמנט, ופרישה של סיעה אחת מן הקואליציה לא תסכן אותה. קואליציה רחבה זה טוב אל יש גם חסרונות כמו הצורך לחלק יותר תיקים בממשלה. חיסרון נוסף הוא שיש ריבוי דעות בתוך הממשלה, וכך קשה "להזיז דברים".

לדוגמה, הממשלה של בנימין נתניהו בשנים 2009 – 2013 כללה כ-30 שרים וכ-8 סגני שרים, כולל שרים ללא תיק (איזה פטנט)! הקואליציה הזו לא הייתה יכולה לקבל החלטות בתחום המדיני ולא בתחום יחסי דת ומדינה, וזאת משום שיש מפלגות יריבות בתוך אותה ממשלה.

ממשלת אחדות-לאומית

לאחר הבחירות של 1984 ולאחר הבחירות של 1988 נוצר תיקו פוליטי בכנסת בין גוש הימין (הליכוד, המפלגות הדתיות) לבין גוש השמאל (העבודה, מר"צ של הגלגול הקודם, המפלגות הערביות). אף גוש לא יכול היה להקים קואליציה לבדו. לבסוף החליטו הליכוד והעבודה להקים קואליציה שתכלול את שתיהן! זה נקרא ממשלת אחדות-לאומית.

ב-1984 קמה ממשלת אחדות-לאומית עם רוטציה: שמעון פרס ממפלגת העבודה היה ראש ממשלה שנתיים, ולאחר מכן יצחק שמיר מהליכוד היה ראש ממשלה שנתיים. רוטציה פירושה חילופי תפקידים באמצע הכהונה. ב-1988 קמה ממשלת אחדות-לאומית "רגילה" כאשר יצחק שמיר עמד בראשות הממשלה לבדו. קואליציה כזאת היא כמובן גדולה מאד. היתרון הגדול שלה הוא היציבות. החיסרון הגדול שלה הוא שאי אפשר לבצע שום מהלך בנושא שנוי במחלוקת. שתי המפלגות הגדולות מנטרלות אחת את השנייה. חיסרון נוסף הוא שבשתי המפלגות הגדולות יש עשרות חברי כנסת, כל אחד עם הדעה שלו, וזה מקשה מאד על חלוקת התפקידים.

הסיבות להעדפת קואליציה רחבה (יתרונות)

קואליציה רחבה מחזקת את הלגיטימיות של הממשלה בעיני הציבור.
קואליציה רחבה מחזקת את תחושת השותפות הלאומית של יותר אנשים בציבור.
קואליציה רחבה משקפת את הרצון לגשר על שסעים בחברה.
קואליציה רחבה מקטינה את כוח הסחיטה של כל אחת מהמפלגות הקטנות.
קואליציה רחבה מצמצמת את מספר חברי האופוזיציה, ובכך מקלה את עבודתה השוטפת של הממשלה.

תחומי הפעילות העיקריים של הממשלה

תחום הביטחון – הממשלה אחראית על הביטחון של תושבי ישראל. היא עושה זאת באמצעות הצבא והמשטרה.
תחום הכלכלה – הממשלה אחראית לכך שיהיה מטבע אחיד ויציב במדינה (שקל חדש), אחראית לכך שיהיו מספיק מקומות עבודה, מפקחת על הבנקים, אחראית על תקציב המדינה (למרות שהכנסת מאשרת את התקציב) ועוד.
תחום הרווחה – הממשלה אחראית לכך שכל משפחה מתקיימת בכבוד, יש לה מגורים, אפשרות לשלם חשבונות, מזון בסיסי, חינוך בסיסי, בריאות וכדומה.
תחום החינוך – הממשלה אחראית על כל מערכת החינוך במדינה: גני ילדים, בתי ספר, מכללות ואוניברסיטאות. הממשלה אחראית לפקח גם על מוסדות החינוך הפרטיים.
תחום הבריאות – הממשלה אחראית לדאוג שכל האזרחים מקבלים טיפול רפואי בסיסי. הממשלה מפעילה בעצמה בתי חולים וקופות חולים, אבל אחראית לפקח גם על מוסדות הבריאות הפרטיים.

ועדות שרים (לא נדרש בבגרות)

הממשלה פועלת לעתים במסגרת ממשלתית מלאה הכוללת את כל השרים, ולעתים במסגרת של ועדות שרים מצומצמות הכוללות מספר קטן של שרים. כל ועדה מוסמכת לפעול בשם הממשלה, ולקבל החלטה מחייבת. שר שאינו חבר בוועדה יכול להגיש ערר על החלטה מסוימת. אם שר לא הגיש ערר למליאת הממשלה תוך פרק זמן מסוים, ההחלטה הופכת למחייבת. בין ועדות השרים הקבועות (יש גם זמניות) אפשר למנות את "ועדת השרים לענייני בטחון" (הקבינט), "ועדת השרים לענייני כלכלה", "ועדת השרים לענייני חקיקה", "ועדת השרים לענייני התיישבות" ו"ועדת השרים לענייני סמלים וטקסים".

שני סוגי אחריות של הממשלה

אחריות ממשלתית משותפת

כל השרים נושאים באחריות משותפת לגבי כל החלטות הממשלה, גם אם הם עצמם התנגדו להחלטה שהתקבלה בממשלה. האחריות היא בפני הכנסת והציבור. אסור לשר לצאת בפומבי נגד החלטת ממשלה, לאחר שזו התקבלה ברוב קולות בממשלה. שר או חבר סיעתו לא יכולים להצביע בכנסת נגד החלטת ממשלה וגם לא להימנע, אלא אם קיבלו את אישור הממשלה לכך. אם אחד משני הדברים מתרחש, הרי שאפשר לפטר את השר מהממשלה.

אחריות מיניסטרילית (מיניסטר - שר)

אחריות של כל שר על משרדו שלו, ועל כל המתרחש בתחום משרדו, אפילו אם לא ידע על כך. כלומר, השר נושא באחריות על כל פעולה של עובדי משרדו. האחריות היא בפני הממשלה, הכנסת והציבור. השר אחראי ומחויב לדווח לכנסת על פעולות משרדו, כולל מענה לשאילתות והצעות לסדר היום. מדובר באחריות ציבורית ופוליטית, אך לא באחריות פלילית או אזרחית – כלומר, אפשר לדרוש ממנו להתפטר מתפקידו, אבל אי אפשר לתבוע אותו בבית המשפט. (לעומת אחריות אישית שמוטלת על השר ביחס למעשים או מחדלים שביצע בעצמו) צריך להבין שהמילה "משרד" כוללת גם את עובדי השטח. "משרד" זה רק כינוי.

מעמד ראש הממשלה

בממשלה: מנהל את ישיבות הממשלה וקובע את סדר היום שלהן. הממשלה מתכנסת אחת לשבוע, וראש הממשלה יכול לקבוע ישיבות נוספות מעבר לכך. השב"כ והמוסד מדווחים לו ישירות ולא דרך השרים. ראש הממשלה יכול לפטר שר.

בכנסת: הכנסת זקוקה לרוב מוחלט, כלומר 61 חברי כנסת, כדי לפזר את הממשלה (הצבעת אי אמון). לעומת זאת, ראש הממשלה (באישור הנשיא) יכול לפזר את הממשלה והכנסת ולהקדים את הבחירות.

הרשות השופטת: בתי המשפט

הרשות השופטת (בתי המשפט) – הגדרה

בתי משפט מכריעים בסכסוכים בין האזרחים לבין עצמם ובין האזרחים לבין רשויות השלטון. יש בתי משפט רגילים ("השלום", "המחוזי", "העליון") ויש בתי משפט מיוחדים (לענייני תחבורה, לענייני משפחה, לענייני עבודה ועוד).

בתי המשפט בודקים האם פעולותיהם של האזרחים ושל הרשויות נעשות בהתאם לחוק. בית המשפט מוסמך לפרש את החוק. בהתאם לפסיקת בית המשפט, בסמכותו שלו עצמו לפקח על הרשות המחוקקת על ידי ביקורת שיפוטית בהתאם לחוקי היסוד, כלומר לפסול חוקים של הכנסת. נושא זה שנוי במחלוקת ציבורית ופוליטית.

עקרון אי-תלותה (עצמאותה) של הרשות השופטת

הרשות השופטת צריכה להיות עצמאית בהחלטות שלה המשפטיות, ללא השפעה של גורמים פוליטיים, ציבוריים, כלכליים ואחרים. זאת, במטרה להבטיח את מימוש הזכות להליך הוגן של המעורבים, להבטיח את מימוש עקרון שלטון החוק, ולשמור על אמון הציבור במערכת המשפט – שאזרחי המדינה ידעו כי אם יפנו לבית המשפט יזכו לצדק. עקרון אי התלות של הרשות השופטת מובטח על ידי מסי' תנאים. (חובה לזכור 2 מהם בבחינת הבגרות, כאשר מגדירים את המושג):

1. "חוק יסודות המשפט" שקובע כי השופטים כפופים אך ורק לחוק, ופוסקים רק לפיו.
2. תנאי העסקת השופטים – שכר השופטים גבוה, והוא נקבע על ידי ועדת הכספים של הכנסת ולא על ידי הממשלה, תקופת כהונת שופטים עד גיל פרישה (70), וניתן להדיח שופט רק בגין עבירות חמורות שביצע, לא בגלל פסקי הדין שלו. כמו כן, אסור לשופט לשמש בתפקיד פוליטי.
3. לשופטים יש חסינות מפני הליכים משפטיים נגדם: יש להם חסינות מפני אחריות על פסיקה שלהם, ולא ניתן לחקור אותם חקירה פלילית בלי אישור היועץ המשפטי לממשלה.
4. מינוי השופטים – ועדה מיוחדת ממנה את השופטים בישראל. הוועדה מורכבת מ-4 פוליטיקאים ו-5 משפטנים שאינם פוליטיקאים, וזאת כדי להבטיח מינוי לא פוליטי. כלומר, שייבחרו שופטים בזכות יכולת השיפוט הטובה שלהם. הוועדה מורכבת משלושה שופטי בית המשפט העליון (ש אחד מהם הוא נשיא בית המשפט העליון), שני נציגים של לשכת עורכי הדין, שני שרים מהממשלה (ש אחד מהם הוא שר המשפטים), ושני חברי כנסת (אחד מהקואליציה ואחד מהאופוזיציה).

הערה: בשנים האחרונות נושא הוועדה למינוי שופטים עלה לראש סדר היום הציבורי בישראל, מכיוון שהוחלט כי יש צורך בהסכמת 7 מתוך 9 חברי הוועדה למינויים לבית המשפט העליון, ולכן משקל הפוליטיקאים גדל. הוויכוח הוא בין אלה הדורשים כי חברי כנסת ימנו שופטים, משום שחברי הכנסת מייצגים את העם והחברה הישראלית, לבין אלה שדורשים כי המינוי יהיה מקצועי בלבד.

5. ריסון הרשות המחוקקת בנושא ביטול פסקי-דין – אם הכנסת מחוקקת חוק שמנוגד לפסיקה מסוימת של בית המשפט, הרי שהחוק החדש לא יהיה תקף לפסקי-דין שכבר ניתנו, אלא רק לפסיקות שיינתנו מרגע פרסום החוק. זאת כדי למנוע מצב שבו חברי כנסת ישפיעו על פסיקות של בתי המשפט.

6. עקרון הסוביידיצ'ה – סוביידיצ'ה פירושו איסור פרסום פרטים של נושא הנדון עדיין בבית המשפט, אם הפרסום עלול להשפיע על תוצאות ההליך השיפוטי, וזאת כדי למנוע השפעה על שופטים מצד של גורמים שונים. עקרון זה מתנגש עם זכות הציבור לדעת, ולכן נקבע כי אפשר לפרסם מידע עובדתי בלבד, אבל אסור לפרסם פרשנות או נקיטת עמדה.

ארבעה סוגי משפט בישראל

1. משפט פלילי

משפט פלילי מתקיים כאשר יש חשד כי אדם כלשהו עבר על החוק. המדינה היא התובעת במשפט, ולא קורבנות העבירה. החשוד הוא הנתבע (החשוד מוגדר "נאשם" בזמן המשפט). בגמר המשפט קובע השופט את הכרעת הדין – החלטה האם הנאשם אשם או זכאי. אם הנאשם נמצא אשם, קובע השופט גזר דין, כלומר עונש. העונש יכול להיות קנס, עבודות שירות, מאסר על תנאי, מאסר בפועל, ובמקרים מיוחדים גם עונש מוות. **דוגמה:** המדינה תבעה את הנשיא לשעבר משה קצב, בחשד שביצע עבירות מין. השופט קבע כי הנאשם אשם.

2. משפט אזרחי

משפט שבו אדם (או חברה, ארגון) תובע אדם (או חברה או ארגון) אחר – המדינה לא מעורבת (אלא אם היא אחד הנתבעים או התובעים). כאן אין נאשם, אלא צד א' תובע את צד ב' על הפרת הסכם, חוב כספי, הוצאת לשון הרע, זכויות יוצרים וכדומה. אין אשם או זכאי, אלא החלטה של השופט מי מהצדדים צודק. אין גם עונש – בית משפט מחייב את הצד ה"לא צודק" בתשלום כספי או בביצוע ההסכם וכדומה. **דוגמה:** סופרת אמריקנית תבעה סופרת ישראלית, בטענה כי "גנבה" מהספר שלה רעיונות וחלקי טקסט (קניין רוחני... זוכרים?). החלטת השופט הייתה שהסופרת האמריקנית צודקת, והישראלית תשלם לה פיצוי מיליון ₪.

3. משפט חוקתי (קונסטיטוציוני) (לא נדרש בבגרות)

משפט שעוסק בסמכויות של מוסדות השלטון השונים, ביחסים בין רשויות השלטון השונות, בזכויות אדם ואזרח. כלומר, משפט שעוסק בנושאים שצריכים להופיע בחוקה, ולכן מכונה "חוקתי". ברוב המקרים מדובר בעתירה של אזרחים לבית המשפט כנגד המדינה. **דוגמה:** עתירה לבג"צ נגד שר התחבורה, בטענה כי אינו מתיר תחבורה ציבורית בשבת בעיר הרצליה. זהו משפט חוקתי, משום שמדובר בזכויות אדם בסיסיות כמו חופש התנועה או החופש מדת.

4. משפט מנהלי (לא נדרש בבגרות)

משפט המתנהל בין המדינה לבין אזרח או ארגון. המשפט עוסק בנושאים מנהליים כמו תשלום מיסים, מתן רישיונות, אישורי בנייה וכדומה. אזרח רשאי לעתור (לפנות) לבית משפט נגד גוף שלטוני כלשהו, בגין עוול שנגרם לטענתו על ידי אותו גוף שלטוני. **דוגמה:** עתירה מנהלית של אזרחית בשם מירי גרוסמן ביחד עם ועד "כפר הים" בחדרה נגד עיריית חדרה, שר הפנים ושר האוצר, בטענה כי חיובי מס הארנונה על הדירות בכפר הים נעשו בניגוד ל"חוק התקציב".

משפט אזרחי מול משפט פלילי

סוג המשפט	הקריטריון	אזרחי	פלילי
עוסק ב:	הקריטריון	סכסוכים שבין אדם לחברו	עבירות על החוק הפוגעות בשלום הציבור, בסדר החברי או בביטחון המדינה (שהמחוקק בחר להטיל עליהן עונש)
הצדדים:	הקריטריון	תובע ונתבע, אדם (או תאגיד, המדינה או רשות מקומית) מול אדם (או תאגיד, המדינה או רשות מקומית)	תובעת ונאשם – המדינה נגד אדם (או תאגיד)
במסגרת המשפט:	הקריטריון	מכריעים בסכסוך בין הצדדים על פי החוק והראיות	מבררים האם בוצעה העבירה (הכרעת הדין) ומה העונש המתאים (גזר הדין)
תוצאת המשפט:	הקריטריון	פיצוי, אכיפה (הוראה לעשות משהו) – "סעד"	הרשעה או זיכוי, קנס או מאסר (במקרים נדירים מוות) – "עונש"
נטל ההוכחה:	הקריטריון	מאזן ההסתברויות – מה סביר יותר, כאשר "המוציא מחברו עליו הראיה"	"מעבר לכל ספק סביר"

בית המשפט העליון – ערכאת ערעורים ובית משפט גבוה לצדק

הקדמה – בית משפט העליון

בית המשפט העליון נמצא בראש מערכת השיפוט בישראל, ויש רק אחד כזה, בירושלים. בדיונים יושבים שלושה שופטים, אבל במקרים מיוחדים ניתן להגדיל את ההרכב למספר בלתי זוגי אחר. כיום יש 15 שופטים עליונים בישראל. פסיקתו של בית המשפט העליון מחייבת את כל בתי המשפט האחרים.

בית המשפט העליון פועל בשני תפקידים:

תפקיד ראשון – בית משפט עליון: מתפקד כערכאה שנייה ושלישית. בית משפט לערעורים על פסקי דין שניתנו ב"שלוש" וב"מחוזי". אם "העליון" עוסק בערעור על משפט שהתחיל ב"מחוזי", הרי שהוא מהווה ערכאה שנייה. אם "העליון" עוסק בערעור על משפט שהתחיל ב"שלוש", והמשיך בערעור ל"מחוזי", הרי שהוא מהווה ערכאה שלישית.

תפקיד שני – בג"צ (בית משפט גבוה לצדק): פועל בעניינים של האדם מול רשויות השלטון. כל אדם יכול לעתור לבג"צ כנגד עוול שנעשה לדעתו על ידי אחת מרשויות השלטון. בג"צ משמש ערכאה ראשונה ואחרונה בתיקים שבהם הוא מטפל. בג"צ פועל בדרך של הוצאת צווים, ובמקרה הצורך מורה לרשויות השלטון מה לעשות.

סמכויות ותפקידי בג"צ – נותן "סעד למען הצדק"

ב"חוק יסוד: השפיטה" נקבע כי "בית המשפט העליון יושב גם כבית משפט גבוה לצדק; בשבתו כאמור ידון בעניינים אשר הוא רואה צורך לתת בהם סעד למען הצדק ואשר אינם בסמכותו של בית משפט או של בית דין אחר". כלומר, החוק מדגיש את חשיבותו של בג"צ בתור הגוף השלטוני הבכיר שאמור להעניק צדק לתושבי ישראל. חוק היסוד נותן לבג"צ סמכות להתערב בהחלטותיהן של הרשות המבצעת והרשות המחוקקת, אם הן פועלות בניגוד לחוק, ולהתערב בהחלטותיהם של בתי משפט אחרים, אם הם פעלו בניגוד לחוק.

כיצד פועל בג"צ?

בג"צ לא פועל מיוזמתו, אלא רק אחרי שפנו אליו. הפנייה מתבצעת באמצעות עתירה (בקשה) בכתב. הפונה נקרא **עותר** והרשות שעליה מתלוננים נקראת **משיבה**. העתירה מובאת בפני שופט יחיד. אם הוא חושב שאין סיבה לדון בה בכלל – הוא חייב להעביר אותה לדיון בהרכב של שלושה שופטים – כי רק שלושה שופטים יכולים לדחות עתירה בלי לדון בה "לדחות עתירה על הסף".

במקרה ובו לא נדחתה העתירה על הסף, יידרש המשיב לענות לעתירה, יתקיים דיון בעתירה ולאחריו יקבע בג"צ אם לקבל את העתירה או לדחותה. **אין ערעור על החלטות בג"צ, אלא במקרים מיוחדים אפשר לבקש "דיון נוסף"**.

פעולת בג"צ מתבצעת באמצעות צוים.

צו על תנאי

בג"צ יכול להוציא צו על תנאי למוסד הציבורי שנגדו הוגשה העתירה (המשיב). צו על תנאי פירושו שהמשיב צריך להשיב לבג"צ (תוך פרק זמן מסוים) תשובה מנומקת לגבי הטענה שהועלתה בעתירה. אם הרשות השלטונית לא משיבה לדיון – הצו על תנאי הופך לצו מוחלט.

צו ביניים

אם העתירה עוסקת בהחלטה שלטונית שעלולה להיות בלתי הפיכה, כמו למשל הריסת בית, יכול בג"צ להוציא צו ביניים עד גמר הטיפול בעתירה. צו הביניים אוסר על אותו מוסד ציבורי לנקוט צעד כלשהו בעניין עד החלטת בג"צ.

צו מוחלט או צו החלטי

צו מוחלט פירושו קבלה של העתירה על ידי בג"צ. במקרה כזה, בג"צ יחייב את המוסד הציבורי (המשיב) ב"צו עשה" או "צו אל תעשה". כלומר בג"צ ייתן למוסד השלטוני הוראה לבצע החלטה מסוימת, או לא לבצע החלטה מסוימת. אם בג"צ לא מקבל את העתירה – העתירה נדחית.

דוגמה להחלטת בג"צ - בג"צ אליס מילר (1994)

אליס מילר עתרה לבג"צ נגד שר הביטחון, בטענה שהיא לא התקבלה למבדקים לקורס טיס בגלל היותה אישה. כלומר, אליס מילר היא העותרת, ושר הביטחון הוא המשיב, בתוקף תפקידו כאחראי הבכיר על הצבא.

בג"צ השתכנע שאליס מילר פנתה לגורמים שונים בצה"ל, וניסתה לקדם את העניין, אחרת בג"צ היה דוחה את העתירה על הסף, בנימוק שלא מיצתה את כל ההליכים מול אותו מוסד ציבורי. לפיכך, הוציא בג"צ צו על תנאי לשר הביטחון בדרישה לקבל הסבר מנומק מדוע אליס מילר לא התקבלה למבדקים לקורס טיס.

לאחר דיון קיבלו שופטי בג"צ את העתירה, בנימוק שאי קבלת נשים לקורס טיס רק משום היותן נשים מהווה אפליה, ובג"צ הוציא "צו עשה" לצבא ובו הוראה לקבל את אליס מילר למבדקים, ולתת לה סיכוי שוויוני להתקבל לקורס.

חקיקה שיפוטית – יצירת תקדים (בתי המשפט מחוקקים)

כאשר אין חוק מפורש בנושא מסוים, ובית המשפט עוסק באותו נושא, אזי פסיקת בית המשפט יוצרת חקיקה שיפוטית. כלומר, מתייחסים להחלטת בית המשפט כאילו היא חוק לגבי מקרים דומים בעתיד, וההחלטה מחייבת את רשויות השלטון. מעמד התקדים של בית המשפט זהה למעמד של חוק, כל עוד לא חוקקה הכנסת חוק מפורש שסותר את פסיקת בית המשפט.

ביקורת שיפוטית

ביקורת של בתי המשפט על רשויות השלטון האחרות, במסגרת יחסי האיזון והבקרה המתקיימים בהפרדת רשויות: לגבי הרשות המחוקקת מדובר בדרישה לשנות חוקים שמחוקקת הכנסת, אם הם סותרים חוקי יסוד, ולגבי הרשות המבצעת מדובר בדרישה לשנות החלטות שהתקבלו או לשנות חקיקת משנה, אם הן סותרות חקיקה ראשית. הביקורת נעשית ברובה המכריע על ידי בג"צ. מאז "המהפכה החוקתית" ב-1995, מתבטאת הביקורת השיפוטית של בג"צ בפסילת חוקים הסותרים חוקי יסוד, והדבר מצוי במחלוקת משפטית, פוליטית וציבורית.

שתי גישות שיפוטיות – פורמליזם שיפוטי ואקטיביזם שיפוטי

פורמליזם שיפוטי

גישה זו טוענת שלא כל מחלוקת או טענה יכולה לעמוד לביקורת שיפוטית, ששופטים צריכים לשפוט על פי מערכת החוקים ו"לשון החוק" ולהימנע ככל הניתן מהתערבות בהחלטות של הרשויות האחרות. השופטים אינם אמורים להכריע הכרעות ערכיות, אלא למצוא פתרון לשאלות על פי מערכת החוקים.

אקטיביזם שיפוטי

מדיניות מרחיבה של בית המשפט בהתערבותו בפעולות הרשות המבצעת והמחוקקת. היא באה לידי ביטוי:

- א. בדעה לפיה בית המשפט צריך לבדוק גם את שיקול הדעת של הממשלה במינויים ובהחלטות שונות – לא רק לבדוק אם יש חוק שמסמיך אותם לקבל את ההחלטה, אם זכותם לקבל את ההחלטה, אלא גם האם ההחלטה שהחליטו סבירה, בין היתר על ידי שיקולים ערכיים.
- ב. בפסיקה שחוקי היסוד עליונים על חוקים רגילים, ובית המשפט יכול לפסול חוקים של הכנסת שעומדים בניגוד לחוק יסוד.

קיים במדינת ישראל וויכוח ציבורי-ערכי מהי הגישה הראויה.

דוגמה

תושבי שדרות עתרו לבג"צ כדי שיחייב את הממשלה להציב מיגונות בכל רחבי העיר, בגלל ירי הקסאמים. היו שופטים שטענו כי בית המשפט לא צריך להתערב בנושא זה, משום שזו החלטה מבצעית, כספית ומקצועית של הממשלה. זוהי הגישה הפורמליסטית. היו שופטים שטענו כי מדובר בעניין של חיים ומוות, כי הממשלה לא פעלה נכון כשהחליטה לא לעשות זאת, ולכן השופטים צריכים לחייב את הממשלה להציב את המיגונות. זוהי הגישה האקטיביסטית.

"המהפכה החוקתית" (לא צריך לבגרות)

בשנת 1992 נחקקו שני חוקי יסוד העוסקים בזכויות אדם: "חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" ו"חוק יסוד: חופש העיסוק". בפס"ד בנק המזרחי (1995) קבע בית המשפט העליון שהוא רשאי לקבוע (כלומר, שיש לו סמכות לקבוע) האם חוק מסוים פוגע בזכויות אדם ולפיכך בטל, שכן הוא מחשיב את אותם חוקי היסוד כבעלי מעמד עליון על חוקים רגילים, כמו מעמד של חוקה. "המהפכה החוקתית" היא כינוי שמתייחס לפסיקה זו של בית המשפט העליון. מ-1995 ועד היום פסל בג"צ 12 חוקים או סעיפי חוקים של הכנסת, בנימוק שהם סותרים את הכתוב בחוקי היסוד. פסילת החוקים על סמך המהפכה החוקתית נתונה במחלוקת משפטית, פוליטית וציבורית קשה.

ארבעה סוגי חקיקה

חוקי יסוד (הכנסת מחוקקת במסגרת תפקידה כ-"רשות מכוננת")

חוקי יסוד הם חוקים בעלי מעמד חוקתי, וחלקם ניתנים לשינוי רק ברוב מוחלט בכנסת. חוקי היסוד אמורים להיות מעל החוקים הרגילים, ולהנחות את המערכת הפוליטית. חוקי היסוד שונים מחוקים רגילים במעמד, בתוכן ובצורה. הם עוסקים בעניינים חוקתיים כמו הסמכויות של מוסדות השלטון המרכזיים, זכויות אדם ואזרח, זכויות מיעוט וכדומה. בהיעדר היכולת להגיע להסכמה לגבי חוקה, חוקי היסוד מהווים פרקים נפרדים של מה שצריך להיות חוקה שלמה.

חקיקה ראשית (הכנסת מחוקקת)

חקיקה ראשית פירושה החוקים שהכנסת מחוקקת. הכנסת קובעת את הוראות החוק, בניסוח כללי או מפורט.

חקיקה משנית (הרשות המבצעת מחוקקת)

חקיקת משנה היא תקנות וצווים ששר בממשלה (או גורם אחר ברשות המבצעת) מוסיפים, ומהווים הוראות לביצוע החוק, או התאמת החוק לנסיבות הקיימות. רק מי שהוסמך בחקיקה הראשית להתקין חקיקת משנה רשאי לעשות זאת. חקיקת המשנה חייבת להסתמך על החקיקה הראשית, ואסור לה להיות מנוגדת למה שכתוב בחוק – ועדות הכנסת מפקחות על כך. חקיקת משנה מתפרסמת במה שמכונה "קובץ תקנות". **לא להתבלבל!!** חקיקה משנית היא לא חקיקת חוק, אלא רק ירידה לפרטים, או התאמת חוק קיים למציאות המשתנה.

חקיקה שיפוטית – יצירת תקדים (בתי המשפט מחוקקים)

כאשר אין חוק מפורש בנושא מסוים, ובית המשפט עוסק באותו נושא, אזי פסיקת בית המשפט יוצרת חקיקה שיפוטית. כלומר, מתייחסים להחלטת בית המשפט כאילו היא חוק לגבי מקרים דומים בעתיד, וההחלטה מחייבת את רשויות השלטון. מעמד התקדים של בית המשפט זהה למעמד של חוק, כל עוד לא חוקקה הכנסת חוק מפורש שסותר את פסיקת בית המשפט.

הרשויות המקומיות

מהן רשויות מקומיות? הרשות המקומית היא גוף המנהל יישוב כלשהו או קבוצת יישובים. הרשות המקומית נבחרת על ידי התושבים ומייצגת מצד אחד את ענייניהם אצל השלטון המרכזי (שלוש רשויות המדינה: הרשות המחוקקת, הרשות המבצעת והרשות השופטת), ומצד שני משמשת כנציג השלטון המרכזי אצל התושבים.

לשלטון המקומי אוטונומיה (יכולת ניהול עצמית) מסוימת בפעולתה מול השלטון המרכזי.

בשביל מה צריך שלטון מקומי? השלטון המקומי מאפשר מתן שירותים בהתאם לצרכים של האוכלוסייה המקומית, ויוצר מעורבות אישית של התושבים, בכך שהם יכולים להשפיע באופן ישיר (בהשתתפות בבחירות ובהתמודדות בהן) על הנעשה ביישובם.

השלטון המקומי בישראל פועל מכוחם של חוקים (עקרון "שלטון החוק"):

- **פקודת העיריות**, אשר מגדירה את התפקידים, הסמכויות ואופני הפעולה של עיריות
- **פקודת המועצות המקומיות**, אשר מגדירה את התפקידים, הסמכויות ואופני הפעולה של מועצות מקומיות
- בנוסף, קיים **"צו המועצות המקומיות (מועצות אזוריות) תשי"ח 1958"** אשר מגדיר את סמכויותיהן ודרכי פעולתן של המועצות האזוריות.

סמכויות הרשויות המקומיות

חקיקת חוקי עזר

הרשות המקומית מוסמכת **לקבוע** הנחיות כדי לבצע את התפקידים השונים המוטלים עליה ולספק את השירותים לתושבים, למשל בתחומי התברואה, איכות הסביבה ועוד. חוק עזר עירוני הוא סוג של חקיקת משנה ועליו להיות מאושר על ידי שר הפנים. לרשות ניתנת גם הסמכות **לאכוף** את חוקי העזר אותם היא מחוקקת.

הטלת מסים

הרשות המקומית מוסמכת להטיל מסים שונים ברמה המוניציפלית על מנת לממן שירותים שונים לתושבים, דוגמת ארנונה על מגורים ועסקים, היטל פיתוח על בניה, אגרות פינוי פסולת ועוד.

תכנון ובניה

לרשות המקומית הסמכות לאשר תכנון שימושים ובניה בפועל בנושאים מסוימים בשטח הרשות, וזאת באמצעות הועדה המקומית לתכנון ובניה.

שפיטה

לרשות המקומית סמכויות שונות מעין שיפוטיות הנוגעות לתושבים בתחומה, למשל הכרעה בערעורים של תושבים על מסים והיטלים שונים.

דרך לזכור את סמכויות הרשות המקומית: מ מיסים ח חוקי עזר ש שפיטה ב תכנון ובניה

תפקידי השלטון המקומי

לרשות המקומית תפקידים שונים המוטלים עליה בחוק, שהעיקריים שבהם:

תברואה וניקיון

על הרשות המקומית להבטיח את ניקיון המרחב הציבורי, למשל באמצעות פינוי אשפה, ניקוי רחובות וסילוק מפגעי תברואה.

אספקת מים ופינוי ביוב

על הרשות המקומית לדאוג לאספקת מים לתושבים באמצעות מערכת הובלת מים, ולפנות את המים המשומשים באמצעות מערכת ביוב.

רישוי עסקים

הרשות המקומית מוסמכת לתת לעסקים רישיון לפעול בתחומה, במידה והם עומדים בתנאים שנקבעו בחוק להפעלתו ובהתאם לשימושים השונים בקרקע.

שירותי דת

על הרשות המקומית לספק שירותי דת שונים לתושבים, דוגמת פיקוח על כשרות, אחזקת מקוואות, רישום לנישואין ועוד, באמצעות המועצה הדתית המקומית.

חינוך

הרשות המקומית אחראית על מערכת החינוך בתחומה: אחזקת המוסדות, העסקת חלק מן העובדים ואף הפעלת חלק מן המוסדות באופן מלא. אמנם משרד החינוך הוא שקובע את התכנים ומעביר את התקציבים המתאימים להפעלת התוכניות, אולם גם השלטון המקומי יכול לקחת חלק מסוים בעיצוב התוכניות.

שירותי רווחה

על הרשות המקומית לספק את שירותי הרווחה לתושבים הגרים בתחומה הנזקקים לשירותים אלו, וזאת בהתאם להנחיות, לתבחינים ולתקציב שניתן על ידי משרד הרווחה. בכל רשות קיימת לשכת רווחה אשר מפעילה את מערכת הרווחה ביישוב.

מכיוון שתקציב הרשויות המקומיות משתנה מרשות לרשות ומושפע, בין השאר, מגביית המסים באותה הרשות, הרי שהיקף השירותים ואיכותם משתנים מרשות אחת לאחרת ואין אחידות בין הרשויות השונות.

**דרך לזכור את תפקידי הרשות המקומית: ר רווחה ד דת
א אספקת מים ופינוי ביוב ח חינוך ר רישוי עסקים ת תברואה וניקיון**

תקציב הרשות המקומית

תקציב הרשות המקומית מורכב מהכנסותיה והוצאותיה. התקציב מוכן על ידי ראש הרשות ונמסר לאישור מועצת הרשות, ואחר כך לשר הפנים, שרשאי לשנותו או לדחותו.

הכנסות הרשות מגיעות ממספר מקורות :

הכנסות ממיסים מקומיים – מסי ארנונה כללית, על קרקע ובנייני מגורים, מס עסקים ואגרות שונות כמו רישיונות לשלטים, לוחות מודעות ורישיונות.

מענקים והקצאות של הממשלה – משרד הפנים מעביר לרשויות המקומיות מענקים לכיסוי גירעונותיהן וכן כספים לביצוע עבודות פיתוח. וכן כספים למימון שירותים ממלכתיים הניתנים על ידי הרשות כמו רווחה, חינוך ובריאות.

מקורות נוספים – תרומות, הכנסות מרכוש עירוני ומחברות כלכליות של הרשות, כמו מפעלי תרבות, קייטנות וחניה.

מבנה הרשויות המקומיות

סוגים של רשויות מקומיות:

עירייה: רשות עירונית, כלומר רשות שאחראית על ניהול ענייניה של עיר. לרוב יהיה בעיר מספר התושבים הגדול ביותר מבין סוגי הרשויות השונים.

מועצה מקומית: רשות מקומית האחראית על ניהול ענייניו של יישוב קטן מעיר או אוסף יישובים סמוכים.

מועצה אזורית: רשות מקומית שיש בתוכה כמה יישובים קטנים, לרוב כפריים או קהילתיים הפזורים במרחב משותף.

מועצה תעשייתית: רשות האחראית על ניהול איזור תעשייה שאינו שייך לרשות אחרת. בישראל יש כיום רק שתי מועצות תעשייתיות (מגדל תפן ונאות חובב).

שר הפנים הוא זה שמקים את הרשויות המקומיות וקובע את הסוג שלהן על פי מספר התושבים, אופי המגורים, רמת הפיתוח והתשתיות ועוד.

גופים בתוך הרשות המקומית:

מועצת הרשות המקומית:

- הגוף העליון ברשות המקומית, הרשות המחוקקת המקומית.
- בית הנבחרים של הרשות – התושבים בוחרים מי ישב שם.
- בגוף הזה יושבות מפלגות שקיבלו מספיק קולות בבחירות המקומיות.
- המועצה מחוקקת חוקים שנקראים תקנות עזר או חוקי עזר עירוניים.
- גם במועצה המקומית יש קואליציה ואופוזיציה, אבל האופוזיציה המקומית פחות חזקה מהאופוזיציה בכנסת, והיא לא יכולה להפיל את ראש המועצה בהצבעת אי אמון, כי הוא נבחר בבחירות ישירות. היא כן יכולה להפריע לו לעבוד.
- מספר חברי המועצה נקבע לפי מספר התושבים בה.

ראש רשות המקומית:

- ראש הרשות והסגנים שלו הם הרשות המבצעת המקומית.
- מתפקידי ראש הרשות המקומית: לדאוג שהחלטות מועצת הרשות המקומית יבוצעו, לנהל את העניינים השוטפים של הרשות המקומית, לייצג את הרשות המקומית כלפי חוץ וכלפי פנים.

ועדות הרשות המקומית:

- עוזרות לרשות המקומית לפעול. יש ועדות חובה, כמו ועדת כספים או ועדת הביטחון, ויש ועדות רשות, כמו ועדת חינוך.

הבחירות ברשויות המקומיות

לזכור: כל בחירות דמוקרטיות צריכות לקיים את תנאי כ"ח מש"ה, כולל הבחירות לרשויות המקומיות. לשים לב: הבחירות לרשויות המקומיות הן כלליות – מצביעים מגיל 17 (לעומת 18 בבחירות לכנסת) ומחזוריות – כל חמש שנים (לעומת כל ארבע שנים בבחירות לכנסת).

הבוחרים מטילים לקלפי שני פתקים – פתק אחד בעד אחת מהרשימות המתמודדות למועצת העיר, ופתק שני למעומד לראש הראשות המקומית (לעומת פתק אחד בלבד בבחירות לכנסת).

יתכן מצב שבו רוב חברי המועצה אינם תומכים בראש הרשות והוא יתקשה בביצוע תפקידו. מצד שני: הפרדת הבחירות בין ראש הרשות המקומית לבין מועצת הרשות המקומית הביאה ליציבות בניהול ענייני הרשות, שכן כעת קשה להדיח את ראש הרשות. כדי להדיח את ראש הרשות צריכה המועצה לפחות 3/4 מחברי המועצה, וכן צריך את אישור שר הפנים, וזה קשה להשגה.

הבחירות לראש הרשות המקומית:

בחירות אישיות: מצביעים לראש הרשות בפתק עם שמו, ולא בפתק עם שם המפלגה שלו.

בחירות רוביות: המנצח לוקח את כל הקולות, קולות המיעוט מתבזבזים. על מנת להיבחר ראש הרשות חייב לקבל לפחות 40% מהקולות. אם אף לא אחד מן המתמודדים קיבל רוב כזה, יש בחירות חוזרות, בהן מתמודדים רק שני המועמדים שזכו במספר הקולות הגבוה ביותר.

הבחירות למועצת הרשות המקומית

בחירות רשימתיות: מצביעים למפלגה, לא לאדם.

בחירות יחסיות:

אחוז המנדטים, הכיסאות שיהיו למפלגה במועצה, שווה לאחוז הקולות שקיבלו בבחירות.

דרג נבחר ודרג מבצע

ברשות המקומית, כמו בשלטון הכללי, יש שני דרגים.

דרג נבחר:

ראש הרשות המקומית, מועצת הרשות המקומית.

דרג מבצע:

עובדי עירייה שכירים.

יחסי השלטון המרכזי והשלטון המקומי

מעורבות השלטון המרכזי בהתנהלות השלטון המקומי:

השלטון המרכזי, בדרך כלל הממשלה באמצעות משרד הפנים, הוא הממונה על השלטון המקומי והוא המפקח עליו. הפיקוח והבקרה נעשים במספר דרכים, כאשר:

1. שר הפנים קובע את הגדרת הרשות המקומית - איזו רשות תזכה למעמד של עיר או למעמד של מועצה מקומית.
 2. שר הפנים קובע מהו שטח השיפוט של הרשות המקומית.
 3. שר הפנים קובע את מספר חברי מועצת הרשות, ובמקרים מסוימים רשאי להוסיף חברים נוספים שלא נבחרו.
 4. שר הפנים קובע את השכר של ראש הרשות ושל סגניו, וצריך לאשר מינוי עובדים של הרשות.
 5. משרד הפנים קובע כמה תקציב ומענקים תקבל הרשות המקומית. שר הפנים וגם שר האוצר יכולים לאשר או לדחות העלאות חורגות של מיסי ארנונה שמטילה הרשות המקומית על תושביה, לאחר שוועדת הכספים של הכנסת קבעה מראש.
 6. שר הפנים רשאי להתנגד לחוק עזר, ובמקרים מסוימים נדרש לאשרו.
 7. חוקי עזר עירוניים לא יכולים לסתור חקיקה ראשית.
 8. במקרים שבהם רשות מקומית אינה מצליחה להתנהל באופן מסודר ותקני מבחינה ניהולית וכלכלית, רשאי שר הפנים למנות "חשב מלווה" לפיקוח על מערכת הכספים והתקציב של הרשות המקומית. במקרים מסוימים רשאי שר הפנים להורות על בחירות ראש עירייה חדש, או מועצה חדשה או שניהם ולקבוע את תאריך הבחירות.
- הסנקציה החריפה ביותר שרשאי שר הפנים לנקוט כלפי רשות מקומית, היא לפזר את מועצת הרשות המקומית ולסיים את כהונת ראש הרשות המקומית ולמנות "מועצה ממונה" מבין תושבי המקום, או "ועדה קרואה" מאנשי מקצוע. ועדה כזו מנהלת את הרשות המקומית עד לבחירות הבאות, ויש לה את כל הסמכויות והחובות כמו למועצה נבחרת. שר הפנים ראשי למנות מועצה ממונה או ועדה קרואה במקרים בהם:

- א. הוא סבור שהרשות המקומית אינה מתפקדת כנדרש
- ב. בעלי התפקידים ברשות אינם ממלאים את תפקידם
- ג. מספר חברי המועצה ירד מתחת למינימום הנדרש
- ד. הרשות נמצאת בגירעונות כספיים גדולים / שיעורי גבייה נמוכים
- ה. תוכנית הבראה של הרשות נכשלה.
- ו. תקציב הרשות לא עבר בתום שישה חודשים מאישור תקציב המדינה.

בעד ונגד הפיקוח של השלטון המרכזי על השלטון המקומי

שאלת היחס בין השלטון המרכזי לשלטון המקומי, דרישה לעצמאות הרשות המקומית מצד אחד וההתערבות הרבה מצד שר הפנים והממשלה מצד שני, מעוררים דיון ציבורי, בשאלה מה האיזון הנכון ביניהם:

בעד יותר התערבות של השלטון המרכזי / פחות עצמאות לשלטון המקומי	בעד פחות התערבות של השלטון המרכזי / יותר עצמאות לשלטון המקומי
<ol style="list-style-type: none"> 1. תמנע חריגה מהתקציב, יהיה יותר חיסכון, והקפדה על נוהל תקין (עקרון הגבלת השלטון) 2. ימנע מצב שיבחרו לשלטון המקומי אנשים לא מתאימים, מקורבים וכו'. 3. מאפשר להפחית פערים חברתיים וכלכליים ועל ידי כך להקטין שסעים. 4. מאפשר לקדם פרויקטים לאומיים / מדינתיים (תפיסה רפובליקנית) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. קבלת ההחלטות מהירה ויעילה יותר, הצורך בפניה לשר הפנים מגדיל את הזמן והסחבת הנדרשים לפעולה (הגדלת הביורוקרטיה). 2. לכל רשות מקומית יש את הבעיות שלה והצרכים שלה, לכל רשות האופי שלה וזכות התושבים לקיים את אורח חיים שלהם. מדיניות אחידה פוגעת בהתפתחותה. (פלורליזם) (תפיסה רב תרבותית) 3. אנשי השלטון המקומי שנבחרו ע"י תושביהם, מכירים את צרכי הרשות שלהם, ויעמדו לבחירות על ידם. (שלטון העם)

ייצוג השלטון המקומי מול השלטון המרכזי:

על העיריות והמועצות המקומיות בישראל מאוגדות ב"מרכז השלטון המקומי". כל המועצות האזוריות מאוגדות ב"מרכז המועצות האזוריות בישראל". שני הגופים הללו פועלים בשיתוף פעולה ומייצגים את הרשויות המקומיות בפני הכנסת ובפני גורמים שונים ברשות המבצעת ובפני גורמים לא שלטוניים, כמו ההסתדרות והתאחדות הקבלנים.

תהליך דומה ניתן לראות גם במגזר הערבי (ראו בהמשך).

"מדד חברתי כלכלי"

זהו דירוג של הישובים בישראל שמדרגת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. אשכול 1 - היישובים ברמה הנמוכה ביותר (לדוגמה, כסיפה), אשכול 10 – היישובים ברמה הגבוהה ביותר (לדוגמה, סביון). בולט במדד מקומם הנמוך של יישובים ערביים וישובים חרדיים.

הרשויות המקומיות – היבטים פוליטיים

לרשות המקומית יש סמכויות בתחום הבנייה, הפיתוח ועיצוב חזות הישוב, דבר שנותן לרשות המקומית כוח להחליט על ייעודי קרקע (אם אפשר לבנות על שטח מסוים, מה אופי הבנייה ועוד). החלטות כאלו הן בעלות משמעות כלכלית וחברתית (האם יבנו בית כנסת, האם מקווה, האם מתנ"ס, מגרש כדורגל), וגוררות מעורבות תושבים וקבוצות לחץ שונות. ואכן, ברשויות המקומיות מתנהלים מאבקי כוח פוליטיים, של קבוצות לחץ מקומיות, רשימות עצמאיות ורשימות שקשורות למפלגות ארציות.

אחת התופעות היא היחלשות כוחן של המפלגות הארציות – והצלחתם של מתמודדים עצמאיים, מקומיים. במקרה כזה, שיקולי האזרחים במי לבחור מתמקדים בשיקולים מקומיים, ופחות בשיקולים ארציים. אחת הבעיות בתופעה זו היא היווצרותן של מפלגות קטנות רבות, דבר שיוצר פיצול גדול במועצת הרשות ומקשה על פעילותה.

תופעות נוספות הן ניסיון של מפלגות ארציות חדשות להיכנס לפוליטיקה המקומית, כדי להתבסס ולהגדיל השפעה, ומצד שני – ניסיון של מפלגות מקומיות לעבור לזירה הארצית – כמו מפלגת ש"ס, ופעילים מקומיים שעברו לזירה הארצית – כמו מאיר שטרית ודוד לוי.

השלטון המקומי במגזר הערבי

עם קום המדינה, רק ארבעה ישובים ערביים היו בעלי מעמד של רשות. שאר היישובים נוהלו על ידי "מוכתרים". עם השנים, התפתחו רשויות נוספות, אבל השלטון המקומי במגזר הערבי עומד מול כמה בעיות יסוד.

בעיות יסוד ברשויות המקומיות במגזר הערבי

אפליה בנושא תקציב. היישובים הערביים לא קיבלו הטבות, תמריצים והנחות שיישובים יהודיים נהנו מהם (כמו לפי החוק לעידוד השקעות הון, הטבות ל"יישובי ספר" או "יישוב בקו העימות").

ההכנסות מארנונה נמוכות ברשויות הערביות מאלו שברשויות היהודיות. הדבר נובע משני גורמים – האחד גבייה בלתי מספקת והשני המצב הכלכלי של האוכלוסייה הערבית, שאחוז גבוה ממנה זכאי לפטור או להנחות בארנונה.

אפליה בתקצוב. התמיכה של השלטון המרכזי בשלטון המקומי התבססה על גודל היישוב, ולא על מצבם החברתי - כלכלי של התושבים, דבר שפוגע ביישובים חלשים.

מחסור במענקי ממשלה. בנוסף, היישובים הערביים קיבלו עבור כל נפש מענק נמוך יותר מזה שקיבלו היישובים היהודיים.

מחסור בקרקעות לפיתוח ולתעשייה. ביישובים הערביים קיים מחסור בקרקעות לפיתוח ולתעשייה, שמהוות מקור להגדלת הכנסות.

יישובים בלתי מוכרים. במגזר הערבי קיימים יישובים בלתי מוכרים, שאין להם מעמד מוכר של רשות, ולכן הם לא נהנים משירותים מסודרים של בריאות וחינוך, והם נותרים חסרי תשתיות של מים, חשמל וכבישים.

טבלה - ההבדלים בין השלטון המקומי במגזר הערבי ובמגזר היהודי

הגורמים	מגזר ערבי	מגזר יהודי
הכנסות ממיסים	גבייה נמוכה של 20% מיסים ברשויות הערביות רוב האוכלוסייה מרוויחה שכר נמוך.	גבייה של 30% מיסי ארנונה. פחות פטורים והנחות
אפליית תקצוב	ישובים ערבים לא מקבלים הטבות והנחות.	ישובים יהודיים מקבלים הנחות והטבות כמו יישוב בקו עימות או יישוב מרוחק ממרכז הארץ.
מחסור במענקי ממשלה	הקצאה כספית לנפש נמוכה	הקצאה כספית לנפש גבוהה
מחסור בהקצאת קרקעות	חוסר בקרקעות לתעשייה ופיתוח כלכלי. רוב הקרקעות מנוצלות לצרכי מגורים.	הקצאת קרקעות רבות לתעשייה מפותחת.
ישובים לא מוכרים	ישובים שאינם מופיעים במפות, בד"כ ישובים בדווים בנגב ובגליל. התוצאה: ללא מעמד שמאפשר להם לקבל חשמל מים כבישים ושירותי חינוך ובריאות.	כל הישובים מוכרים בעלי מעמד שמאפשר להם לקבל שירותים שונים.

מגמות פוליטיות בשלטון המקומי במגזר הערבי

בעקבות הצלחתם של מנהיגים צעירים להיבחר לתפקידי הנהגה ובעקבות הקמתו של הוועד הארצי של ראשי המועצות הערביות הפכו בשני העשורים האחרונים ראשי הרשויות המקומיות לכוח פוליטי חזק יותר בהשוואה לעבר, ויש להם לכן חשיבות רבה יותר במערכת הדמוקרטית הייצוגית במדינת ישראל.

הלחץ של ראשי הרשויות הערביות להגדלת תקציבי פיתוח ומענקים משפיע, ובשנים האחרונות פועלות ממשלות ישראל יותר ויותר לקראת השוואת מעמד היישובים במגזר הערבי למעמד היישובים במגזר היהודי, כנדרש במדינה דמוקרטית.

החשיבות המיוחדת של השלטון המקומי במגזר הערבי

1. הרשות המקומית מהווה מקור חשוב לסמכות פוליטית הפועלת לצמצום הפער בין המגזר הערבי לבין המגזר היהודי.
2. באמצעות הרשויות המקומיות, על ידי הגדלת תקציב הפיתוח, ניתן לפעול לשיפור רמת השירותים הכלכליים והחברתיים הניתנים לתושבים.
3. שמירה על קשר רצוף עם הממסד הפוליטי של המדינה.

עקרונות דמוקרטיים ויישומם

עיקרון דמוקרטי	הצגת העיקרון	הסבר כיצד העיקרון בא לידי ביטוי בפעילות הרשות המקומית
עקרון שלטון העם	העם הוא הריבון, העם הוא מקור הסמכות השלטונית במדינה. העם מנהל את המדינה באמצעות נציגים.	באמצעות השתתפות בבחירות, מבטאים תושבי הרשות את ריבונותם, שכן הם בוחרים בנציגים המקומיים שינהלו עבורם את העיר או הרשות המקומית. בבחירות המקומיות האפשרות של התושבים להשפיע רבה, וגם מידת ההיכרות שלהם עם המועמדים יכולה להיות משמעותית יותר ממערכות בחירות ארציות. בנוסף, כל תושב (מגיל 21) יכול גם להעמיד עצמו לבחירה, ובכך לייצג בעצמו את האינטרסים של בוחריו.
עיקרון הפלורליזם	ריבוי ומגוון קבוצות והכרה של המדינה בזכות קיומן.	חברי המועצה הנבחרים מייצגים מגזרים/קבוצות שונות בתחומי הרשות.
עיקרון הכרעת הרוב	החלטות מתקבלות על ידי הרוב. יחד עם זאת אסור לרוב לפגוע בזכויות של המיעוט.	בחירות לראש הרשות על הזוכה לקבל לפחות 40% מבין הקולות הכשרים. אם אף מועמד לא קיבל את מספר הקולות הנדרש, יתקיים סיבוב שני בבחירות כעבור 14 יום, ובו יתמודדו שני המועמדים שקיבלו את מספר הקולות הרב ביותר. בסיבוב בחירות זה יזכה המועמד שזכה במירב הקולות.
עקרון הגבלת השלטון	לשלטון יש עוצמה רבה. לכן יש להגביל את כוחו ולפקח על פעולותיו על מנת שלא יפגע בזכויות האדם והאזרח.	הבחירות, בעצם קיומן, מהוות אמצעי להגבלת השלטון, שכן נבחר הציבור יודעים שהם עומדים למבחן הציבור מדי 5 שנים. במידה והציבור אינו מרוצה מנבחריה הוא יכול להחליפם, והדבר מרתיע מפני שימוש לרעה בעוצמה שניתנת בידי הנבחרים.
עקרון הפרדת רשויות	קיימות שלוש רשויות, לכל רשות יש תפקיד משלה ואסור לרשות אחת להתערב בעבודת הרשות האחרת.	השלטון המרכזי מעביר תקציבים לשלטון המקומי לניהול ענייני השוטפים, והשלטון המקומי מהווה בעצם זרוע מינהלית מבצעת של השלטון המרכזי. יחד עם זאת, לשלטון המקומי יש אוטונומיה בתחומים רבים, והוא מחויב לבוחריו אשר מתגוררים בשטח הרשות.
עקרון השוויון	כל בני האדם נולדו שווים, ומגיעות להם זכויות שוות.	בבחירות הינן בחירות שוות, כלומר - כל קול שווה למשנהו. יתרה מזאת, בבחירות לרשויות המקומיות בניגוד לבחירות לכנסת, יכולים להצביע גם תושבי קבע באותה הרשות (ולא רק אזרחים), דבר אשר מדגיש את השוויון בין כלל התושבים המתגוררים במקום.

תקשורת ופוליטיקה (לא נלמד בכיתה)

הגדרות

תקשורת היא תהליך חברתי של חילופי מידע בין בני אדם, תוך כדי שימוש במערכות סמלים וסימנים מוסכמים.

תקשורת המונים מעבירה מסרים ומידע באמצעים טכנולוגיים על מנת להגיע לקהל רחב ואנונימי של אנשים בזמן קצר מאוד ובאופן פומבי. ערוצי התקשורת העיקריים הם : עיתונות, רדיו, טלוויזיה, רשת האינטרנט.

הזכות לחופש הביטוי

זכות זאת הינה אחת מהזכויות היסודיות והבסיסיות של האדם. פירושה שלכל אדם יש הזכות להחזיק בדעות משלו ולבטא אותן מבלי שיגבילו אותו, וכן זכותו לקבל ולמסור מידע לאמצעי התקשורת. זוהי זכות רחבה הכוללת חירויות נוספות, ביניהן : חופש העיתונות, חופש היצירה וכו'.

על פי מערכת המשפט בישראל הזכות לחופש הביטוי הינה "זכות עילאית", בפס"ד "קול העם" 1953 השופט אגרנט קבע כי "אין קיום למשטר דמוקרטי אם אין שיטת המשפט מכירה בחופש הביטוי". דברים אלו מתבססים על הכרזת העצמאות כקובעת את ערכי המדינה. מאז ועד היום נחשבת זכות זאת לאחת מזכויות היסוד, פסק הדין יצר את התשתית לקיום חופש העיתונות ולהגנה עליו מפני פגיעה.

חשיבות הזכות לחופש הביטוי במדינה הדמוקרטית

1. **חופש הביטוי מאפשר גילוי אמת** - קיום דיון חופשי והחלפת רעיונות הם המאפשרים את גילוי האמת החיונית לקיומו של משטר דמוקרטי. ללא חופש ביטוי יש חשש מהכתבה שלטונית של האמת, אין התמודדות וקיים חשש שהאמת לא תצא לאור.
2. **חופש הביטוי מבטיח את התהליך הדמוקרטי במדינה** - חופש הביטוי מאפשר פלורליזם, הצגת מגוון דעות בין קבוצות. על ידי כך מובטח כי כלל האזרחים, הן המיעוט והן הרוב במדינה, יוכלו להשתתף בתהליך הדמוקרטי.
3. **חופש הביטוי מאפשר פיקוח וביקורת על פעילותם של נבחרים העם ("הגבלת השלטון")**
4. **חופש הביטוי מאפשר לשמור על יציבות חברתית**

א. חופש הביטוי מאפשר "שחרור קיטור" של קבוצות מיעוט בגלוי וכך מתאפשרת מחאה ללא אלימות, דבר המביא ליציבות חברתית ("דרך התמודדות עם שסעים).

ב. טיפוח סובלנות ופתיחות לשינוי בחברה - חופש הביטוי מאפשר היכרות עם רעיונות חדשים ובלתי מקובלים. הדבר מבטיח שהחברה לא תיתפס לנוקשות חברתית (כלומר תתמודד למעשה עם השינויים בתוכה).

5. **חופש הביטוי מאפשר הגשמה עצמית של הפרט** - האדם העומד במרכז התפיסה הדמוקרטית יכול לממש עצמו על ידי ביטוי דעותיו, רגשותיו והעדפותיו.

יחסיות הזכות לחופש הביטוי

ככל זכויות האדם והאזרח, הזכות לחופש הביטוי אינה זכות מוחלטת ובלתי מוגבלת. הזכות לחופש הביטוי עשויה להתנגש עם **הזכות לשם טוב** המעוגנת בחוק איסור לשון הרע, **הזכות לפרטיות** המעוגנת בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו, ו**בזכות להליך משפטי הוגן**, המעוגנת בחוק יסוד השפיטה.

כלומר, על אף שחופש הביטוי מרכזי ומשמעותי בחיי המדינה הדמוקרטית הוא לא כולל את הזכות לחשוף את חייו הפרטיים ואת אמונותיו של מי שאינו איש ציבור ללא הסכמתו. חופש הביטוי עשוי גם להתנגש עם ביטחון המדינה ושלוש הציבור (כמו במקרה שחיילים מסמסים הביתה מידע על פעולות צבאיות...). כמו בכל מקרה של התנגשות בין זכויות, העקרון המנחה הוא מציאת איזון ביניהן. האיזון נעשה בחוק או על ידי בית המשפט.

זכות הציבור לדעת

הזכות לדרוש מידע ולקבל מידע הינה חלק בלתי נפרד מהזכות לחופש הביטוי. אזרח שברצונו למלא את חובותיו האזרחיות מתוך שיקול דעת זכאי לדעת וגם חייב לדעת על פעולותיהם של נבחריו. זאת כדי שיוכל ליצור לעצמו דעה עצמאית על שאלות בענייני החברה והמדינה. לכן, השלטון צריך ליידיע את הציבור בכל הנוגע למדיניותו או לפעולותיו.

בשנת 1998 נחקק חוק "חופש המידע בישראל". מטרת החוק היא לעגן את הזכות לחופש המידע ולקבוע איזונים בין חופש המידע לבין הצורך בשמירה על סודיות המידע לשם הגנה על ערכים ואינטרסים אחרים.

מקורות המידע של התקשורת

התקשורת שואבת את המידע שהיא מפרסמת ממקורות מסוגים רבים : רשמיים ולא רשמיים, מוסמכים ולא מוסמכים, קבועים ומזדמנים, בע"פ וכתובים. מקורות אלה מגיעים בדרכים שונות :

- **הציבור** : אנשים המפרסמים או מוסרים מידע.

- **אירועים** : עצרות, הפגנות, שביתות, טכסים, אירועים חריגים.

- **ארגונים** : ארגוני מגזר שלישי וארגוני החברה האזרחית.

- **המערכת השלטונית** : אחד ממקורות המידע של התקשורת היא המערכת השלטונית. השלטון מוסר לתקשורת מידע על עמדות השלטון ומדיניותו בתחומים השונים. מסירת המידע נעשית בשתי דרכים :

- **הדרך הרשמית** - מנגנונים : מנגנוני דוברות ויחסי ציבור נותנים שירותים לעיתונות ומספקים לעיתונות ולייתר אמצעי התקשורת חומרים כתובים, מארגנים מסיבות עיתונאים וראיונות עם אישים במערכת השלטונית.

- **הדרך הלא רשמית** - הדלפות : הממסד הפוליטי עושה שימוש בהדלפות מטעמים שונים, הן מטעמים של טובת הציבור והן מטעמים אינטרסנטים פוליטיים על מנת לקדם אינטרסים פוליטיים של המדליף.

מגוון מקורות המידע השונים מהם שואבת התקשורת את המידע שברשותה תורמים להיותה תקשורת חופשית ובלתי תלויה בשלטון.

תפקידי אמצעי התקשורת במדינה דמוקרטית

שתי גישות ביחס לתפקיד העיתונאי :

עיתונות מדווחת - תפקיד העיתונאי לדווח לציבור וליידע אותו על הנעשה במדינה, הדיווח נעשה מתוך רצון להביא תמונה מאוזנת ללא נקיטת עמדה.

עיתונות מעורבת - העיתונאי בעל גישה ברורה ומגובשת ותפקידו הוא להשפיע על הנעשה במדינה ועל השקפת עולמם של האזרחים. העיתונאים הנוקטים בגישה זאת לרוב רואים עצמם כמייצגים את האינטרס הציבורי או אינטרס של קבוצות מסוימות בחברה ופועלים למען.

אמצעים בהם משתמשים כלי התקשורת

בכדי לסייע לאזרח בתהליך קבלת החלטות משתמשים כלי התקשורת במספר אמצעים :

- א. **דיווח / סיקור ומתן פרשנות** - מתן אינפורמציה בתחומים שונים - כלכלה, פוליטיקה, חברה. על ידי העברת ידיעות, חדשות מתן פרשנויות עוברים המסרים החברתיים תרבותיים.
- ב. **ביקורת** - התקשורת נחשבת לאחד מאמצעי הפיקוח והביקורת הכי חזקים במדינה הדמוקרטית. היא עושה תחקירים שחושפים מידע על התנהלות השלטון, ומדגישה נושאים שהציבור צריך לשים אליהם לב, וכך מאפשרת לאזרחים לקבל מידע על השלטון ולפקח עליו. התקשורת חושפת את מחדלי השלטון ויוצרת דעת קהל. התקשורת מספקת מידע שעשוי לעורר מחאה ובעקבות כך מדווחת על מחאה זו. ללא דיווח על הפגנות ומחאות אין למחאה כל יכולת להשפיע. מכאן, התקשורת גם מעצבת דעת קהל וגם מבטאת אותה.
- ג. **העברת מידע ותיווך בין השלטון לאזרחים ומתן במה** - התקשורת מאפשרת לשלטון לפרסם את השקפותיו ולשכנע את הציבור בצדקת דרכו, ובו זמנית היא מעניקה במה לכל אזרח המעוניין להציע מדיניות חלופית ולגייס תמיכה במדיניות זו. הפוליטיקאים משתמשים בתקשורת כדי להעביר מסרים לציבור וגם כדי ללמוד מה קורה ומה הציבור חושב עליהם.
- ד. **תעמולת בחירות** : בתקופת בחירות המפלגות מעבירות מסרים לציבור דרך התקשורת. כיום המועמדים, הפוליטיקאים פיתחו תלות רבה ביועצי תדמית, פרסומאים בשל הבנה כי תעמולת הבחירות הינה בעלת עוצמה וחשיבות בהכרעת הבוחר.

כוחם ועוצמתם של כלי התקשורת

התקשורת קובעת את סדר היום הציבורי : היא קובעת אלו נושאים יגיעו לציבור ואיזה סוג של מידע יקבל הציבור, לכן יש לה הרבה השפעה על הנושאים שיעסיקו את האזרחים. חשוב לזכור שעלול להיווצר מצב בו בעיה ציבורית חשובה לא עולה לדיון בתקשורת, והציבור אינו מודע לה. בעיה נוספת היא הרצון של נבחר ציבור לעסוק בנושאים פופולריים, "לקבל כותרות", ולא דווקא בנושאים החשובים.

התקשורת מבנה מציאות ומעצבת דעת קהל : היא עוסקת בדיווח של המציאות וגם בפרשנות של המציאות. אנשי התקשורת בוחרים באיזו דרך לסקר כל אירוע ואיזה אירוע הוא יותר חשוב. כך התקשורת משפיעה על הדרך שבה אנחנו תופסים מציאות ועל הדעות שלנו. היא יכולה באותה דרך גם להשפיע על תוצאות הבחירות.

גורמים שמשפיעים על בחירת הנושאים שיסוקרו בחדשות

הגבלות העורכים - זמן שידור או גודל הכתבה בעיתון.

הגבלה מכוח החוק או הסדרים המגבילים את חופש פעולתם של העיתונאים (כמו צנזורה צבאית, קידום ערכים מסוימים הקבועים בחוק, איזון בין דעות, סובידיצה).

התערבותם של בעלי הממון בשיקולי העריכה. לדוגמה - בעל עיתון שבבעלות חברה מסוימת לא ירצה לפרסם כתבה ביקורתית על החברה.

קבוצות אינטרס שונות. שימוש בכלי התקשורת לקידום עניינים אישיים. לדוגמא – פרסום של הפגנה או אירוע מסוים בכדי לעורר דעת קהל.

תחרות בין אמצעי התקשורת מביאה לדיווחים ראשוניים ובלעדיים ("סקופ"), הדיווחים יהיו מהירים וקליטים ויוצגו באפן דינמי. אירוע שאין בו תנועה לא ימשוך את תשומת הלב העיתונאית ולא יוצג בפני האזרחים.

כלומר, יש להיות מודעים לכך שכל אמצעי תקשורת מונעת על ידי אינטרסים ואידיאולוגיות שונים, נתון למגבלות שונות ופועל בדרכים מגוונות.

חשוב לזכור שהתקשורת מציגה לעיתים תמונה שאינה משקפת בצורה מהימנה את המציאות בשל רצונה להשפיע על עיצוב דעת הקהל, ופעמים רבות היא קובעת את סדר היום הציבורי על ידי העלאת נושאים שיש לה אינטרס בקידומם. הדבר בא לידי ביטוי לא רק בבחירות הנושאים אלא גם באופן הצגתם – הן בתוכן והן במעטפת התקשורתית (צילום, בחירת מראיינים, עיצוב גרפי וכו'). לכן הצופה, הקורא או המאזין עלול לגבש השקפת עולם מוטעית.

אמצעים המגבילים את התקשורת

פקודת העיתונות - יש צורך ברישיון להוציא לאור עיתון. לאחרונה פורסם כי שר הפנים פועל לביטול חוק זה.

הצנזורה הצבאית - יחידה השייכת לאגף המודיעין בצה"ל ותפקידה לפקח ולאסור על פרסומן והפצתן של ידיעות ביטחוניות. (צנזורה פורמלית)
הצנזורה הצבאית הפועלת בישראל פועלת לפי החוק המנדטורי משנת 1945, תקנות הגנה (שעת חירום).

צו איסור פרסום - סעיף 70(ה1)(1) לחוק בתי המשפט: "בית משפט רשאי לאסור פרסום שמו של חשוד שטרם הוגש נגדו כתב אישום או פרט אחר מפרטי החקירה, אם ראה כי הדבר עלול לגרום לחשוד נזק חמור ובית המשפט סבר כי יש להעדיף את מניעת הנזק על פני העניין הציבורי שבפרסום...".

אתיקה עיתונאית - לממסד העיתונאי היכולת לפקח על עבודתם של העיתונאים ואף להטיל סנקציה במקרה של חריגה מהכללים.

אילוצים פוליטיים – גורמים פוליטיים משפיעים על כלי התקשורת בדרכים פורמליות ובלתי פורמליות, בעיקר בתחום השידור הציבורי, כדי שיספקו מידע ופרשנות לטובת האינטרסים שלהם או שיבלמו מידע ופרשנות המזיקים לאינטרסים אלה.

בעלות פרטית על כלי תקשורת – משפיעה על הפרסום העיתונאי על פי השקפתם הפוליטית ועל פי האינטרסים הכלכליים של הבעלים.

אמצעים השומרים על עצמאותה של התקשורת

תקשורת פלורליסטית וגלובאלית - הציבור חשוף כיום למידע רב וממקורות רבים ומגוונים. המידע המופץ באתרי האינטרנט בארץ ובעולם ובשידורי טלוויזיה מהעולם אינו כפוף להסכמי צנזורה. אפילו בנושאים של ביטחון המדינה.

מעורבות בג"צ - החל מפסק הדין בעניין "קול העם" הגן בג"צ על חופש הביטוי וחופש העיתונות, בצד הדגש על שמירת ביטחון המדינה.

חסיון עיתונאי – עיתונאי רשאי שלא לחשוף את מקורותיו. במציאות נחשפים העיתונאים ללחצים מגוונים והם אינם עמידים לחלוטין בפניהם.

חוק נגד בעלות צולבת – כדי לצמצם את ההשפעות של ה"צנזורה הפרטית של הבעלים" על פרסום מידע, הוגבלה בחקיקה האפשרות ל"בעלות הצולבת" (cross ownership), האפשרות שאותו אדם יהיה בעליו של עיתון וגם בעלים של תחנת שידור, וישלוט בכל מקורות המידע ובימות הדיון הציבורי. כך נחסמה דרכם של בעלי שליטה בעיתונות הכתובה למעורבות בזיכיונות השידור המסחרי ברדיו ובטלוויזיה.

מועצת העיתונות – נציגי המועצה מגנים על חופש העיתונות בכנסת ובמאבק על דעת הקהל.

תקשורת מגויסת

עד מלחמת יום הכיפורים – התקשורת בישראל היא תקשורת "מגויסת" – כלומר, תקשורת אשר תומכת בשלטון ומחזקת את עמדותיו בנושאים חוץ וביטחון, שהפכו ל"פרות קדושות", נושאים שאין בהם דיון לאומי.

לאחר מלחמת יום הכיפורים – התקשורת הכירה בחלקה בטיפול אווירי השאננות, חוסר הביקורת על השלטון וחוסר הפיקוח עליו, ולכן החלה לגבש גישה חושפנית, ביקורתית כמקובל בדמוקרטיה מערבית. מאז – התקשורת בישראל היא פחות מגויסת ויותר מדווחת, לוחמת ומבקרת.

בשנים האחרונות עולות טענות כי כלי תקשורת מסוימים, הנמצאים בבעלותם של גופים שונים, משקפים הטיות פוליטיות של אותם גופים (ידיעות אחרונות, ישראל היום, הארץ).

השפעת האינטרנט על החוקים והכללים

מערכת החוקים וכללי האתיקה העיתונאית אינם חלים על האינטרנט.

עם כניסת האינטרנט חל שינוי מהותי במפת התקשורת. לצד ארגוני התקשורת המסורתיים קם ארגון תקשורת בעל טכנולוגיה חדישה ומשוכללת, אשר עליו לא חלים חוקים או כללי פיקוח.

היקף המידע באינטרנט הוא עצום, הוא מגיע במידיות ללא כל זמן המתנה או אישור כיון שהוא נגיש לכל, תפוצת המידע רחבה ביותר: ניתן לדעת כל דבר ועל כל אחד מכל מקום בעולם. עלות הפקת המידע באינטרנט היא אפסית וזמינה לכל.

באינטרנט אין פיקוח על התכנים טרם פרסומם, באתרים שונים מתפרסם מידע שלא נבדק טרם פרסומו, ועל-כן יכול להיות **מידע שקרי, מוטעה ולעיתים אף מידע רגיש שעצם פרסומו עלול לפגוע באדם כלשהו או במדינה כולה.**

כל אדם יכול בעלות אפסית להעלות אתר משלו, ללא כל צורך ברישיון או בהוכחת מומחיות ולציבור קשה להבחין האם מדובר במידע חדשותי או בפרסום, בין מידע לדעה. הדבר מתחדד כאשר ניתן לגלוש ולעבור בין האתרים השונים על-ידי לינקים – אדם יכול לקרוא באתר חדשותי, אך בקליק אחד לעבור לאתר אחר לגמרי, השונה מהותית מהאתר הראשון. כך יכול הוא להיתקל במידע לא מהימן, בניגוד לאתר הראשון אליו נכנס.

בנוסף, לציבור אין דרך לגלות מיהו הכותב, האם הוא עיתונאי, בעל אינטרס או צד בעניין.

מחווך מושגים

קיצ תשע'ח

מלוא הנקודות בבחינת הבגרות יינתנו להגדרה הכוללת:

התייחסות לכל הרכיבים

ויוצרת בעזרת מילות קישור מתאימות

הגדרה בהירה

הרקע ההיסטורי, הכרזת העצמאות	
<div> <div>☒</div> <div>מכתב ששלח שר החוץ הבריטי בלפור (ב- 1917) ללורד היהודי רוטשילד</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>מודיע על החלטת ממשלת בריטניה לקדם הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל</div> </div>	הצהרת בלפור
<div> <div>☒</div> <div>הסמכה לבריטניה על ידי חבר הלאומים (ב- 1922)</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>להקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל (יישום הצהרת בלפור)</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>המנדט ניתן על ארץ ישראל משני עברי הירדן (בריטניה הוציאה את עבר הירדן המזרחי מחוץ למנדט ובכך הניחה תשתית לממלכת ירדן)</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>המנדט מדגיש את הצורך לשמור את הזכויות האזרחיות והדתיות של לא-יהודים בארץ ישראל</div> </div>	כתב המנדט
<div> <div>☒</div> <div>החלטת עצרת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947 (29.11.47)</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>החלטה להקים בתוך החלק שנותר מן המנדט בארץ ישראל המערבית, מדינה יהודית ומדינה ערבית</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>ההנהגה היהודית קבלה את התכנית. ההנהגה הערבית דחתה אותה והערבים החלו בפעולות איבה/מלחמה (השלב הראשון של מלחמת העצמאות)</div> </div>	החלטה 181 – תוכנית החלוקה
<div> <div>☒</div> <div>מסמך ההכרזה על מדינת ישראל שנחתם על ידי דוד בן גוריון וחברי מועצת העם (=נציגי הישוב היהודי בארץ ישראל)</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>הוכרזה בה' באייר תש"ח, 14 במאי 1948, בתל אביב, בעיצומה של מלחמת העצמאות</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>כוללת שלושה חלקים: חלק היסטורי (לגיטימציה), חלק מעשי וחלק הצהרתי (אופי המדינה ועקרונותיה, פנייה לגורמים שונים).</div> </div>	הכרזת העצמאות
<div> <div>☒</div> <div>הצדקות להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל הקשורות לאירועים היסטוריים (חובה לזכור 3 דוגמאות):</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>בה קם העם היהודי, התעצב ויצר נכסי תרבות ובראשם התנ"ך</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>במהלך הגלות העם המשיך בתקווה ובמאמץ לשוב לארץ ישראל</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>נעשה מאמץ לשיבה לארץ בדורות האחרונים, שהביא להקמת ישוב גדול ומבוסס</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>השוואה הוכיחה את ההכרח בפתרון בעיית האנטישמיות על ידי מדינה יהודית</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>השתתפות היישוב היהודי במלחמת העולם השנייה הקנתה לו את הזכות להימנות על העמים באו"ם</div> </div>	הכרזת העצמאות: הצדקות היסטוריות
<div> <div>☒</div> <div>הצדקה להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל הנובעת מהכרה בינלאומית בזכותו של העם היהודי למדינה בארץ ישראל</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>באה לידי ביטוי בהחלטות רשמיות של מדינות וגופים בינלאומיים: הצהרת בלפור, כתב המנדט, החלטת החלוקה</div> </div>	הכרזת העצמאות: ההצדקות הבינלאומיות (משפטיות)
<div> <div>☒</div> <div>הצדקה להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל הנובעת מהזכות הטבעית והאוניברסלית של כל עם להגדרה עצמית</div> </div>	הכרזת העצמאות: הצדקה טבעית
<div> <div>☒</div> <div>בהכרזה בא לידי ביטוי האופי היהודי של המדינה בדברים הבאים (חובה לזכור 2 דוגמאות):</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>בשם המדינה: מדינת ישראל/ בהכרזה עליה כמדינה יהודית</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>בפתיחת שעריה לכל יהודי</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>בקריאה לעם יהודי להתלכד סביבה</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>בקביעה כי המדינה תהיה מושתתת על יסודות החרות הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל</div> </div>	מאפיינים היהודיים של המדינה הבאים לידי ביטוי בהכרזה
<div> <div>☒</div> <div>בהכרזה בא לידי ביטוי האופי הדמוקרטי של המדינה בדברים הבאים (חובה לזכור 3 דוגמאות):</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>הכרזה על הקמת מוסדות דמוקרטיים / קיום בחירות / כינון חוקה</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>הבטחה לשוויון זכויות חברתי ומדיני לכל אזרחיה ללא הבדל דת גזע ומין/ בהבטחה לחרות דת מצפון לשון כינון תרבות</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>בהבטחה להיות נאמנים לעקרונותיה של מגילת האו"ם</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>בקריאה לערבים תושבי המדינה שקמה להשתתף בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>בהבטחה להעניק לערבים אזרחי ישראל נציגות מתאימה בכל מוסדות המדינה</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>שמירה על המקומות הקדושים לכל הדתות</div> </div> <div> <div>☒</div> <div>פיתוח הארץ לטובת כל תושביה</div> </div>	מאפיינים דמוקרטיים של המדינה הבאים לידי ביטוי בהכרזה

<p>פניות לגורמים שונים</p>	<p>☒ לאו"ם – לשיתוף פעולה בהגשמת תוכנית החלוקה, הקמת אחדות כלכלית בארץ ישראל בכללותה, ולקבל את ישראל לתוך משפחת העמים</p> <p>☒ לערבים תושבי מדינת ישראל שזה עתה קמה - לשמור על השלום, לקחת חלק בהקמת המדינה, על יסוד אזרחות מלאה ושווה במדינה וייצוג מתאים בכל מוסדותיה</p> <p>☒ למדינות שכנות- מושטים יד לשלום ושכנות טובה, לשיתוף פעולה במאמץ לקדם את המזרח התיכון כולו.</p> <p>☒ לעם היהודי בתפוצות להתלכד סביב הישוב היהודי ולסייע במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל</p>
<p>א' – מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית:</p> <p>הרעיון הלאומי, ההצדקות למדינת הלאום, עמדות לגבי אופייה הרצוי של המדינה היהודית, המאפיינים היהודיים של המדינה (משפטיים, מרחב ציבורי, בין הציבורי לפרטי), מדינת ישראל והעם היהודי בתפוצות, המיעוטים בישראל, השסע הלאומי</p>	
<p>הרעיון הלאומי וסוגים / טיפוסים של מדינות לאום</p>	
<p>מדינה (מהו התנאי למדינה)</p>	<p>☒ ארגון חברתי</p> <p>☒ הכולל שלטון</p> <p>☒ על אוכלוסייה</p> <p>☒ היושבת בשטח מוגדר (טריטוריה)</p> <p>☒ בעל ריבונות פנימית וחיצונית (חוסר כפיפות לגורמים חיצוניים)</p> <p>☒ הכרה בינלאומית (קיים ויכוח האם זהו מרכיב הכרחי בהגדרה)</p>
<p>אזרח</p>	<p>☒ מעמד חוקי ממנו נובעות זכויות וחובות (התנאים לקבלת האזרחות משתנים ממדינה למדינה)</p> <p>☒ הזכויות העיקריות: הגנה על בטחונו, הצבעה בבחירות, זכות כניסה למדינה, חופש עיסוק במדינה, זכויות סוציאליות</p> <p>☒ החובות העיקריות: ציות לחוק, חובות על פי חוק (תשלום מיסים ושרות צבאי או לאומי)</p>
<p>קבוצה אתנית</p>	<p>☒ קבוצה שלה יסודות משותפים אתניים-תרבותיים: מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, ולעיתים גם דת</p> <p>☒ קבוצה זו אינה בהכרח בעלת דרישות להגדרה עצמית או למדינה</p>
<p>לאום</p>	<p>☒ קבוצה שלה יסודות משותפים (אתניים-תרבותיים וגם / או יסודות פוליטיים)</p> <p>☒ לקבוצה זו מדינה ריבונית או אוטונומיה (ניהול עצמי) בתוך מדינה קיימת, או שהיא שואפת למדינה או אוטונומיה</p>
<p>לאומיות אתנית-תרבותית</p>	<p>☒ השאיפה המשותפת לבני לאום לשלטון עצמי במסגרת של מדינה ריבונית או לניהול עצמי בתוך מדינה</p> <p>☒ מבוססת על יסודות אתניים-תרבותיים: מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, ולפעמים גם דת (אין חפיפה בין לאומיות לאזרחות)</p>
<p>לאומיות פוליטית/אזרחית</p>	<p>☒ השאיפה המשותפת לבני לאום לשלטון עצמי במסגרת של מדינה ריבונית/ לניהול עצמי בתוך מדינה</p> <p>☒ מבוססת על יסודות פוליטיים: רצון משותף לחיות באותה מדינה או במסגרת פוליטית, ולקדם ביחד ערכים ונורמות משותפים.</p>
<p>מדינת לאום אתנית-תרבותית</p>	<p>☒ מדינה המזוהה ברמה הקולקטיבית עם לאום אתני-תרבותי אחד ומבטאת את זכותו להגדרה עצמית לאומית</p> <p>☒ חלק מהסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים התרבותיים (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, ולפעמים גם דת) של קבוצת הרוב הלאומי</p> <p>☒ יש גם יסודות פוליטיים-תרבותיים-ערכיים משותפים לכלל אזרחי המדינה (רצון משותף לחיות באותה מדינה ולקדם יחד ערכים ונורמות משותפים)</p>
<p>מדינה דו לאומית</p>	<p>☒ מדינה המזוהה ברמה הקולקטיבית עם שני לאומים אתניים שונים ומבטאת את זכותם להגדרה עצמית לאומית</p> <p>☒ חלק מהסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה מבטאים את היסודות האתניים התרבותיים של שני הלאומים הדומיננטיים במדינה</p> <p>☒ קיימים גם יסודות פוליטיים-תרבותיים-ערכיים משותפים לכלל אזרחי המדינה (רצון משותף לחיות באותה מדינה ולקדם יחד ערכים ונורמות משותפים) המגבשים את שני הלאומים</p>

מדינה רב לאומית	☒ מדינה המזוהה ברמה הקולקטיבית עם מספר לאומים אתניים דומיננטיים במדינה ☒ הסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים והתרבותיים של כל הלאומים הדומיננטיים במדינה ☒ קיימים גם יסודות פוליטיים-תרבותיים-ערכיים משותפים לכלל אזרחי המדינה (רצון משותף לחיות באותה מדינה ולקדם יחד ערכים ונורמות משותפים) המגבשים את כלל הלאומים
מדינת לאום פוליטית/כלל אזרחיה	☒ מדינה שמגדירה את השייכות הלאומית על בסיס האזרחות בלבד ניטרלית מבחינה אתנית (חפיפה בין לאומיות לאזרחות) ☒ הסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה מבטאים יסודות המשותפים לכל האזרחים במדינה ☒ היסודות הפוליטיים משקפים ערכים משותפים לכלל אזרחי המדינה
ההצדקות השונות למדינת הלאום הדמוקרטית (אתנית – תרבותית) צריך לזכור 3:	
ההצדקה על פי הזכות להגדרה עצמית	☒ לעמים יש זכות טבעית לממש את תרבותם הלאומית במדינת לאום ☒ צידוק זה איננו ממוקד בזכויות הפרט, אלא עוסק בזכויות של קבוצות קולקטיביות-לאומיות ☒ (יישום לישראל: העם היהודי, כאומה בעלת מורשת מובחנת ועשירה, זכאי למדינת לאום למימוש תרבותו)
ההצדקה הליברלית על פי הזכות לתרבות	☒ לבני אדם יש זכות לתנאים שיאפשרו להם לפתח את תרבותם בצורה מיטבית ☒ מדינת לאום היא הכלי המיטבי לפיתוח תרבותי מלא של אומה, ולכן יש לשאוף להעניק לכל תרבות לפחות מדינה אחת ☒ ההצדקה תלויה בשמירת זכויות הפרט של כלל האזרחים וכן בהכרה בזכות של קבוצות אחרות לביטוי לאומי ☒ (יישום לישראל: מדינת הלאום היהודית היא המקום היחיד בו המרחב הציבורי מונחה על ידי התרבות היהודית: שפה, ימי שבתון, סמלים, רוב יהודי)
ההצדקה על פי חשיבות הסולידריות	☒ מדינת לאום אתנית תרבותית היא בסיס לסולידריות חזקה בין רוב האזרחים בגלל הקשר הלאומי ביניהם ☒ סולידריות זו מחזקת את יציבות המדינה (מונעת מלחמות אזרחים) // מחזקת דאגה לרווחה (שיכולה להועיל גם לקבוצות המיעוט במדינה) ☒ (יישום לישראל: הסכמתם של רוב אזרחי ישראל על הגדרתה כמדינה יהודית מחזקת את הסולידריות ומסייעת לחוסנה של המדינה, אין בכך כדי לשלול את חשיבות הסולידריות בין כלל אזרחי המדינה)
ההצדקה על פי עקרון הכרעת הרוב	☒ הכרעת הרוב הוא עקרון יסוד בדמוקרטיה ☒ כאשר רוב האזרחים רוצים בכך מתחייב מעקרון הכרעת הרוב לעצב את המדינה כמדינת לאום ☒ (יישום לישראל: רוב הציבור בישראל תומך בהגדרתה כמדינה יהודית ודמוקרטית ולכן על פי העקרון של הכרעת הרוב עליה להיות כזו)
ההצדקה במקרה היהודי על פי הזכות לביטחון ומניעת רדיפות	☒ לבני אדם יש זכות לחיים ולביטחון ובמקרים של רדיפות ואיום מדינת לאום מהווה מסגרת מיטבית למניעתן ☒ העם היהודי מאוים במיוחד על ידי אנטישמיות, שגם כיום לא נעלמה מן העולם / מדינת ישראל דואגת יותר מכל מדינה אחרת למימוש זכותם של יהודים לחיים ובטחון

המאפיינים היהודיים של המדינה	
מדינה יהודית - היבטים משפטיים/ חקיקה: לגבי כל חוק לתאר מה תוכנו ולהסביר כיצד הוא מבטא את אופייה היהודי של המדינה	
☒ החוק מגדיר את היעדים של מערכת החינוך הממלכתי בישראל. ☒ בין היעדים השונים (כמו חינוך לאהבת כל אדם, לנאמנות למדינה, לערכים דמוקרטיים, לדעת וליצירתיות) נמנים אהבת העם והארץ ולימוד מורשת ישראל והמסורת היהודית, החוק מדגיש את חשיבות הנחלתה של תרבות היהודית בבתי הספר	חוק חינוך ממלכתי
☒ החוק מגדיר את שעות העבודה וימי עבודה ומנוחה במשק ☒ ליהודים נקבעה השבת כיום השבתון השבועי. ללא יהודים- בשישי, שבת או ראשון לפי בחירתם	חוק שעות עבודה ומנוחה
☒ החוק מתייחס למקרים בהם אין חקיקה ראשית או הלכה מחייבת לגבי המקרה הנדון. ☒ החוק מנחה את בתי המשפט לפסוק על פי "עקרונות החרות הצדק והיושר שבמורשת ישראל" במקרים בהם אין חקיקה או פסיקה המתייחסת למקרה.	חוק יסודות המשפט
☒ החוק קובע כי אדמות המדינה (הכוללות את אדמות הקק"ל) ניתנות לחכירה (שכירות לזמן ארוך) בלבד ולא למכירה ☒ נועד לשמירה על אדמות הקק"ל שנקנו במהלך השנים בידי יהודים למען פיתוח ההתיישבות היהודית ☒ (החוק ודרכי יישומו נתונים במחלוקת ציבורית ובשנים האחרונות חלו כמה שינויים בצורת יישומו)	חוק יסוד מקרקעי ישראל
☒ החוק אוסר גידול חזיר באזורים יהודים ומוסלמים ☒ החוק אינו אוסר על אכילת חזיר או על גידול חיות לא כשרות אחרות ☒ האיסור על גידול חזיר נובע ממעמדו השלילי הסמלי וההיסטורי ביהדות	חוק איסור גידול חזיר
☒ החוק אוסר על בעלי עסקים הצגת ומכירת חמץ ברשות הרבים באזורים יהודים במהלך ימי חג הפסח ☒ החוק אינו אוסר אכילת חמץ	חוק חג המצות
☒ החוק קובע את יום כ"ז בניסן (התאריך הלועזי משתנה בכל שנה) כיום הזיכרון לשואה ולגבורה ☒ החוק מבטא את הזיקה של מדינת ישראל להיסטוריה של העם היהודי	חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה
☒ החוק קובע כללי ענישה ייחודיים (כולל עונש מוות) על פשעי הנאצים למרות שנעשו לפני הקמת המדינה ומחוץ לגבולותיה ☒ הענישה מתייחסת לפשעים שנעשו נגד העם היהודי	חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם
☒ החוק כולל את יעדיו של השידור הציבורי בישראל ☒ מונה ביניהם את טיפוח וקידום השפה העברית ומורשת ישראל	חוק השידור הציבורי
☒ החוק קובע שכל אזרחי ישראל מחויבים להתחתן ולהתגרש במסגרת בתי הדין של בני דתם, וכי נישואין וגירושין של יהודים בישראל יערכו על פי דין תורה ☒ החל מ-2010 המדינה מאפשרת נישואין אזרחיים לאזרחים "חסרי דת"	חוק בתי הדין הרבניים
מדינה יהודית – המרחב הציבורי	
☒ העברית אמנם לא נקבעה בחוק מפורש כשפה הרשמית של מדינת ישראל וכך נותרה החקיקה מתקופת המנדט המקנה לעברית ולעברית מעמד של שפות רשמיות (לאחר ביטול מפורש בחקיקה של מעמד השפה האנגלית) ☒ החקיקה והפסיקה בישראל מקנות עדיפות לעברית כשפה רשמית כביטוי לאופייה היהודי של המדינה	מעמד השפה העברית
☒ לוח השנה העברי הוא לוח השנה הרשמי של מדינת ישראל כביטוי לאופייה היהודי של המדינה ☒ החגים היהודים הינם ימי שבתון רשמיים במדינה ☒ החוק מחייב שימוש בתאריך עברי בכל מסמך רשמי היוצא מטעם המדינה ומוסדותיה	לוח השנה העברי
☒ סמלי המדינה הקבועים בחוק מבטאים את זהותה היהודית ☒ דגל המדינה מורכב ממגן דוד שהוא סמל יהודי מסורתי ומפסי תכלת ולבן שהם צבעי הטלית היהודית (נבחר כדגלה של התנועה הציונית עוד בראשית דרכה) ☒ סמל המדינה הינו המנורה שעמדה בבית המקדש בירושלים ומשני צדיה ענפי זית ☒ המנון המדינה, "התקווה", מבטא את שאיפת העם היהודי לחזור לארצו ולחדש בה את חרותו המדינית	סמלי המדינה

מדינה יהודית - בין הציבורי לפרטי	
<p>☒ ההסדר להכרעה במחלוקות בסוגיות דת ומדינה שיסודו מיוחס למכתב הצהרת כוונות מ-1947 (שנשלח מהנהלת הסוכנות היהודית למפלגת אגודת ישראל)</p> <p>☒ נועד למנוע העמקת מחלוקות בין דתיים לחילוניים ולאפשר חיים משותפים במדינה שעתידיה לקום</p> <p>☒ עוסק בהסדרת ארבע סוגיות מרכזיות של דת ומדינה: 1. הגדרת השבת כיום המנוחה במדינת ישראל (ליהודים) 2. מטבח כשר במוסדות ממלכתיים 3. נישואין וגירושין של יהודים יתנהלו בהתאם להלכה 4. מתן אוטונומיה לזרם החינוך הדתי</p> <p>☒ רובו בא לידי ביטוי בחקיקה, יש ויכוח ציבורי לאורך כל השנים מהי הדרך שבה יש לשמור עליו, ואיך לקיים אותו</p>	<p>הסדר הסטטוס-קוו</p>
האחריות והמחויבות ההדדית של מדינת ישראל והעם היהודי בתפוצות	
<p>☒ מחויבות המדינה ליהדות התפוצות באה לידי בתחומים שונים המבטאים את תפיסתה כמדינת הלאום של כל העם היהודי. ביניהם ניתן למנות:</p> <p>☒ חוק השבות וחוק האזרחות המאפשרים לכל יהודי לעלות לישראל ולקבל אזרחות בה</p> <p>☒ מוסדות רשמיים של המדינה המטפלים בחיזוק זהותה היהודית של יהדות התפוצות ובעלייתה לישראל (למשל: ההסתדרות הציונית העולמית המעוגנת בחוק, קיומו של שר לענייני תפוצות ושר קליטה)</p> <p>☒ התגייסות המדינה לטובת יהודים מצויים במצוקה ברחבי העולם (המבצעים בשנות המדינה הראשונות להצלת יהודי מדינות ערב והעלאתם לישראל, הסיוע למסורכי העלייה בברית המועצות, והמבצעים להעלאת יהודי אתיופיה)</p> <p>☒ החוק הפלילי של מדינת ישראל מאפשר ענישה של מי שפגע ביהודי על רקע יהדותו גם אם עשה זאת מחוץ לשטח המדינה וכלפי יהודי שאינו אזרח ישראל</p>	<p>אחריות המדינה לתפוצות</p>
<p>☒ זהות – רבים מיהודי העולם חשים קרבה והזדהות עם מדינת ישראל על אף היותם אזרחים לכל דבר במדינותיהם. במקרים מסוימים הדבר גורם לדילמות של "נאמנות כפולה".</p> <p>☒ תמיכה פוליטית בישראל – על ידי ארגונים ושדולות (דוגמת איפא"ק) המשתדלים להשפיע על ממשלותיהם לתמוך בישראל בהקשרים שונים</p> <p>☒ תמיכה כלכלית – לאורך השנים תומכת יהדות התפוצות בפעילויות שונות בישראל בסכומים גדולים</p> <p>☒ הדור הצעיר בהרבה קהילות מזדהה פחות עם ישראל ונעשים מאמצים לחיזוק הזדהות זו (פרויקט תגלית, שליחי הסוכנות היהודית וכדומה)</p>	<p>יחס התפוצות למדינה</p>
<p>☒ בעולם כ-13.5 מיליון יהודים</p> <p>☒ הריכוז הגדול ביותר של יהודים מצוי כיום בישראל - למעלה מ-40% - והריכוז הבא אחריו מצוי בצפון אמריקה (ארה"ב וקנדה) – גם הוא למעלה מ-40 אחוז.</p> <p>☒ הקבוצה הדתית הגדולה ביהדות ארה"ב היא הקבוצה הרפורמית, אחריה הקונסרבטיבית, ורק אחריה האורתודוקסית (מלבד רבים שמגדירים עצמם יהודים ללא השתייכות לאף זרם דתי), בניגוד למצב בישראל בו רוב מוחלט של הדתיים מגדירים עצמם אורתודוקסיים</p> <p>☒ ריכוזים גדולים נוספים של יהודים מצויים בצרפת, בריטניה, רוסיה, ארגנטינה וגרמניה</p> <p>☒ בשונה מישראל, בקרב יהודי העולם ישנם אחוזים גדולים של נישואי תערובת, וההמשכיות של הזהות היהודית היא נושא מרכזי בדיון הציבורי</p>	<p>נתונים על יהדות העולם והתפוצות (מושג רקע)</p>

<p align="center">המיעוטים בישראל והשסע הלאומי</p> <p align="center">תיאור קבוצות המיעוט רחב יותר מאשר הגדרת מושג- מאפיינים נוספים מספרי הלימוד נדרשים לתשובה מלאה</p>	
<p>☒ קבוצת המיעוט הגדולה במדינת ישראל הינה קבוצת המיעוט הערבי והיא מהווה 20% (בקירוב) מאזרחי המדינה</p> <p>☒ מתוך האוכלוסייה המוסלמית 15 אחוז (בקירוב) הם בדואים</p> <p>☒ רוב הערבים בישראל מזהים עצמם כחלק מן האומה הערבית הגדולה, וחלקם הגדול גם מזדהים כפלסטינים. לרבים מהם בני משפחה במדינות ערב</p> <p>☒ ניתן לזהות בקרב החברה הערבית בישראל מגמות של השתלבות במדינה ובחברה לצד לתהליכי בידול והזדהות עם המאבק הפלשתיני נגד מדינת ישראל</p> <p>☒ הערבים פטורים מגיוס לצבא על פי חוק (חלק מבני המיעוט הנוצרי מתנדבים בשירות אזרחי או צבאי, כך גם מיעוט קטן של המוסלמים, ורוב הבדואים). יש מחלוקת בתוך החברה הערבית בסוגיה זו.</p> <p>☒ המוסלמים: המיעוט הדתי הגדול בישראל (18% מאוכלוסיית המדינה). רוב כמעט מוחלט של המוסלמים בישראל הם ערבים.</p> <p>☒ הנוצרים: מיעוט דתי קטן יחסית (פחות מ-2 אחוז מאזרחי המדינה)</p> <p>☒ רוב הנוצרים בישראל רשומים בסעיף הלאום כערבים. מאז 2014 ניתנה להם רשות להירשם כארמים ולא כערבים</p>	<p align="center">ערבים בישראל</p>
<p>☒ מיעוט קטן יחסית (פחות מ-2 אחוז מאזרחי המדינה)</p> <p>☒ בעל דת ייחודית וסודית</p> <p>☒ רובם מגדירים את עצמם כקבוצה אתנית נפרדת, ללא שאיפה לאומית-מדינית, ונאמנים למדינה בתוכה הם חיים</p> <p>☒ משולבים במערכות הביטחון והמדינה, בשירות קבע ובדרגות בכירות.</p> <p>☒ לעומת הדרוזים בגליל, קבוצת הדרוזים ברמת הגולן שנכנסו תחת השליטה הישראלית רק לאחר מלחמת ששת הימים (1967), נמנעים בדרך כלל מקבלת אזרחות ישראלית ומהשתתפות בבחירות</p>	<p align="center">דרוזים בישראל</p>
<p>☒ בהכרזת העצמאות התחייבה מדינת ישראל להעניק זכויות שוות לכל אזרחיה ללא הבדל דת גזע ומין</p> <p>☒ ישראל מעניקה לכל אזרחיה זכויות פרט מלאות ושוות</p> <p>☒ החוק אוסר אפליה בקבלה לעבודה על בסיס לאומי או דתי</p> <p>☒ ישנה אפשרות נרחבת לביטוי תרבותי ודתי במרחב הציבורי ובהיבטים מוסדיים (לעומת כמה ממדינות אירופה קיימת הגבלה על לבישת כיסוי ראש מלא או בניית צריחי מסגדים)</p>	<p align="center">מעמד המיעוטים במדינת ישראל</p>
<p>☒ לשפה הערבית מעמד מיוחד בישראל. חלק מפרסומי המדינה, שלטים ותקנות שונות מחויבים להיכתב גם בערבית</p> <p>☒ ימי המועד של המיעוטים מוכרים להם כימי חופשה</p> <p>☒ בני העדות הלא יהודיות כפופים לשיפוט הדתי של בתי הדין על פי דתם בנושאי אישות</p> <p>☒ למיעוטים השונים קיימות מערכות חינוך נפרדות המתנהלות בשפתם</p> <p>☒ חוק החינוך הממלכתי קובע כמטרה לחנך כל אדם לכבוד מורשתו ולזהותו התרבותית</p>	<p align="center">ביטויי קבוצות המיעוט במרחב הציבורי והמוסדי</p>

<p>שסע לאומי בישראל</p>	<p>☒ פיצול בין יהודים וערבים בישראל (בקווי 1967)</p> <p>☒ נובע ממספר סיבות, היסטוריות, דתיות חברתיות ופוליטיות (מיעוט במדינת לאום) (להדגים 2):</p> <p>הסכסוך היהודי-פלשטיני והיהודי-ערבי:</p> <ul style="list-style-type: none"> - במלחמת העצמאות הערבים הובסו, האליטות שלהם נעלמו והם הפכו מרוב מובהק למיעוט מובהק. - היהודים רואים במאבק הערבי נגד שיבת היהודים לציון ובסירוב הערבים להסכים לתוכנית החלוקה את הסיבות לאסון הפלשטיני. הפלשטינים רואים בישראל מדינה קולוניאליסטית – מדינה שהוקמה על ידי מהגרים (היהודים) על חשבון הילידים (הערבים), ובהקמת מדינת ישראל את הסיבה לאסונם. - מאז קום המדינה מצויה ישראל במאבק מול מדינת ערב (עם מצרים וירדן עד לחתימת הסכמי השלום עמן), ומאז 1967 בסכסוך מול הפלשטינים שאינם אזרחי ישראל. ערביי ישראל רואים עצמם חלק מהאומה הערבית, או חלק מהעם הפלשטיני ולכן יש יהודים ישראלים שרואים בהם איום בטחוני, וקוראים שלא לשתף אותם בהכרעות לאומיות, כמו למשל עתיד השטחים. - עד 1966 היו אזרחי המדינה הערביים כפופים לממשל צבאי, שחל באזורים בהם התרכזה אוכלוסייה ערבית <p>מדינת ישראל כמדינת לאום אתני:</p> <ul style="list-style-type: none"> - מדינת ישראל מוגדרת כמדינת לאום יהודית, שסמליה וחלק מחוקיה קשורים ליהדות ולציונות. הערבים הם מיעוט במדינה והם לא מזדהים עם הסמלים והחוקים האלה, הם מרגישים שהסמלים היהודיים לא מתייחסים אליהם כחלק שווה מהחברה הישראלית. - הם אזרחי המדינה, ואמורים לקבל שוויון זכויות מלא, אך לפעמים אינם מקבלים יחס שווה מהמדינה. - יש מי שטוען שמדינה לא יכולה להיות גם יהודית וגם דמוקרטית, כי היא נותנת יחס מועדף ליהודים שחיים בה. רוב הערבים היו רוצים שמדינת ישראל לא תוגדר כמדינה יהודית. - רוב היהודים רוצים שמדינת ישראל תמשיך להיות מוגדרת כמדינה יהודית, וההתנגדות של הערבים לכך גורמת להם לביקורת. <p>☒ מתבטא בעוינות הדדית/מתחים / אפליה. כך לדוגמה (להדגים דרך אחת):</p> <ul style="list-style-type: none"> - חלק מהחברה היהודית נוהג ביחס מפלה וגזעני כלפי אזרחים ערבים, למשל התנגדות למגורים של ערבים בשכונות יהודיות (עפולה), באיסור כניסה של ערבים למקומות בילוי. - הערבים אזרחי ישראל סובלים מאפליה, קיפוח ומצוקה: לדוגמה, חלוקת כספים לא שוויונית במערכת החינוך, שיוצרת פערים גדולים בין בתי הספר היהודיים לערביים, חלוקת כספים לא שוויונית בתחום הרווחה, שגורמת לכך שתקציבי הרווחה ומספר העובדים הסוציאליים ביישובים הערביים נמוכים מאשר ביישובים היהודיים.
<p>דרכי התמודדות עם השסע הלאומי</p>	<p>☒ חינוך כל המגזרים לסובלנות ולקבלת האחר במדינה יהודית ודמוקרטית.</p> <p>☒ הקפדה על זכויות הפרט – שמירה על זכויות האדם במדינה, הקפדה על עקרונות השוויון והחירות והענקת זכויות תרבותיות מסוימות – מתן אפשרות למיעוט להביא לידי ביטוי את תרבותו הייחודית.</p> <p>☒ קידום ייצוג הולם בשירות המדינה ובחברות ממשלתיות</p> <p>☒ מדיניות של העדפה מתקנת והקצאת משאבים מיוחדים (הונהגה בישראל בכמה תחומים כלפי המיעוט הערבי)</p> <p>☒ הנהגת שיטת בחירות יחסית המאפשרת ייצוג בכנסת לקבוצות השונות.</p>

<p>פרק ב' - מהי דמוקרטיה? ערכים, עקרונות ומאפיינים של משטר דמוקרטי (עקרון שלטון העם, תפישות דמוקרטיות, תרבות פוליטית דמוקרטית, עקרון הכרעת הרוב ושמירה על זכויות המיעוט, זכויות האדם והאזרח וחובותיו, גישות כלכליות חברתיות במדינה דמוקרטית, גלובליזציה, עקרון הגבלת השלטון, עקרון שלטון החוק, זכות הדמוקרטיה להגן על עצמה)</p>	
<p>עקרון שלטון העם</p>	
<p>☒ עקרון יסוד של הדמוקרטיה ☒ כלל האזרחים הם הריבון/ מקור הסמכות ☒ האזרחים בוחרים שלטון של נציגים - לזמן קצוב המוגדר בחוק</p>	<p>עקרון שלטון העם</p>
<p>☒ כלל האזרחים מקבלים את ההחלטות בענייני המדינה ללא נציגים</p>	<p>דמוקרטיה ישירה</p>
<p>☒ כלל האזרחים בוחרים נציגים שהם המקבלים את ההחלטות בענייני המדינה/ מקדמים מדיניות מסוימת</p>	<p>דמוקרטיה עקיפה/ייצוגית</p>
<p>☒ שאלה מוגדרת המופנית אל כלל ציבור הבוחרים ☒ כלי של דמוקרטיה ישירה, על מנת לשקף באופן ישיר את עמדות הציבור ☒ בחלק מן המדינות תוצאות המשאל מחייבות באופן חד משמעי ובאחרות הוא מוגדר ככלי מיעץ בלבד בידי המחוקקים</p>	<p>משאל עם</p>
<p>☒ מאפיין בסיסי בכל סוגי הדמוקרטיות ☒ הליך המאפשר חילופי שלטון ☒ מציינים חמישה תנאים הכרחיים לקיומן: כלליות, חשאיות, מחזוריות, שוויוניות, התמודדות/תחרות חופשית</p>	<p>בחירות דמוקרטיות</p>
<p>☒ כל אזרחי המדינה זכאים לבחור ולהיבחר למוסדות הנבחרים במדינה במגבלות הכתובות בחוק (כמו גיל מינימלי ובמדינות מסוימות עבריינות על החוק)</p>	<p>כלליות</p>
<p>☒ איש מלבד הבוחר לא יודע במי בחר ☒ מובטח שהבוחר לא יושפע מלחצים של גורמים שונים</p>	<p>חשאיות</p>
<p>☒ הבחירות חוזרות במרווחי זמן ידועים וסדירים הקבועים בחוק</p>	<p>מחזוריות</p>
<p>☒ קולו של כל מצביע שווה למשנהו – קול אחד לכל אחד</p>	<p>שוויוניות</p>
<p>☒ הבחירות מאפשרות תחרות הוגנת המבוססת על חירויות וזכויות פוליטיות (במיוחד חופש הביטוי וחופש ההתאגדות)</p>	<p>התמודדות חופשית</p>
<p>☒ כל הארץ מהווה אזור בחירה אחד לצורך חישוב תוצאות הבחירות</p>	<p>שיטת בחירות ארצית</p>
<p>☒ חלוקת המושבים בפרלמנט יחסית (בקירוב) למספר הקולות שבהם זכתה כל מפלגה ☒ החישוב נעשה לפי מספר המצביעים בבחירות או לפי הקולות הכשרים בלבד - בתנאי שהמפלגה עברה את אחוז החסימה</p>	<p>שיטת בחירות יחסית</p>
<p>☒ מצביעים למפלגה שלה רשימת מועמדים (קבועה מראש או המושפעת מהצבעת הבוחרים) ☒ דרכים רווחות לקביעת הרשימה: בחירות מקדימות (פריימריז)/ בחירות במוסדות המפלגה/ ועדה מסדרת/ ראש הרשימה</p>	<p>שיטת בחירות רשימתית</p>
<p>☒ בשיטת הבחירות היחסית נקבע אחוז מכלל קולות המצביעים (משנתה ממדינה למדינה) ☒ על מפלגה לקבלו כדי שתוכל לזכות בייצוג בבית הנבחרים/ בפרלמנט ☒ לשם מה? הגבלת מספר המפלגות המיוצגות בבית הנבחרים ☒ אחוז החסימה הנוכחי בישראל עומד על 3.25 אחוזים שהם כ-4 מנדטים</p>	<p>אחוז החסימה [מושג רקע]</p>

תפיסות דמוקרטיות	
☒ מעמידה במרכז את הפרט ואת זכויותיו ☒ תפקיד המדינה לאפשר לכל אזרח מימוש מרבי של רצונותיו וזכויותיו ללא התייחסות להשתייכותו האתנית-תרבותית ☒ כל אזרח או קהילה חופשיים לקבוע לעצמם את ערכיהם ואין זה מתפקידה של המדינה לקדם ערכים או מאפיינים תרבותיים	דמוקרטיה ליברלית-אינדבידואלית
☒ רואה את הפרט הן כיחיד והן כחלק מקהילה לאומית או אזרחית ☒ תפקיד המדינה אינו רק שמירה על חופש הפרט, אלא היא נועדה גם כדי לאפשר את טובת הכלל ומימוש ערכי הקהילה המשותפים הנקבעים בתהליך הדמוקרטי ☒ בדמוקרטיה רפובליקנית נשמרות זכויות הפרט של כל האזרחים, גם אלו שאינם שייכים לקבוצת הרוב הלאומית	דמוקרטיה רפובליקנית
☒ רואה את הפרט הן כיחיד והן כחלק מקהילה – לאומית, אתנית-תרבותית או דתית ☒ תפקיד המדינה אינו רק שמירה על חופש הפרט אלא היא נועדה גם כדי לתמוך בקהילות השונות המצויות בתוכה במידה שווה ☒ התמיכה נעשית בעיקר באמצעות תקצוב הקבוצות השונות כך שניתן להן מקום במרחב הציבורי ☒ יש להדגיש ברמה המדינית את השוויון בין הקהילות השונות	דמוקרטיה רב-תרבותית
☒ בפועל, ההבדלים בין הדגמים השונים של הדמוקרטיות אינם מוחלטים ורבים משלבים בין הדגמים ☒ בהיותה מדינת לאום יהודית, הדמוקרטיה הישראלית נותנת מקום משמעותי לתפישה רפובליקנית ☒ האופי הרצוי של הדמוקרטיה הישראלית שנוי במחלוקת ציבורית	אופי הדמוקרטיה הישראלית [מושג רקע]
תרבות פוליטית דמוקרטית	
☒ ערכים, אמונות וצורות התנהגות המבטאים הזדהות עם עקרונות הדמוקרטיה ☒ ביניהם ניתן למנות רמה גבוהה של השתתפות בבחירות והשתתפות אזרחית, קבלת הכרעת הרוב, הכרה בשלטון החוק והפנמת ערכים כמו פלורליזם, סובלנות, הסכמיות ☒ תרבות פוליטית דמוקרטית והחינוך אליה מחזקים את היציבות של המדינה הדמוקרטית ☒ לא קיימת במידה שווה בכל הדמוקרטיות	תרבות פוליטית דמוקרטית
☒ יחס מכבד לשונים ממני, לדעותיהם, לאורח חייהם ☒ הימנעות מתגובות אלימות מילולית או פיזית בעת מחלוקת ☒ הימנעות מהפעלת סמכות שלטונית כלפי עמדות ביקורתיות או מרגיזות	סובלנות (עקרון/ערך)
☒ הכרה בערך של מגוון דעות של אנשים או קבוצות ☒ עידוד ותמיכה בקיום וביטוי של מגוון דעות של אנשים או קבוצות בחברה	פלורליזם (עקרון/ערך)
☒ הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה על כללי משחק בסיסיים או על אופייה הבסיסי של החברה והמדינה ☒ מחזקת את היציבות ומאפשרת קיום בצוותא על אף חילוקי דעות בתחומים אחרים ☒ ישנו מתח בין ערך הפלורליזם המעודד ריבוי דעות לערך ההסכמיות המחזק את האחדות/ הערכים המשותפים	הסכמיות (עקרון/ערך)
עקרון הכרעת הרוב ושמירה על זכויות המיעוט	
☒ עקרון הקובע שמתוך כמה אפשרויות נבחרת זו שרוב המצביעים תומכים בה ☒ אסור לרוב לקבל החלטות שפוגעות באופן לא סביר/ בלתי מוצדק בזכויות יסוד ובמיוחד בזכויות המיעוט	עקרון הכרעת הרוב
☒ שימוש לרעה בעקרון הכרעת הרוב / הרוב מנצל את כוחו לרעה	עריצות הרוב
☒ החלטה המתקבלת על פי מספר הקולות הגדול ביותר מבין המשתתפים בהצבעה	רוב רגיל [מושג רקע]
☒ החלטה המתקבלת על פי מספר הגדול לפחות באחד ממחצית בעלי זכות ההצבעה או מן המשתתפים בהצבעה	רוב מוחלט [מושג רקע]
☒ החלטה המתקבלת על פי אחוז מוגדר מראש מכלל בעלי זכות ההצבעה או מן המשתתפים בהצבעה ☒ במקרה של רוב מיוחד (מיוחס) – המספר גדול יותר מרוב מוחלט	רוב מיוחד / מיוחס [מושג רקע]

זכויות האדם והאזרח וחובותיו	
☒ תפישה מוסרית-פוליטית המתארת זכויות יסוד המוקנות לכל אדם באשר הוא אדם ☒ תיאור הזכויות כטבעיות משמעותו שהן אינן מוענקות ע"י השלטון ואינן תלויות בו. התפישה הדמוקרטית מקבלת כעקרון יסוד את אחריות השלטון לשמירה על הזכויות. ☒ מקובל למנות בין הזכויות הטבעיות: חיים וביטחון, קניין, חירות, שוויון, כבוד והליך משפטי הוגן	תאוריית / רעיון הזכויות הטבעיות
☒ הזכויות הן יחסיות – הן סותרות לא פעם זו את זו ובאף חברה אנושית הן אינן ניתנות להגשמה באורח מלא. ☒ לכן במקרה של התנגשות בין זכויות או בין זכות לאינטרס ציבורי נדרש איזון סביר בין הזכויות העילות הבסיסיות המוצדקות להגבלת זכויות של אדם הן כאשר מימוש הזכויות הללו פוגע בזכויות הזולת או באינטרס הציבורי	התנגשות בין זכויות (או בין זכות לאינטרס ציבורי)
☒ לכל אדם זכות לחיות, לעשות, לא לעשות, לבחור או לעצב את אישיותו על פי רצונו החופשי (היבט חיובי) ☒ אין לשלול את חירותו של אדם על ידי מעצר או על ידי הגבלת חופש המחשבה והפעולה שלו (היבט שלילי) ☒ מן הזכות לחירות נגזרות שורה של חירויות (חופש הביטוי, חופש המחשבה והמצפון, חופש התנועה, חופש העיסוק, חופש הדת, החופש מדת ועוד) ☒ חוקים רבים בכל חברה מגבילים בהכרח את הזכות לחירות ונגזרותיה, בכל חברה דמוקרטית יש מחלוקת עד כמה ומתי מותר להגביל את הזכות לחירות.	הזכות לחירות/ ערך החירות / עקרון החירות
☒ לכל אדם זכות לבטא ולהפיץ את עמדותיו ☒ בכל דרך (לבוש, פולחן, תקשורת, אמנות, בדיבור, בכתב וכו') ובגלוי	חופש הביטוי
☒ לכל אדם זכות להחזיק בכל מחשבה בכל נושא לפי בחירתו ☒ לכל אדם זכות לפעול בהתאם למצפונו, או לא לפעול בניגוד למצפונו	חופש המחשבה והמצפון
☒ לכל אדם זכות לנוע כרצונו, להימצא בכל מקום ☒ (זכות הכניסה החופשית למדינה מוקנית לאזרחים בלבד)	חופש התנועה
☒ לכל אדם זכות לעבוד בכל עבודה (כפוף להכשרה או רישיון אם נדרש) ☒ (חופש העיסוק מוענק בישראל לאזרחים ותושבים בלבד)	חופש העיסוק
☒ לכל אדם הזכות להחזיק בכל אמונה, להשתייך לכל קבוצה דתית, לקיים כל טקס, מנהג, או פולחן.	חופש הדת
☒ לכל אדם הזכות שלא להחזיק באמונה, לא להשתייך לקבוצה דתית, לא לסבול מכפיה או הטפה דתית, לא לקיים טקס או פולחן דתי בניגוד לרצונו	חופש מדת
☒ אין להפלות אדם בשל זהותו, שיוכו סממן חיצוני או מגבלה כלשהי (דת, גזע, מין, העדפה מינית, צבע עור, מוצא, מראה חיצוני, מוגבלות מסוימת) (אלא במקרים של שונות רלוונטית לנושא הנידון - הבחנה מותרת). ☒ מובן מצומצם: לכל אדם הזכות לשוויון בפני החוק ולשוויון פוליטי (הזכות לבחור ולהיבחר). מובן רחב: זכות לשוויון הזדמנויות במובן הכלכלי והחברתי ☒ אופני היישום הראויים של הזכות לשוויון שנויים במחלוקת ציבורית בכל חברה דמוקרטית (לגבי המובן המצומצם - הגבול בין אפליה פסולה להבחנה מותרת. לגבי המובן הרחב - משמעות שוויון ההזדמנויות הרצוי)	הזכות לשוויון/ ערך השוויון/ עקרון השוויון
☒ פגיעה בזכות לשוויון על ידי הענקת יחס שונה לבני אדם ☒ ללא סיבה מוצדקת, ובפרט בשל זהות, שיוך סממן חיצוני או מגבלה כלשהי (דת, גזע, מין, העדפה מינית, צבע עור, מוצא, מראה חיצוני, מוגבלות מסוימת)	אפליה פסולה
☒ הענקת יחס שונה לבני אדם כאשר השונות רלוונטית, שייכת לנושא הנידון ☒ חוקים רבים מאד בכל דמוקרטיה מבוססים על הבחנה	מדיניות של הבחנה (מותרת)
☒ הענקת הטבה לקבוצה מקופחת או חלשה ☒ למשך זמן מסוים ☒ במטרה לצמצם פערים או אי שוויון ☒ ישנו יסוד ציבורי לגבי היקף השימוש הראוי במדיניות זו, בין השאר מכיוון שהיא יוצרת אפליה כלפי פרטים אחרים	מדיניות של העדפה מתקנת

<p>☒ לכל אדם זכות לחיים ולביטחון אישי ואין לפגוע בחייו ובגופו של אדם</p> <p>☒ חובת המדינה להגן על כל בני האדם החיים בשטחה מפני פגיעה בחייהם ובגופם בידי אחרים</p>	<p>הזכות לחיים ולביטחון</p>
<p>☒ לכל אדם הזכות להחזיק ברכוש ולעשות בו כרצונו</p> <p>☒ אין לפגוע בקניינו של אדם (הן קנין חומרי והן קנין רוחני)</p>	<p>זכות הקניין</p>
<p>☒ אדם חף מפשע עד שלא הוכחה אשמתו</p> <p>☒ כל אדם זכאי למשפט הוגן ופומבי – (חובה לזכור 2 דוגמאות) – ייצוג ע"י עו"ד, שופטים בלתי תלויים, ענישה בהתאם לחוק בלבד, זכאי לדעת במה הוא נאשם ולראות את הראיות נגדו, זכאי לערער לערכאה גבוהה יותר וכדומה</p>	<p>הזכות להליך הוגן</p>
<p>☒ הזכות של אדם לכבוד באשר הוא אדם – שלא להיות נתון ליחס משפיל או ליחס אכזרי ובלתי אנושי</p> <p>☒ הזכות להיות ללא חשיפה או חדירה לחייו, לגופו, לחפציו (הזכות לפרטיות)</p> <p>☒ הזכות שלא יפרסמו עליו מידע שיקרי שלילי (הזכות לשם טוב)</p>	<p>הזכות לכבוד</p>
<p>☒ זכויות פוליטיות הינן זכויות הקשורות לתחום הפוליטי, חלקן זכויות אזרח בלבד, וחלקן מבוססות על הזכויות הטבעיות של כל אדם.</p> <p>☒ זכויות פוליטיות שהן זכויות אזרח: הזכות לבחור ולהיבחר, והזכות להתארגן כמפלגה המתמודדת בבחירות (מוענקות לאזרחי המדינה בלבד)</p> <p>☒ זכויות פוליטיות הנובעות מזכויות טבעיות: חופש ההפגנה והמחאה והאפשרות לבקר את השלטון (אינן מוגבלות לאזרחי המדינה)</p>	<p>זכויות פוליטיות</p>
<p>☒ זכויות הניתנות ע"י המדינה</p> <p>☒ במטרה להבטיח קיום אנושי בכבוד</p> <p>☒ ביניהן: הזכות לשירותי בריאות, לחינוך, לביטחון סוציאלי ולרמת חיים בסיסית, לדיוור, זכויות עובדים</p> <p>☒ בדרך של הקצאת משאבים ושירותים</p> <p>☒ היקפן ואופיין תלויים במדיניות חברתית-כלכלית</p>	<p>זכויות כלכליות-חברתיות</p>
<p>☒ זכויות שהמדינה מחייבת את המעסיקים להעניק לעובדים על פי חוק</p> <p>☒ הזכות של כל אדם לתנאי עבודה בסיסיים והוגנים</p> <p>☒ כוללת מרכיבים כגון (חובה לציין דוגמא אחת): קביעת שכר מינימום, הגבלת מספר שעות עבודה, הבטחת שכר שווה עבור עבודה שווה, מתן ימי חופשה, הגנה מפני פיטורים שרירותיים</p> <p>☒ היקפן ואופיין תלויים במדיניות חברתית-כלכלית</p>	<p>זכויות עובדים ותנאי עבודה</p>
<p>☒ זכויות קיבוציות הניתנות לקבוצות אתניות-תרבותיות או מיעוטים לאומיים, באות לידי ביטוי בתחומים הבאים: שפה, חינוך, תרבות, ייצוג כקבוצה</p> <p>☒ מטרתן להסדיר בצורה מוסדית את זהותה הייחודית של הקבוצה במדינה</p> <p>☒ המדינה קובעת את היקף הענקתן ואת מידת התמיכה המוסדית בהן (לעומת זכויות הפרט של בני המיעוט שהן זכויות יסוד בכל דמוקרטיה)</p>	<p>זכויות קבוצתיות/תרבותיות</p>
<p>☒ להכיר בזכויותיו של הזולת ולהימנע מפגיעה בהן</p>	<p>חובות האדם כאדם</p>
<p>☒ החובה לציית לחוק ולחובות הקבועות בו (תשלום מיסים, שירות צבאי וכו')</p> <p>☒ ישנו ערך אזרחי להשתתפות בעיצוב החיים הציבוריים (הצבעה בבחירות, ביקורת השלטון, השתתפות אזרחית וכו')</p> <p>☒ ישנו ערך אזרחי בתרומה לקהילה ולמדינה</p>	<p>חובות האזרח וערכים אזרחיים</p>
<p>גישות כלכליות חברתיות במדינה דמוקרטית</p>	
<p>☒ מדגישה את החירות הכלכלית על פני השוויון החברתי-כלכלי. לפי גישה זו, חירות מקדמת את טובת החברה כולה ובתוכה את החלשים</p> <p>☒ דגש על יוזמה פרטית ותחרות, פעילות במסגרת שוק חופשי</p> <p>☒ מעורבות המדינה בתחום החברתי-כלכלי היא מינימלית, המדינה תעדיף הפרטה, קיצוץ תקציבים, צמצום קצבאות</p> <p>☒ תמיכה בצמצום המיסוי למינימום</p>	<p>גישה כלכלית-חברתית ליברלית</p>

גישת כלכלית-חברתית סוציאל-דמוקרטית	☒ מדגישה את השוויון החברתי-כלכלי על פני החירות הכלכלית, מעוניינת בחיזוק הסולידריות, ולכן מקדמת צמצום פערים ☒ הדגשת האחריות של המדינה כלפי החלש ☒ המדינה מעורבת בתחום החברתי-כלכלי במידה רבה, מחויבת ליצור רשת ביטחון סוציאלי רחבה, ולכן המדינה תקדם סבסוד שירותים, הענקת שירותים חברתיים, חקיקה חברתית, הלאמה ☒ תמיכה במיסוי גבוה על העשירונים העליונים
	גלובליזציה
גלובליזציה	☒ תהליכים כלל עולמיים בין מדינות, חברות ויחידים ☒ מתארים יכולת מעבר הולכת וגדלה של סחורות, שירותים, מידע, רעיונות ובני אדם ☒ במהירות, בתדירות גבוהה ובקלות יחסית, ובנפח הולך וגדל ☒ העולם נתפס כ"כפר גלובלי" והדבר משפיע על תחומי חיים רבים: חברה וכלכלה, תרבות ולאומיות, משפט ויחסים בין מדינות, טשטוש גבולות ☒ במקביל מתרחשים בזמננו תהליכים הפוכים של חיזוק זהויות לאומיות ודתיות
	עקרון הגבלת השלטון
עיקרון הגבלת השלטון	☒ השלטון מחזיק באמצעים (כלכליים, אנושיים, מקורות מידע, מנגנוני אכיפה) המעניקים לו עצמה רבה (חובה לזכור 2 דוגמאות): - שליטה על משאבים כלכליים. קרקעות, אוצרות טבע ומפעלים. - שליטה על מנגנוני אכיפה. לרשות הרשות המבצעת עומדים מנגנוני אכיפה כגון המשטרה והצבא. - שליטה על משאבים אנושיים. לרשות הממשלה עומד כוח אדם רב ומומחים בתחומים שונים. ☒ קיימת סכנה בניצול לרעה של כוחו של השלטון, בפגיעה בזכויות האדם והאזרח או בזכויות קבוצה ☒ הפרדת הרשויות, מנגנונים פורמליים ובלתי פורמליים נועדו למנוע ניצול לרעה של כוחו של השלטון
הפרדת רשויות (לשם תשאול בבחינה יחשב גם כעקרון דמוקרטי)	☒ פיצול הכוח השלטוני לשלוש רשויות: מחוקקת, מבצעת ושופטת ☒ במטרה להגביל את השלטון (למנוע את ריכוז הכוח בידי גורם שלטוני אחד, לקדם הגנה על זכויות האדם) ☒ לכל רשות סמכויות שמיוחדות לה, אך יש גם עירוב סמכויות, ומתקיימים בין הרשויות יחסי איזון, ריסון, פיקוח ובקרה
חוקה	☒ מערכת של נורמות וערכי יסוד המנוסחים במסמך מכונן ☒ בעלת עליונות משפטית על חקיקה רגילה ☒ קובעת את: 1. עקרונות וערכי היסוד של המדינה 2. מבנה רשויות השלטון סמכויותיהן והיחסים ביניהן 3. עקרונות השמירה על זכויות האדם והאזרח במדינה
מנגנוני פיקוח וביקורת פורמליים/מוסדיים	☒ ביקורת של מוסדות: הפרלמנט (אופוזיציה, ועדות הכנסת, כלים פרלמנטריים), מבקר המדינה, נציב תלונות הציבור, מערכת המשפט ☒ שהוסמכו לשם כך בחוק ☒ לשם פיקוח על השלטון ועל חוקיות פעולותיו ☒ באמצעות פרסום דוחות, הנחיות, חוקים או מסמכים רשמיים אחרים המציגים את פעולות השלטון
מנגנוני פיקוח וביקורת בלתי פורמליים/לא מוסדיים	☒ ביקורת שמקיימים גופים, ארגונים או פרטים באמצעות הפגנות, שביתות, עצומות או יצירות אומנות (קולנוע, טלוויזיה, תיאטרון, ספרות, אמנות פלסטית), הופעה וכתובה באמצעי התקשורת וברשתות חברתיות ☒ ללא הסמכה חוקית, מיוזמתם של אזרחים או קבוצות ☒ לשם פיקוח על השלטון ועל חוקיות פעולותיו ☒ באמצעות לחץ על קובעי מדיניות, הבעת ביקורת ויצירת דיון ציבורי

עקרון שלטון החוק	
☒ האזרחים ורשויות השלטון כפופים לחוק וקיימת מערכת חוקים אחת שכולם כולם צריכים לציית לה ☒ החוק נחקק בהליך דמוקרטי ע"י הרשות המחוקקת.	עקרון שלטון החוק
☒ הפרת חוק	עבריינות
☒ הפרת חוק/ עבירה על החוק על ידי אדם המשמש בתפקיד במערכת השלטונית ☒ ניצול סמכות שלא כדין/ ניצול סמכות לרעה/ שימוש במשאבים של הציבור/ הפרת חובת האמון המוטלת על משרתי ציבור (יכולה לנבוע מאינטרס אישי, אינטרס קבוצתי-מגזרי או תפישה אידיאולוגית)	עבריינות שלטונית
☒ פעולה בלתי חוקית (פגיעה פיזית או הסתה לאלימות או פעולה לא חוקית שאינה אלימה) ☒ כנגד נציגי השלטון, מוסדות, ארגונים או כל אדם בשל עמדתו הפוליטית ☒ נובעת מתוך עמדה פוליטית או אידיאולוגית או מתוך רצון לקדמה ☒ מהווה איום על עצם קיומו של המשטר הדמוקרטי	עבריינות פוליטית
☒ הפרת חוק במצב של קונפליקט פנימי בין המוסר, מצפון, אידיאולוגיה או אמונה דתית לבין החוק. ☒ העדפת צו המצפון או האמונה על פני חובת הציות לחוק ☒ תוך מוכנות לשאת בעונש על כך ☒ סירוב מאיים על השלטון הדמוקרטי, וגבולות הלגיטימיות שלו שנויות בוויכוח ציבורי	סירוב מטעמי מצפון ואידיאולוגיה
☒ הוראה הניתנת על ידי רשות או מפקד אך סותרת את החוק, את הנחיות הצבא או חורגת מסמכות הנותן אותה ☒ במסגרת צבאית חובה לציית להוראה זו ואי ציות יגרום להעמדה לדין של הפקוד ☒ נותן ההוראה נושא באחריות של הפרת החוק ☒ במסגרת אזרחית אין חובה לציית לפקודה בלתי חוקית	פקודה בלתי חוקית (מושג רקע)
☒ הוראה אשר ניתנת על ידי מפקד מוסמך או רשות מוסמכת ☒ ההוראה סותרת ערכי מוסר ומצפון אנושי בסיסיים: "דגל שחור", "אי חוקיות הדוקרת את העין ומקוממת את הלב" ☒ חובה שלא לציית לפקודה זו אפילו במסגרת צבאית ☒ ציות יגרום להעמדה לדין של נותן הפקודה והמבצע	פקודה בלתי חוקית בעליל
גבולות בדמוקרטיה - זכות הדמוקרטיה להגן על עצמה והשפעת מצבי חירום על המשטר הדמוקרטי	
☒ הגנה על המשטר הדמוקרטי, עקרונותיו ואופי המדינה (כללי משחק, ערכים דמוקרטים ואופי המדינה) ☒ מפני אדם או קבוצה שפועלים בזירה הציבורית תוך ניצול הכלים הדמוקרטיים על מנת לפגוע במשטר הדמוקרטי או באופי המדינה ☒ במקרים בהם האיום רציני המדינה מתגוננת על ידי שלילת הזכות להיבחר, להתארגן ולפעול מבחינה פוליטית והגבלת חופש הביטוי	דמוקרטיה מתגוננת
☒ במדינת ישראל נעשה שימוש ברעיון הדמוקרטיה המתגוננת ☒ על פי חוק יסוד הכנסת וחוק המפלגות מפלגה לא יכולה להשתתף בבחירות לכנסת אם יש במטרותיה: 1. שלילת קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית 2. הסתה לגזענות 3. תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או ארגון טרור נגד מדינת ישראל	דמוקרטיה מתגוננת בישראל
☒ הממשלה מוסמכת להתקין תקנה לשעת חירום לטובת הגנת המדינה, ביטחון הצבור וקיום אספקה ושירותים חיוניים ☒ ייחודן בכך שאף שהן חקיקת משנה, הן יכולות לגבור על הוראות חוק (למעט חוקים חסינים כמו ח"י: כבוד האדם וחירותו, ח"י חופש העיסוק וח"י: הכנסת) ☒ לפי החוק בישראל ניתן להתקין רק כאשר מוכרז מצב חירום במדינה (ע"י הכנסת). בפועל, מאז הקמת המדינה מוכרז בה על-ידי הכנסת מצב חירום (ההכרזה מחודשת אחת לשנה).	תקנות לשעת חירום/ חקיקת חירום
☒ מעצר מניעתי מידי ללא הליך פלילי רגיל כנגד העצור, גם בלי שהוא מואשם בביצוע עבירה כלשהי (סמכותו של שר הביטחון להורות עליו). ☒ מטרתו למנוע פגיעה בביטחון הציבור, בזכות לחיים וביטחון של אזרחי המדינה ☒ הליך הנתון לביקורת רבה בשל הפגיעה הקשה בזכויות ולכן חלות עליו הגבלות בחוק (בסמכות שר הביטחון בלבד לבצע מעצר מנהלי לפרק זמן ארוך, תקף לתקופה של 6 חודשים וניתן להארכה)	מעצר מנהלי

<p align="center">פרק ג' - המשטר במדינת ישראל (יסודות חוקתיים, הרשות המחוקקת, הרשות המבצעת, הרשות השופטת)</p>	
<p align="center">יסודות חוקתיים</p>	
<p>☒ הכרזת העצמאות מבטאת חזון לאומי המצוי בישראל בקונצנזוס רחב</p> <p>☒ למגילת העצמאות אין מעמד משפטי מחייב אך בית המשפט קבע שהיא מקור מרכזי לאופן פרשנותם של חוקים אחרים כאשר איננה עומדת בסתירה לחוק מפורש אחר</p> <p>☒ מעמדה המשפטי של ההכרזה התחזק מאז שנכנס לתוקף תיקון לחוקי היסוד הקובע שהם "יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל". לפי הגישה הרווחת נותר מעמדה כמקור לפרשנות חוקים בלבד</p>	<p>המעמד המשפטי של הכרזת העצמאות</p>
<p>☒ בהכרזת העצמאות נקבע שייערכו בחירות לאסיפה המכוננת שתנסח את חוקת המדינה לא יאוחר מ-1.10.48</p> <p>☒ בפועל נבחרה האסיפה המכוננת ב-1949, ופרץ ויכוח (הנמשך עד היום) האם נכון לחוקק חוקה בישראל</p> <p>☒ שיקולים עיקריים של התומכים: כך נקבע בהכרזת העצמאות, חוקה מסייעת לשמירה על זכויות האדם במדינה דמוקרטית, ברוב המוחלט של המדינות הדמוקרטיות יש חוקה</p> <p>☒ שיקולים עיקריים של המתנגדים: המפלגות הדתיות מתנגדות לחוקה שאיננה ברוח תורת ישראל, חוקה צריכה להתקבל בקונצנזוס רחב שלא קיים בישראל, הנסיבות הביטחוניות בישראל מחייבות סמכויות חירום שעלולות להיפגע עם חקיקת חוקה ליברלית</p>	<p>הויכוח על חקיקת חוקה בישראל (מושג רקע)</p>
<p>☒ הצעת של ח"כ הררי שהתקבלה ב-1950 והיוותה פשרה בין תומכי ומתנגדי החוקה</p> <p>☒ לפי ההצעה הכנסת תחוקק חוקי יסוד בשלבים כבסיס לחוקה. בסיום חקיקת חוקי היסוד הם יאוגדו לכלל חוקה</p>	<p>פשרת הררי</p>
<p>☒ מהווים את פרקי החוקה העתידית לפי פשרת הררי</p> <p>☒ שונים מחוק רגיל בצורה (נקרא: "חוק יסוד", אין שנת חקיקה), בתוכן (נושאים שבהם עוסקת חוקה) ובמאפיינים נוספים (בחלק מחוקי היסוד על ידי: שריון/ פסקת הגבלה/ יציבות - לא ניתן לשינוי בתקנות שעת חירום)</p> <p>☒ בישראל נחקקו 12 חוקי יסוד (+ חוק יסוד התקציב)</p> <p>☒ ישנה מחלוקת פרשנית האם יש לחוקי היסוד בישראל מעמד חוקתי אף קודם שנעשה הליך לאגדם לכלל חוקה מאוחדת (בעבר סבר בית המשפט שאין להם מעמד חוקתי. בשנת 1995 שינה את פסיקתו והכריז שיש לחוקי היסוד מעמד של חוקה וזהו המצב המשפטי הנוהג בישראל)</p>	<p>חוקי יסוד בישראל</p>
<p>☒ מפרט את זכויות היסוד של האדם בישראל הכוללות את (יש לזכור שתיים): הזכות לחיים ולשלמות הגוף, זכות הקניין, הזכות לכבוד ולפרטיות, חופש התנועה</p> <p>☒ פסקת הגבלה: ניתן לחוקק חוק הסותר את הזכויות שבחוק היסוד רק בתנאי שהוא "הולם את ערכיה של מדינת ישראל ונועד לתכלית ראויה" ופגיעתו בזכות מידתית</p> <p>☒ שאלת פרשנותו המרחיבה של החוק והשימוש שעושה בו בית המשפט כבסיס לפסילת חקיקה של הכנסת נתונים במחלוקת ציבורית</p>	<p>חוק יסוד כבוד האדם וחירותו</p>
<p>☒ החוק מבטיח את חופש העיסוק</p> <p>☒ פסקת הגבלה ושריון: ניתן לחוקק חוק הסותר את הזכות שבחוק היסוד רק בתנאי שהוא "הולם את ערכיה של מדינת ישראל ונועד לתכלית ראויה" ופגיעתו בזכות מידתית. אין לשנות את החוק אלא בחוק יסוד שנתקבל על ידי רוב חברי הכנסת (61)</p> <p>☒ פסקת התגברות: ניתן לכנסת לחוקק לזמן קצוב חוק הסותר חוק זה גם ללא התקיימות תנאי פסקת ההגבלה</p> <p>☒ שאלת פרשנותו המרחיבה של החוק והשימוש שעושה בו בית המשפט כבסיס לפסילת חקיקה של הכנסת נתונה במחלוקת ציבורית</p>	<p>חוק יסוד חופש העיסוק</p>

חוק השבות	☒ חוק משנת 1950 הקובע שכל יהודי זכאי לעלות לארץ ☒ החוק מאפשר גם לבני/בנות זוגם של יהודים, ילדיהם של יהודים ובני/בנות זוגם, ונכדיהם של יהודים ובני/בנות זוגם לעלות לארץ (אם כי הם לא נרשמים כיהודים) ☒ חוק זה נובע מתפיסת היסוד של מדינת ישראל כמדינת הלאום של כל יהודי העולם ולכן מקובל לראות בו חוק מבחין ולא חוק מפלה ☒ במדינות רבות בעולם קיימת מדיניות הגירה המבוססת על עקרון שבות של בני הלאום
סוגיית מיהו יהודי	☒ מדינת ישראל התמודדה במהלך השנים עם השאלה מהי הגדרתו המדויקת של יהודי הזכאי לעלייה לארץ מתוקף חוק השבות ☒ בתיקון לחקיקה שבוצע בשנת 1970 נקבע כי "יהודי הוא מי שנולד לאם יהודייה, או שנתגייר והוא אינו בן דת אחרת" ☒ החוק אינו מגדיר מהו הגיור המאפשר הגדרה כיהודי לצורך החוק (גיור אורתודוכסי, רפורמי או קונסרבטיבי) והנושא נתון למחלוקת ציבורית רבת שנים
חוק האזרחות	☒ חוק המגדיר את הדרכים השונות לקבלת אזרחות ישראלית ☒ חוק זה נובע מתפיסת היסוד של מדינת ישראל כמדינת הלאום של כל יהודי העולם ולכן מקנה אזרחות אוטומטית לכל מי שעולה לארץ מכוח חוק השבות ☒ בין הדרכים הנוספות לקבלת אזרחות: - ישיבה רצופה בישראל בין השנים 1948-1952 - לידה לאזרחים ישראלים - התאזרחות על בסיס קריטריונים שונים ובכללם מגורים של 3 שנים בישראל וידיעת מה של השפה העברית ובכפוף לאישור שר הפנים - שר הפנים רשאי להעניק אזרחות על בסיס תרומה למדינה
	כנסת ישראל
הכנסת / הפרלמנט	☒ בית הנבחרים – הפרלמנט - הכנסת בישראל מונה 120 חברים ☒ מייצגת את ריבונות האזרחים ואת העמדות השונות בחברה ☒ תפקידה העיקרי הוא חקיקת חוקים ☒ מאשרת את הקמת הממשלה ומוסמכת להצביע אי אמון בממשלה ☒ מהווה מנגנון פיקוח פורמאלי: מפקחת ומבקרת את מדיניותה ופעולותיה של הרשות המבצעת (ע"י אופוזיציה, ועדות, אישור תקציב, כלים פרלמנטריים – שאילתה, הצעה לסדר היום) ☒ בהתאם לפסיקת בית המשפט מהווה גם רשות מכוננת לענייני חוקה (מחוקקת את חוקי היסוד) ☒ בוחרת בכירים כמו – נשיא המדינה ומבקר המדינה
תפקידי הכנסת: כינון הממשלה	☒ מכוננת את הממשלה ומוסמכת להצביע אי אמון בממשלה
תפקידי הכנסת: ייצוג האזרחים	☒ מייצגת את ריבונות האזרחים ואת העמדות השונות בחברה
תפקידי הכנסת: חקיקה	☒ תפקידה העיקרי הוא חקיקת חוקים
תפקידי הכנסת: פיקוח וביקורת	☒ מהווה מנגנון פיקוח פורמאלי/ מפקח ומבקר את מדיניותה ופעולותיה של הרשות המבצעת ע"י אופוזיציה, ועדות, אישור תקציב, כלים פרלמנטריים – שאילתה, הצעה לסדר היום
תפקידי הכנסת: מינוי בעלי תפקידים	☒ בוחרת/ממנה בכירים כמו – נשיא המדינה ומבקר המדינה
תפקידי הכנסת: אסיפה מכוננת	☒ בהתאם לפסיקת בית המשפט מהווה גם רשות מכוננת לענייני חוקה
קואליציה	☒ (לרוב) סיעות הקואליציה מהוות יחד רוב של חברי הכנסת בפרלמנט ומהוות את בסיס התמיכה של הממשלה בפרלמנט ☒ מבוססת על הסכמים קואליציוניים בין הסיעות המרכיבות אותה

אופוזיציה	☒ סיעות הפרלמנט שאינן שותפות בממשלה ☒ מספר החברים באופוזיציה קטן בדרך כלל ממספר חברי הקואליציה וממחצית חברי הפרלמנט (למעט במצבים של ממשלת מעבר) ☒ תפקידי האופוזיציה: 1. לבקר את השלטון, לפקח עליו להציג לו חלופה 2. ליטול חלק בהליכי החקיקה ובוועדות הכנסת
סיעה (מושג רקע)	☒ נציגיה של מפלגה בכנסת נקראים חברי סיעה ☒ ייתכן ושתי מפלגות יקיימו בכנסת סיעה אחת
מליאה	☒ הגוף המרכזי בו נעשית עבודת הכנסת ובו מתקבלות מרבית ההחלטות ☒ חברים בגוף זה כל 120 חברי הכנסת ☒ דיוני המליאה מתקיימים באולם המליאה וההחלטות מתקבלות ברוב קולות של חברי הכנסת הנוכחים בדיון (למעט עניינים לגביהם נדרש בחוק רוב מיוחד) ☒ הנושאים העיקריים הנדונים במליאה: הצעה לסדר יום, שאילתה, הצעת חוק או הצעת אי אמון
ועדות הכנסת	☒ חלק עיקרי מעבודת חברי הכנסת הוא השתתפות בדיוני ועדות הכנסת (הייצוג בוועדות נקבע על פי היחס של ייצוג הסיעות בכנסת ולסיעות הקואליציה יש רוב בוועדות) ☒ הועדות (חלקן קבועות וחלקן מיוחדות) דנות בתחומים מוגדרים (למשל: כספים, כלכלה, חינוך, עבודה רווחה ובריאות, מעמד האישה) ☒ נושאי הדיונים (חובה לזכור שתי דוגמאות): דיון על פרטי הצעות חוק וניסוח שלהן, אישור חקיקת משנה, דיון עם אנשי מקצוע וכל עניין אחר אשר נמסר לדיונה ע"י הכנסת ☒ תפקיד הוועדות לייעל את עבודת הכנסת (בירור פרטים, היועצות מומחים, שיתוף ציבור)
קריאה טרומית	☒ הצעת חוק פרטית של ח"כ שעברה את אישור נשיאות הכנסת (יו"ר הכנסת וסגניו) עולה להצבעה במליאה ☒ אם ההצעה זוכה לרוב היא עוברת לטיפול ועדת הכנסת הרלוונטית הדנה בפרטי הצעת החוק ומעצבת את הנוסח שיעלה בקריאה הבאה או ממליצה לדחותה ☒ (הצעות חוק ממשלתיות פטורות מקריאה טרומית)
קריאה ראשונה	☒ הצבעה במליאה על הצעת חוק ממשלתית שאושרה בוועדת השרים לענייני חקיקה או על הצעת חוק פרטית שעברה קריאה טרומית ☒ אם ההצעה זוכה לרוב היא עוברת לטיפול ועדת הכנסת הרלוונטית הדנה בפרטי הצעת החוק ומעצבת את הנוסח שיעלה בקריאה הבאה או ממליצה לדחותה ☒ במסגרת דיון הועדה זכותו של כל ח"כ להציע הסתייגויות לנוסח סעיפי החוק
קריאה שנייה ושלישית	☒ לאחר אישור ההצעה בקריאה הראשונה היא נידונה בוועדת הכנסת ואז עולה להצבעה במליאה ☒ הכנסת מצביעה על כל אחד מסעיפי החוק ומאשרת/לא מאשרת אותם לאור הסתייגויות הח"כים שהוצעו בדיוני הועדה (קריאה שנייה) ☒ לאחר גיבושה הסופי של הצעת החוק במסגרת הקריאה השנייה מצביעה הכנסת על החוק כמכלול מאשרת או דוחה אותו (קריאה שלישית) ☒ לאחר אישור החוק בקריאה שלישית, חותמים עליו יו"ר הכנסת, רה"מ, הנשיא והשר הרלוונטי, הוא מתפרסם ברשומות ונכנס לתוקף
הצבעת אי אמון	☒ כלי לפיקוח על הממשלה במשטרים פרלמנטריים (הממשלה תלויה באמון הפרלמנט) ☒ לפרלמנט יש יכולת להביא לסיום כהונת הממשלה על ידי הצבעת אי אמון ☒ לפי החוק בישראל, הצבעת אי-אמון בממשלה מתקבלת רק כאשר רוב של 61 חברי-כנסת, מביעים תמיכה במועמד חלופי לכהן כראש הממשלה
חוק התקציב	☒ חוק תקציב המדינה קובע את תקציב המדינה לשנה אחת (ובמקרים חריגים לשנתיים) ☒ כלי לפיקוח וביקורת של הכנסת על הממשלה, ועל סדר העדיפויות שלה בכל תחומי החיים של מדינת ישראל ☒ אי אישור הצעת חוק התקציב כמוהו כהצבעת אי אמון בממשלה. ☒ אסור לקבוע בתקציב הקצבות לגופים שמחוץ לממשלה, אלא יש לקבוע הקצאה לסוג פעילות, והתמיכה מחולקת לפי אמות-המידה כלליות ושוויוניות

הרשות המבצעת	
<p>☒ הממשלה היא הרשות המבצעת של המדינה והיא אחראית על קביעת מדיניות ויישומה בכל תחומי החיים במדינה</p> <p>☒ בתחום החקיקה הממשלה יוזמת הצעות חוק ממשלתיות, עוסקות בחקיקת משנה של צווים ותקנות, קובעת תקנות לשעת חירום</p> <p>☒ לממשלה "סמכות שיורית" לפעול בכל תחום, אלא אם החוק מונע זאת ממנה או מטיל את הסמכות על גורם אחר</p> <p>☒ הממשלה מכהנת מכוח אמון הכנסת</p>	<p>הרשות המבצעת (תפקידי הממשלה)</p>
<p>☒ כאשר צריך להרכיב ממשלה מטיל הנשיא את המשימה על אחד הח"כים (בדרך כלל ראש הסיעה הגדולה)</p> <p>☒ במידה ולא הצליח תוך 28 יום הוא רשאי להאריך תקופה זו ב-14 יום או להטיל את המשימה על ח"כ אחר</p> <p>☒ עם השלמת הרכבת הממשלה, ראש הממשלה המיועד מציג את שרי ממשלתו ואת קווי היסוד של הממשלה בפני הכנסת ומקבל את אמונה</p>	<p>תהליך כינון הממשלה (מושג רקע)</p>
<p>☒ קואליציה צרה – קואליציה המבוססת על רוב קטן של חברי הכנסת</p> <p>☒ קואליציה רחבה – קואליציה המבוססת על רוב גדול יחסית של חברי הכנסת</p>	<p>קואליציה צרה-רחבה (מושג רקע)</p>
<p>☒ ממשלה המבוססת על שיתוף פעולה בין המפלגות הגדולות היוצרות ביחד קואליציה רחבה</p> <p>☒ מטרתה להבטיח יציבות פוליטית, לפתור מצב של תיקו פוליטי או לחזק את הלגיטימציה של הממשלה בזמני חירום ומשבר</p>	<p>ממשלת אחדות לאומית (מושג רקע)</p>
<p>☒ קבלת החלטות וקביעת קווי פעולה בתחומים שונים הנמצאים באחריות משרדי הממשלה.</p>	<p>תפקידי הממשלה: קביעת מדיניות ויישומה</p>
<p>☒ הממשלה מוסמכת לעשות בשם המדינה כל פעולה שאינה מוטלת בחוק על רשות אחרת (זהו חריג לכלל שהרשות המבצעת מוסמכת לפעול רק בתחומים שהוסמכה לעסוק בהם)</p> <p>☒ אין לפגוע בזכויות אדם מכוח סמכות שיורית, ולכן נחוצה לעניין זה הסמכה מפורשת בחוק</p>	<p>תפקידי הממשלה: סמכות שיורית של הממשלה</p>
<p>☒ חקיקה הנעשית על ידי הרשות המבצעת, השרים או רשות מקומית באמצעות: צווים, תקנות, חוקי עזר עירוניים, בהתאמה</p> <p>☒ נועדה לאפשר ביצוע החוק וקידום מטרותיו ע"י פירוט העקרונות שנקבעו בחקיקה ראשית</p> <p>☒ אסור שחקיקת משנה תסתור חקיקה ראשית</p> <p>☒ נתונה לפיקוח של ועדות הכנסת</p>	<p>תפקידי הממשלה: חקיקת משנה</p>
<p>☒ הממשלה מוסמכת להתקין תקנה לשעת חירום לטובת הגנת המדינה, ביטחון הצבור וקיום אספקה ושירותים חיוניים</p> <p>☒ ייחודן בכך שאף שהן חקיקת משנה, הן יכולות לגבור על הוראות חוק (למעט חוקים חסינים כמו ח"י: כבוד האדם וחירותו, ח"י: חופש העיסוק וח"י: הכנסת</p> <p>☒ לפי החוק בישראל, ניתן להתקינורק כאשר מוכרז מצב חירום במדינה (ע"י הכנסת). בפועל, מאז הקמת המדינה מוכרז בה על ידי הכנסת מצב חירום (ההכרזה מחודשת אחת לשנה)</p>	<p>תפקידי הממשלה: תקנות לשעת חירום</p>
<p>☒ כל שר בממשלה נושא באחריות על כל החלטות הממשלה גם אם התנגד להחלטה מסוימת אך נותר בדעת מיעוט</p> <p>☒ מתוקף אחריות זו מנוע שר מלמתוח ביקורת על החלטת הממשלה בפומבי או להצביע נגדה בכנסת</p>	<p>אחריות ממשלתית משותפת</p>
<p>☒ לכל שר בממשלה אחריות כלפי הכנסת וכלפי הממשלה ביחס לנושאים שבתחום משרדו ולפעולות עובדי המשרד, אף אם נעשו שלא בידיעתו</p> <p>☒ חובתו של שר לדווח בכנסת על פעולות משרדו, להשיב על שאילתות ועל הצעות לסדר היום הקשורות לתחום משרדו, וכן לתקן בעיות שבתחום משרדו</p> <p>☒ האחריות המיניסטריאלית היא ציבורית בלבד ולא משפטית (לעומת אחריות אישית שמוטלת על השר ביחס למעשים או מחדלים שביצע בעצמו)</p>	<p>אחריות מיניסטריאלית</p>
<p>☒ הממשלה מסמיכה ועדות שרים קבועות או זמניות לדון בנושאים מסוימים ולקבל החלטות כדי לייעל את פעילותה</p> <p>☒ אם שר לא הגיש ערר למליאת הממשלה תוך פרק זמן מסוים ייראו את החלטת הועדה כהחלטת הממשלה כולה</p> <p>☒ בין ועדות השרים הקבועות (יש לזכור שתיים): ועדת השרים לענייני בטחון (הקבינט), ועדת השרים לענייני כלכלה, ועדת השרים לענייני חקיקה, ועדת השרים לענייני התיישבות, ועדת השרים לענייני סמלים וטקסים</p>	<p>ועדות שרים (מושג רקע)</p>

הרשות השופטת	
<div> <div>☒ מערכת בתי משפט (שלום, מחוזי, עליון) המכריעה בסכסוכים בין האזרחים לבין עצמם, או בין האזרחים לבין רשויות השלטון</div> <div>☒ בודקת האם פעולותיהם של האזרחים ושל הרשויות נעשות בהתאם לחוק (היא המוסמכת לפרש את החוק)</div> <div>☒ מפקחת על חוקיות הפעולות של הרשות המבצעת</div> <div>☒ בהתאם לפסיקת בית המשפט בסמכותו לפקח על הרשות המחוקקת על ידי ביקורת שיפוטית בהתאם לחוקי היסוד. נושא זה שנוי במחלוקת ציבורית</div> </div>	הרשות השופטת - בתי המשפט
<div> <div>☒ הרשות השופטת עצמאית בהחלטותיה השיפוטיות</div> <div>☒ עצמאות הרשות השיפוטית חשובה כדי להבטיח מימוש הזכות להליך הוגן, עקרון שלטון החוק ושמירה על אמון הציבור במערכת המשפט</div> <div>☒ עקרון עצמאות הרשות השיפוטית מובטח באמצעות מספר כללים (חובה לזכור שתי דוגמות מתוך השלוש): <ol style="list-style-type: none"> 1. מרות החוק – השופטים כפופים אך ורק לחוק ופוסקים לפיו, 2. תנאי העסקת השופטים - שכר השופטים גבוה ונקבע ע"י ועדת הכספים של הכנסת, משך כהונת שופט הוא עד גיל פרישה (70), אסור לשופט לשמש בכל תפקיד פוליטי, הדחת שופט נעשית בגין עבירות חמורות ולא בגלל תוכן פסקי הדין שלו. 3. חסינות השופטים – חסינות מפני אחריות אזרחית בגין הכרעות שיפוטיות ומפני חקירה פלילית (ללא אישור היועמ"ש) </div> </div>	אי התלות של הרשות השופטת
<div> <div>☒ עוסק בעברות על החוק הפוגעות בשלום הציבור, בסדר החברתי או בביטחון המדינה (שהמחוקק בחר להטיל עונש על העוברים עליהן)</div> <div>☒ המשפט מברר האם בוצעה העבירה, האם מגיע עונש וקובע מה יהיה העונש, לפי נסיבות המקרה.</div> <div>☒ המדינה היא התובעת והנאשם הוא אדם או תאגיד (חברה)</div> <div>☒ הענישה במשפט הפלילי יכולה להיות מאסר (או עונש מוות במקרים נדירים) או קנס</div> </div>	משפט פלילי
<div> <div>☒ עוסק בסכסוכים שבין אדם לחברו</div> <div>☒ המשפט מכריע בסכסוך בין הצדדים על פי החוק והראיות</div> <div>☒ התובע הוא אדם או תאגיד (יכול להיות גם המדינה או רשות מקומית) והנתבע הוא אדם או תאגיד</div> <div>☒ במשפט אזרחי אין ענישה ובסופו מתקבלת החלטה על חיוב כספי של המפסיד או הוראה אחרת לביצוע</div> </div>	משפט אזרחי
<div> <div>☒ נמצא בכל עיר בינונית או גדולה (30 בכל הארץ)</div> <div>☒ עוסק במשפטים אזרחיים ובעבירות פליליות בסדר גודל נמוך יחסית</div> </div>	בית משפט השלום (לאקסטרניים)
<div> <div>☒ נמצא בשש ערים בארץ</div> <div>☒ עוסק במשפטים אזרחיים על סכומים גדולים/עבירות כבדות (פשע)</div> <div>☒ בית המשפט המחוזי מהווה סמכות לערעור על החלטות בימ"ש השלום ומהווה גם בימ"ש לעניינים מנהליים</div> </div>	בית משפט מחוזי (לאקסטרניים)
<div> <div>☒ יושב בירושלים</div> <div>☒ מהווה סמכות ערעור עליונה על החלטות בימ"ש מחוזי</div> <div>☒ פסיקה בבית המשפט העליון נחשבת לתקדים מחייב לערכאות נמוכות יותר</div> <div>☒ מתפקד גם כבג"ץ בו האזרח תובע את המדינה על עוול שנעשה לו</div> </div>	בית המשפט העליון (לאקסטרניים)
<div> <div>☒ בית משפט גבוה לצדק (אחד מתפקידיו של בית המשפט העליון)</div> <div>☒ מאפשר לכל אדם/ארגון לעתור בקשר להחלטות של רשויות המדינה או גופים ציבוריים אשר לדעתו גורמות לו עוול או פוגעות בזכויותיו</div> <div>☒ משמש ערכאה ראשונה ואחרונה בעניינים בהם הוא מטפל</div> <div>☒ פועל באמצעות צוים שמבטלים החלטות או פעולות של רשויות המדינה (יש לזכור דוגמא אחת): צו על תנאי - צו של בג"צ המורה לרשות המשיבה בעתירה להופיע בפני בג"צ ולהציג את עמדתה לגבי העתירה, צו ביניים - צו של בג"ץ למשיבה בעתירה להקפיא את המצב הקיים עד לסיום הדיון בעתירה (ניתן במקרים בהם מדובר בצעדים בלתי הפיכים של הרשויות) צו החלטי - צו הניתן בסיום הדיון בעתירה ומשמעו קבלת העתירה על ידי בג"צ, ביטול החלטת הרשות והנחייה כיצד לפעול</div> </div>	בג"צ (בית משפט גבוה לצדק)

ביקורת שיפוטית	☒ ביקורת של מערכת המשפט (בדרך כלל על ידי בג"צ) על הרשות המחוקקת ועל הרשות המבצעת ☒ מתבטאת בישראל מאז המהפכה החוקתית בפסילת חוקים הסותרים חוקי יסוד ☒ סמכות בית המשפט לביקורת שיפוטית והיקפה הראוי שנויים במחלוקת ציבורית
אקטיביזם שיפוטי	☒ מדיניות מרחיבה של בית המשפט בהתערבותו בפעולות הרשות המבצעת והמחוקקת ☒ באה לידי ביטוי בבחינת סבירות שיקול הדעת של הממשלה במינויים ובהחלטות שונות, ובמהפכה החוקתית ☒ נתונה בוויכוח ציבורי-ערכי במדינת ישראל
המהפכה החוקתית והויכוח לגביה (מושג רקע)	☒ ב-1992 נחקקו שני חוקי היסוד הקשורים לזכויות אדם: כבוד האדם וחירותו, חופש העיסוק ☒ בפס"ד בנק המזרחי (1995) קבע בית המשפט שהוא, בית המשפט, רשאי לקבוע (כלומר, שיש לו סמכות לקבוע) האם חוק מסוים פוגע בזכויות אדם ולפיכך בטל, שכן הוא מחשיב את אותם חוקי היסוד כבעלי מעמד עליון על חוקים רגילים, כמו מעמד של חוקה. ☒ לאור זאת נפסלו מאז כ- 15 חוקים שנחקקו בכנסת ☒ סמכות זו של בית המשפט וההיקף הראוי של הפעלתה מצויים בוויכוח ציבורי